

ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ — 25

Θ. ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ, Β. ΠΑΠΑΕΥΘΥΜΙΟΥ
Γ. ΣΑΝΤΙΚΟΥ & ΧΡ. ΣΟΥΛΙΩΤΗ

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΤΗΣ

ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ Γ' ΚΑΙ Δ' ΤΑΞΗ

ΣΚΑΦ

ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΚΛΑΔΟΣ "ΑΕΤΟΥ," & "ΦΟΙΒΟΥ,"

ΑΘΗΝΑΙ 1950

ΙΣΤ
ΝΕΑ
1950

ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ — 25

ΝΕΑ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ

ΓΙΑ ΤΙΣ ΤΑΞΕΙΣ (Α', Β',) Γ' ΚΑΙ Δ'.

ΣΥΜΦΩΝΑ
ΜΕ ΤΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΟΔΗΓΙΕΣ
ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΥΠΟ
Θ. ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ, Β. ΠΑΠΑΕΥΘΥΜΙΟΥ
Γ. ΣΑΝΤΙΚΟΥ & ΧΡ. ΣΟΥΛΙΩΤΗ

17343

ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΚΛΑΔΟΣ "ΑΕΤΟΥ," & "ΦΟΙΒΟΥ," © 1950

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τὸ βιβλίον αὐτὸ τῆς «Γραμματικῆς τῆς Δημοτικῆς» πὸν δίνομε στὸν συναδελφικὸ καὶ μαθητικὸ κόσμον, δὲν εἶναι μονάχα ἐξαιρετικὸ βοήθημα γιὰ τοὺς μαθητὰς, ἀλλὰ ἰδίως καὶ ἓνας πολὺτιμος ὁδηγὸς γιὰ τὸν δάσκαλον.

Στὴ συγγραφὴ τοῦ συμμορφωθῆκαμε ἀπόλυτα μὲ τὸ ἀναλυτικὸ πρόγραμμα καὶ ἀκολοθησαμε πιστὰ τὶς ὁδηγίαι τοῦ Σοῦ Ὑπουργείου Παιδείας.

Γι' αὐτὸ ἔχομε χωρισμένη τὴν ὕλην κατὰ τάξεις (ἀπὸ τὴν πρώτην ὡς τὴν τετάρτην), ὅπως τὸ ἀναλυτικὸ πρόγραμμα τὸ θέλει. Γιὰ κάθε τάξιν ἔχομε καταχωρίσει χωριστὰ τὴν ὕλην, πὸν περιλαμβάνει τὸ πρόγραμμα.

Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι στίς δυὸ μεγαλύτερας τάξεις (Γ' καὶ Δ') δὲν θὰ διδάξωμε — ἔστω καὶ σὰν ἐπανάληψιν — καὶ ὅσα διδάξαμε στίς δυὸ μικρότερας τάξεις (Α' καὶ Β'). Γιατὶ κυρίως ἀπὸ τὴν Γ' τάξιν ἀρχίζει τὸ μάθημα τῆς Γραμματικῆς.

Νὰ μὴν παραξευενθῆ ὁ δάσκαλος ἂν ἰδῆ ὅτι σὴν ἀρχὴν μερικὸι κανόνες δὲν δίνονται πλήρεις. Προχωρώντας θὰ καταλάβῃ ὅτι βαδίζομε σύμφωνα μὲ τὶς ἀντιληπτικὰς ἰκανότητες τοῦ μαθητοῦ ἔτσι, πὸν στίς μεγαλύτερας τάξεις δλοκληρώνονται οἱ κανόνες.

Ἐλπίζομε πὸς μὲ τὸ βιβλίον μας αὐτὸ ἐξυπηροῦμε πάρα πολὺ τοὺς συναδέλφους, οἱ ὅποιοι τόσας δυσκολίας συναντοῦν κατὰ τὴ διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος αὐτοῦ, καὶ χαρίζομε στοὺς μαθητὰς ἓνα ἀπαραίτητον βοηθητικόν.

Οἱ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

ΤΑΞΗ Α΄

ΚΑΤΑ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Πρόταση.

Τὰ παιδιά ἔκαναν τὴν προσευχή τους καὶ μῆκαν στὴν τάξη. Τώρα θ' ἀρχίση τὸ μάθημα.

Νὰ κι' ὁ Τάκης ἔρχεται καθυστερημένος. Ὁ δάσκαλος λέει στὰ παιδιά :

— Προσέξτε, παιδιά, νὰ ἴδητε τί θὰ πῶ τοῦ Τάκη καὶ τί θὰ μοῦ πῆ.

— Γιατί ἄργησες, Τάκη; ρωτᾷ τὸν Τάκη.

— Δὲν κατάλαβα πῶς πέρασε ἡ ὥρα, κύριε.

— Θὰ τὸ ξανακάνης αὐτό;

— Δὲν θὰ τὸ ξανακάνω, κύριε.

Τώρα ὁ δάσκαλος γυρίζει στὰ παιδιά καὶ λέει:

— Τί ἔκανα μὲ τὸν Τάκη, παιδιά;

— Μιλήσατε, κύριε. Τὸν ρωτήσατε καὶ σᾶς ἀπάντησε.

— Πόσες φορές τοῦ μίλησα;

— Δυό, κύριε.

— Καὶ πόσες φορές μοῦ μίλησε;

— Δυό.

— Τί ἔκανα λοιπὸν ἐγώ;

— Δυὸ *δμιλίες* (κουβέντες).

— Κι' ὁ Τάκης;

— Ἄλλες δυὸ *δμιλίες*.

— *Κάθε δμιλία ποὺ κάνουμε γιὰ ἓνα πράγμα θὰ τὴ λέμε καλύτερα πρόταση.*

Γιὰ νὰ τις γράψωμε στὸν πίνακα αὐτὲς τις προτάσεις.

Ὁ δάσκαλος γράφει :

— Γιατί ἄργησες, Τάκη;

— Δὲν κατάλαβα πῶς ἡ ὥρα, κύριε.

— Θὰ τὸ ξανακάνης αὐτό;

— Δὲν θὰ τὸ ξανακάνω, κύριε.

Ὁ δάσκαλος λέει στὰ παιδιά :

— Διαβάστε τις νὰ ἰδοῦμε μήπως ἔχουν κανένα λάθος.

— Μάλιστα, κύριε. Ἡ δεύτερη πρόταση δὲν εἶναι σωστή!

— Γιατί;

— Δὲν βγαίνει νόημα.

— Ὠραῖα. Ὡστε μιὰ πρόταση, γιὰ νὰ εἶναι σωστή, πρέπει νὰ φανερώνη ἓνα νόημα, νὰ μᾶς δίνη δηλαδή νὰ καταλαβαίνωμε τί θέλει νὰ πῇ.

Λοιπόν:

Πρόταση λέγεται μιὰ ὁμιλία, πὺν φανερώνει ἓνα σωστό νόημα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στὸ Ἀναγνωστικό: Ξεχωρίστε ὅσες προτάσεις μπορείτε.

Στὸν πίνακα: Γράψτε μιὰ πρόταση γιὰ τὸ σχολεῖο, μιὰ γιὰ τὸ σπίτι καὶ μιὰ γιὰ τὸ χωριὸ ἢ τὴν πόλη.

Στὸ τετράδιο: Γράψτε τρεῖς προτάσεις γιὰ τὸ γάλα, τὸ σκύλο καὶ τὴν αὐλή.

ΛΈΞΕΙΣ

Ὁ δάσκαλος λέει στὸ Γεῶργο:

— Γράψε στὸν πίνακα τί εἶμαι ἐγώ.

Ὁ Γεῶργος γράφει:

— Δάσκαλος.

— Τί κρατῶ στὸ χέρι μου;

— Κονδυλοφόρο.

— Κάνε μου τώρα μιὰ πρόταση πὺν νὰ ἔχη μέσα τὸν δάσκαλο καὶ τὸν κονδυλοφόρο.

Ὁ Γεῶργος γράφει:

— Ὁ δάσκαλος κρατεῖ κονδυλοφόρο.

— Γιὰ νὰ ἴδουμε ἀπὸ πόσα κομμάτια ἔγινε ἡ πρόταση αὐτή.

— Ἀπὸ τέσσερα.

1) ὁ, 2) δάσκαλος, 3) κρατεῖ, 4) κονδυλοφόρο.

— Πῶς τὸ καταλάβαμε;

— Γιατί εἶναι χωριστὰ γραμμένα τὸ καθένα καὶ σὲ κάθε κομμάτι σταματοῦμε λίγο ὅταν προφέρωμε τὴν πρόταση.

Κάθε κομμάτι ἀπὸ τὰ κομμάτια πὺν γίνεται ἡ πρόταση, ἐμεῖς θὰ τὸ λέμε λέξη.

Βλέπομε ὅμως ἀκόμα, ὅτι οἱ περισσότερες λέξεις φανερώνουν ἢ ἓνα πρᾶγμα ἢ μιὰ πράξη πὺν κάνομε. Μποροῦμε δηλαδή νὰ ποῦμε ὅτι τὸ ὄνομα πὺν ἔχει κάθε πρᾶγμα ἢ τὴν πράξη, πὺν κάνει κάθε πρᾶγμα, τὸ λέμε λέξη. Μὲ τίς λέξεις κάνομε τίς προτάσεις.

Λοιπόν:

Λέξη εἶναι ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὴν πρόταση καὶ φανερώνει ἓνα πρᾶγμα ἢ μιὰ πράξη.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στὸ Ἀναγνωστικό: Βρέστε ἀπὸ πόσες λέξεις γίνεται κάθε πρόταση, πὺ ἔχει τὸ μάθημά σας.

Στὸν πίνακα: Μὲ δικές σας λέξεις κάνετε τρεῖς προτάσεις γιὰ τὸν ἥλιο, τὸ φεγγάρι, τὴ θάλασσα.

Στὸ τετράδιο: Μὲ τίς λέξεις ὁ Θεός..... ὁ μύλος..... ἡ ἄνοιξη..... νὰ κάνετε τρεῖς προτάσεις.

Συλλαβές

Ὁ Νίκος εἶναι στὸν πίνακα καὶ περιμένει.

— Γράψε μου τὸ ἐπώνυμό σου, λέει ὁ δάσκαλος.

Ὁ Νίκος γράφει:

— Παπαδημητρακόπουλος.

— Γράψε καὶ τοῦ Πέτρου.

— Ἀντωνιάδης.

— Καὶ τοῦ Τάκη.

— Νικήτας.

— Καὶ τοῦ Γεώργου.

— Δήμου.

— Τί εἶναι αὐτὰ πὺ ἔγραψες;

— Λέξεις.

— Ἔχομε λοιπὸν γραμμένες τίς λέξεις:

Παπαδημητρακόπουλος

Ἀντωνιάδης

Νικήτας

Δήμου.

Τί βλέπομε;

— Ὅτι ἄλλες εἶναι μεγάλες καὶ ἄλλες μικρές.

— Πὺς τὸ καταλαβαίνομε;

— Γιατὶ σ' ἄλλες ἀνοίγομε περισσότερες φορές τὸ στόμα μας καὶ σ' ἄλλες ὀλιγώτερες.

Πα - πα - δη - μη - τρα - κό - που - λος.

Ἀνοίγομε τὸ στόμα μας 8 φορές.

Ἀν - τω - νι - ἀ - δης.

Τὸ ἀνοίγομε πέντε φορές.

Νι - κή - τας.

Τὸ ἀνοίγομε τρεῖς φορές.

Δή - μου.

Τὸ ἀνοίγομε δυὸ φορές.

Βλέπομε λοιπὸν ὅτι καὶ κάθε λέξη γίνεται ἀπὸ μικρότερα κομμάτια.

Κάθε κομμάτι ἀπ' αὐτὰ θὰ τὸ λέμε **συλλαβή**.

Κάθε φορά που άνοίγομε τὸ στόμα μας, κάνομε μιὰ συλλαβή.

Λοιπόν:

Συλλαβή είναι ένα κομμάτι ἀπὸ τὴ λέξη.

Τὶς συλλαβὲς τὶς διακρίνομε ἀπ' τὸ άνοιγμα, πού κάνει τὸ στόμα μας, ὅταν προφέρη μιὰ λέξη.

Χωρισμός τῶν συλλαβῶν.

Προσέξτε τώρα κάτι ἄλλο:

Εἶδαμε πῶς οἱ λέξεις:

Παπαδημητρακόπουλος

καὶ ἘΑντωνιάδης

ἔχουν πολλές συλλαβὲς (ἢ μία θ καὶ ἢ ἄλλη 5). Τὶς λέξεις πού ἔχουν πολλές συλλαβὲς, (περισσότερες ἀπὸ τρεῖς) θὰ τὶς λέμε *πολυσύλλαβες*.

Ἡ λέξη:

Νικητᾶς

ἔχει τρεῖς συλλαβὲς.

Τὶς λέξεις πού ἔχουν τρεῖς συλλαβὲς θὰ τὶς λέμε *τρισύλλαβες*.

Ἡ λέξη:

Δήμου

ἔχει δυὸ συλλαβὲς.

Τὶς λέξεις πού ἔχουν δυὸ συλλαβὲς θὰ τὶς λέμε *δισύλλαβες*.

Ἐπάρχουν καὶ λέξεις μὲ μιὰ συλλαβή. Π. χ.

νά, πῶς, ναί.

Τὶς λέξεις πού ἔχουν μιὰ συλλαβή θὰ τὶς λέμε *μονοσύλλαβες*.

Ἔσπε:

Οἱ λέξεις εἶναι: μονοσύλλαβες, δισύλλαβες, τρισύλλαβες καὶ πολυσύλλαβες.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στὸ ἘΑναγνωστικό: Χωρίστε τὶς λέξεις, πού ἔχει τὸ μάθημά σας, σὲ συλλαβὲς.

Στὸν πίνακα: Γράψτε λέξεις πολυσύλλαβες, τρισύλλαβες, δισύλλαβες καὶ μονοσύλλαβες.

Στὸ τετράδιο: Χωρίστε σὲ συλλαβὲς τὶς λέξεις: σχολεῖο, μαθητής, δενδρολίβανο, πατέρας, γάλα, θά, τραπέζι καὶ γράψτε τί εἶναι ἢ κάθε μία.

Γράμματα

Ὁ Νίκος μπήκε τελευταῖος στὴν τάξη καὶ δικαιολογήθηκε πὼς ἐπῆγε νὰ πιῇ νερό.

— Καλά, λέει ὁ δάσκαλος.

— Ἐλα στὸν πίνακα καὶ γράψε μου τὴ λέξη νερό.

Ὁ Νίκος γράφει:

ν ε ρ ό.

— Τί ἔγραψες;

— Λέξη.

— Πόσες συλλαβές ἔχει;

— Δυό: νε - ρό.

— Τί βλέπεις σὲ κάθε συλλαβὴ ἀπ' αὐτές;

— Ὅτι ἔχει ἢ κάθε μιὰ δυὸ σημάδια

(ν καὶ ε, ρ καὶ ο).

— Πές τα χωριστὰ τὸ καθένα.

Ὁ Νίκος λέει: ν, ε, ρ, ο.

— Τί παρατηρεῖς;

— Ὅτι γιὰ τὸ καθένα ἀπ' αὐτὰ βγάζομε καὶ μιὰ φωνή.

— Ὡστε γιὰ νὰ προφέρωμε τὴ συλλαβὴ νε μεταχειριστήκαμε δυὸ φωνές καὶ τὴ συλλαβὴ ρο πάλι δυὸ φωνές.

Κάθε συλλαβὴ λοιπὸν γίνεται ἀπὸ φωνές.

Τὰ σημάδια μὲ τὰ ὁποῖα παριστάνομε τὶς φωνές, θὰ τὰ λέμε γράμματα.

Ὅλα - ὅλα τὰ γράμματα, μὲ τὰ ὁποῖα κάνομε τὶς λέξεις, εἶναι 24.

Μικρά: α, β, γ, δ, ε, ζ, η, θ, ι, κ, λ, μ, ν, ξ, ο, π, ρ, σ, τ, υ, φ, χ, ψ, ω.

Κεφαλαῖα: Α, Β, Γ, Δ, Ε, Ζ, Η, Θ, Ι, Κ, Λ, Μ, Ν, Ξ, Ο, Π, Ρ, Σ, Τ, Υ, Φ, Χ, Ψ, Ω.

Τὸ πρῶτο γράμμα σὲ κάθε πρόταση τὸ γράφομε κεφαλαῖο.

Ἀνακεφαλαίωση

Πρόταση λέγεται κάθε ὁμίλια, ποὺ ἐκφράζει ἕνα σωστὸ νόημα.

Κάθε πρόταση γίνεται ἀπὸ λέξεις.

Λέξη εἶναι ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὴν πρόταση.

Κάθε λέξη γίνεται ἀπὸ συλλαβές.

Συλλαβὴ εἶναι ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὴ λέξη.

Κάθε συλλαβὴ γίνεται ἀπὸ γράμματα.

Γράμματα λέγονται τὰ σημεῖα (σημάδια) μὲ τὰ ὁποῖα φανερώνομε τὶς φωνές.

Όλα τὰ γράμματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα γίνονται οἱ λέξεις (μικρὰ ἢ κεφαλαῖα) εἶναι 24.

Τὸ πρῶτο γράμμα ἀπὸ κάθε πρόταση τὸ γράφομε κεφαλαῖο.

Φωνήεντα καὶ σύμφωνα

Ὁ Νίκος μπαίνοντας στὴν αἴθουσα ζωηρὸς ξεφωνίζει :

— ααα, εεε, οοο, ιι...

Ὁ δάσκαλος, πού μπαίνει ἐκείνη τὴν ὥρα, τοῦ φωνάζει :

— "Ελα δῶ, Νίκο. Τί ἔκανες ;

Ὁ Νίκος φοβισμένος λέει :

— Ξεφώνιζα, κύριε, ἔβγαζα φωνές.

— Καλὰ ! Γράψε μου στὸν πίνακα τὶς φωνές αὐτές.

Ὁ Νίκος γράφει :

α, ε, ο, ι.

— Τί εἶναι αὐτά ;

— Γράμματα.

— Πές τα μὲ δυνατὴ φωνή.

Ὁ Νίκος τὰ ξαναλέει δυνατά.

— Μὲ ποιὰ ἄλλα γράμματα μπορεῖς νὰ φωνάξεις τόσο ;

— Μὲ τὸ η, υ, ω.

— Μὲ τὰ ἄλλα μπορεῖς ;

Ὁ Νίκος προσπαθεῖ : γ, β, δ, ζ.

— "Οχι, κύριε.

— Βλέπομε λοιπόν, ὅτι τὰ 24 γράμματα δὲν τὰ προφέρομε μὲ τὴν ἴδια φωνή. Ἄλλα τὰ προφέρομε μὲ καθαρὴ καὶ δυνατὴ φωνή καὶ ἄλλα μὲ ἀσθενικὴ, ἀδύνατη.

*Τὰ γράμματα πὸν προφέρομε μὲ δυνατὴ καὶ καθαρὴ φωνή τὰ λέμε **φωνήεντα** καὶ τὰ ἄλλα **σύμφωνα**.*

Τὰ φωνήεντα εἶναι 7 : α, ε, η, ι, ο, υ, ω.

Τὰ σύμφωνα εἶναι 17 : β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, ξ, π, ρ, σ, τ, φ, χ, ψ.

Ἐπειδὴ τὰ σύμφωνα δὲν ἔχουν δυνατὴ φωνή, γι' αὐτὸ γιὰ νὰ γίνῃ μιὰ συλλαβὴ πρέπει νὰ ἔχη πάντοτε φωνήεν.

Καὶ ἓνα φωνήεν μόνο του μπορεῖ νὰ κἀν συλλαβή. Σύμφωνα δὲ μὲν ὄντων ποτέ, ὅσα κι' ἂν εἶναι.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στὸ Ἀναγνωστικὸ : Ξεχωρίστε, ἀπὸ τὶς λέξεις πού ἔχει τὸ μάθημα, τὰ φωνήεντα ἀπὸ τὰ σύμφωνα.

Στὸν πίνακα : Γράψτε λέξεις πού ν' ἀρχίζουν ἀπὸ σύμφωνα καὶ λέξεις πού ν' ἀρχίζουν ἀπὸ φωνήεν.

Στό τετράδιο : Συμπληρώστε με φωνήεντα τις λέξεις :

μ - θ - μ - , χρ - ν - ς , δ - σκ - λ - ς , γλ - κ - , μ - τ - ρ -
θρ - ν - , δρ - μ - ς , ν - χτ - , πρ - σ - χ - , κ - ρ - ς .

Συμπληρώστε με τὰ σύμφωνα τις λέξεις :

ώ - α , ή - έ - α , ξ - α , ια - ιά , ά - ο - ο , έ - ώ , ά - ια ,
- υ - ια - ή , - - ό - ι .

Δίφθογγοι

‘Ο Τάκης στην τάξη διηγείται στα παιδιά πώς σήμερα αύγή-αύγή σηκώθηκε κι’ έπήγε στο περιβόλι κι’ έκοψε λουλούδια.

‘Ο δάσκαλος, πού τόν άκουσε, του λέει :

— Κάνε αυτό πού ειπες μιá πρόταση.

‘Ο Τάκης γράφει :

Σήμερα σηκώθηκα την αύγή και έκοψα λουλούδια.

“Αν παρατηρήσωμε καλά όλες τις λέξεις θά ιδούμε ότι :

Στις λέξεις α ύ γ ή και λ ο υ λ ο ύ δι α , ένώ είναι δύο φωνές (φωνήεντα), α και υ και ο και υ, έμεις τά προφέρουμε με μιá φωνή : αυ, ου.

Δηλαδή πολλές φορές δύο φωνήεντα ένώνουν τις φωνές των σε μιá φωνή. Τις δυό αυτές φωνές πού προφέρονται με μιá φωνή τις λέμε *διφθόγγους*.

Λοιπόν :

Δίφθογγος λέγεται ή ένωση δύο φωνών σε μιá.

Γιά νά γίνουν δίφθογγοι, πρέπει νά ένωθούν τά φωνήεντα με τόν τρόπο πού τά βάζομε παρακάτω : αι, ει, οι, ου, αυ, ευ, ηυ.

Οί δίφθογγοι λοιπόν είναι οί έξης :

αι, ει, οι, ου, αυ, ευ, ηυ.

“Αμα δέν θέλομε νά προφέρωμε χωριστά τά φωνήεντα, πού κάνουν μιá δίφθογγο, τότε βάζομε επάνω στο δεύτερο φωνήεν δυό μικρές κοκκίδες (έτσι ••), πού τις λέμε *διαλυτικά*. “Όπως : λείμονιά, σαΐτα, καΐκι, μαΐμοϋ.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στό *Αναγνωστικό* : Ξεχωρίστε, από τις λέξεις πού έχει τó μήθημά σας, τις συλλαβές πού έχουν διφθόγγους.

Στόν *πίνακα* : Γράψτε λέξεις με διφθόγγους.

Στό *τετράδιο* : Νά βάλετε διαλυτικά εκεί πού χρειάζονται στις παρακάτω λέξεις :

Τι ώμορφα παιγνίδια κάνει τó γαιδουράκι. Τρέχει, πηδάει, χαίρεται.

Ποσο πολὺ βοῖζει σήμερα ὁ ἀέρας. Εἶναι βλέπετε χειμῶνας
Ἄχι τὸ Μαιο τί γλυκὸ καιρὸ κάνει! Οὔτε βοισματα τοῦ ἀέρα
ἔχουμε, οὔτε χιόνια. Τὰ καικία ταξειδεύουν στὴ θάλασσα χωρὶς
φόβο. Τὰ πουλάκια κελαιδοῦν. Ἐμεῖς ἔχομε στὸ περιβόλι μιὰ
ροιδιά, ποὺ κάνει μεγάλα καὶ γλυκὰ ροῖδα. Προχθὲς στὸ δρόμο
μερικοὶ ντυμένοι παληάτσοι ἔπαιζαν τὸ γαιτανάκι.

Ἀνακεφαλαίωση

Τὰ γράμματα, ποὺ προφέρομε μὲ καθαρὴ καὶ δυνατὴ
φωνή τὰ λέμε φωνήεντα καὶ τὰ ἄλλα, ὅσα δὲν εἶναι
φωνήεντα, τὰ λέμε σύμφωνα.

Τὰ φωνήεντα εἶναι 7: α, ε, η, ι, ο, υ, ω.

Κάθε συλλαβὴ ἔχει καὶ φωνήεν.

Ἡ ἔνωση δυὸ φωνῶν μαζί σὲ μιὰ λέγεται δίφθογγος.

Οἱ δίφθογγοι εἶναι αἰ, εἰ, οἰ, ου, αὐ, εὐ, ηὐ.

Ὅταν θέλωμε νὰ προφέρωμε τὰ φωνήεντα σὲ μιὰ
δίφθογγο χωριστά, βάζομε στὸ δεύτερο φωνήεν διαλυ-
τικά (...).

Τόνοι

Ὁ Γεῶργος ἀτακτεῖ στὴν τάξη του.

— Κάθισε φρόνιμα, Γεῶργο, κοί ἔλα ἔξω νὰ μοῦ
γράψης αὐτὸ ποὺ σοῦ εἶπα.

Ὁ Γεῶργος γράφει: Κάθισε φρόνιμα Γεῶργο.

— Πόσες λέξεις ἔγραψες;

— Τρεῖς.

— Καὶ τί βλέπεις σὲ κάθε μιὰ λέξη;

— Ὅτι μιὰ συλλαβὴ ἀπὸ κάθε λέξη ἔχει ἐπάνω ἓνα
σημάδακι.

— Καὶ ποῦ τὸ ἔχει;

— Σ' ἐκείνη τῇ συλλαβῇ, ποὺ προφέρομε δυνατώτερα.

Ὡστε:

Σὲ κάθε συλλαβὴ ἀπὸ μιὰ λέξη, ποὺ προφέρομε δυ-
νατώτερα, βάζομε ἓνα σημάδι. Τὸ σημάδι αὐτὸ λέγεται
τόνος.

Βλέπομε ὅτι ἀλλοιωτικὸ σημάδι (τόνος) ἔχομε ἐπάνω
στὸ κ ἄθισε καὶ ἀλλοιωτικὸ ἐπάνω στὸ Γεῶργο.

Ἐχομε λοιπὸν δυὸ τόνους: αὐτὸν (´) καὶ αὐτὸν (˘)

Ὁ πρῶτος (´) λέγεται ὀξεῖα, ὁ δεύτερος (˘) περισπωμένη.

Τόνοι λέγονται τὰ σημεῖα, ποὺ βάζομε σὲ κάθε συλλαβὴ
ποὺ προφέρομε δυνατώτερα, καὶ εἶναι δύο: ὀξεῖα (´) καὶ
περισπωμένη (˘).

Ἄς βροῦμε τώρα ἀπὸ τὸ Ἀναγνωστικὸ μας λέξεις
ποὺ νὰ ἔχουν τὸν τόνο ἐπάνω σὲ δίφθογγο.

Βρίσκομε τις λέξεις: καί, παίρνω, τοίχος, λουλούδι.
Τί βλέπομε; "Οτι τόν τόνο οί δίφθογοι τόν ἔχουν
στό δεύτερο φωνήεν.

"Ωστε :

Οί δίφθογοι παίρνουν τόν τόνο στό δεύτερο φωνήεν.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στό *Αναγνωστικό* : Νά διακρίνετε ποιές λέξεις ἔχουν όξεϊα
καί ποιές περισπωμένη. Ποιές λέξεις τονίζονται σέ δίφθογο.

Στόν *πίνακα* : Γράψτε λέξεις καί βάλτε ἐκεῖ πού πρέπει τόνο.

Στό *τετράδιο* : Νά βάλετε όξεϊα ἐκεῖ πού πρέπει στίς παρα-
κάτω λέξεις: μητερα, μαθητης, τοπι, μαχαιρι, τετράδιο, γλυκο,
δρομος, θρανιο, παιρνω, κοιταξε, κινηματογραφος, θεατρο.

Νά βάλετε περισπωμένη ἐκεῖ πού πρέπει στίς λέξεις: μηλο,
σχολειο, κηπος, χωμα, σεις, φωτα, πνευμα, κτηνος, νησος, στρα-
τιωτες, ναυτες.

Πνεύματα

"Ας γράψωμε ἀπό τό *Αναγνωστικό* μας τίς πρώτες
φράσεις ἀπό τό μάθημα :

Τί ἡμέρα ἡλιόλουστη αὐτή σήμερα! "Ολος ὁ κόσμος
ἔχει βγῆ ἔξω. "Αλλοι στίς ἐξοχές καί ἄλλοι στή θάλασσα.

"Αν προσέξωμε καλά, θά ἰδοῦμε ὅτι μερικές λέξεις
ἔχουν κάτι παραπάνω ἀπό τίς ἄλλες.

— Πολλές ἔχουν δυό σημάδια ἀντί νά ἔχουν ἕνα,
ὅπως π. χ. ἡμέρα, ἡλιόλουστη, ὅλος, ἔχει, ἔξω, ἄλλος,
ἐξοχές.

Τό ἕνα ὅμως ἀπό τά σημάδια αὐτά δέν εἶναι οὔτε
όξεϊα οὔτε περισπωμένη. Καί οὔτε φωνάζομε δυνατότερα
τῆ συλλαβῆ πού τό ἔχει. Δέν εἶναι λοιπόν τόνο.

Καί εἶναι δυό εἰδῶν τά σημάδια αὐτά: τό ([˘])
καί τό ([˙]).

Αὐτά τά σημάδια λέγονται μαζί πνεύματα. Τό ἕνα
([˘]) λέγεται *ψιλή* καί τό ἄλλο ([˙]) *δασεῖα*.

"Αν κοιτάξωμε ἀκόμα καλύτερα, θά ἰδοῦμε ὅτι τά
πνεύματα τά βάζομε στήν ἀρχή ἀπό κάθε λέξη καί μό-
νον ὅταν ἀρχίζει ἡ λέξη ἀπό φωνήεν.

"Ωστε :

Σέ κάθε λέξη πού ἀρχίζει ἀπό φωνήεν, βάζομε στό πρώτο
γράμμα πνεῦμα.

Τά πνεύματα εἶναι δύο: *ψιλή* ([˘]) καί *δασεῖα* ([˙]).

"Αν κοιτάξωμε από τις φράσεις που γράψαμε τη λέξη αυτή, θα ιδούμε ότι το πνεύμα (την ψιλή °) δέν τό έχει στό πρώτο φωνήεν, αλλά στό δεύτερο. Αυτό γίνεται γιατί εἶναι δίφθογγος (αυ).

Λοιπόν:

Στίς διφθόγγους τό πνεῦμα, ὅπως και ὁ τόνος, μπαίνει στό δεύτερο φωνήεν.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στό *Ἀναγνωστικό*: Ξεχωρίστε, ἀπό τίς λέξεις που ἔχουν πνεύμα, ποιές ἔχουν ψιλή και ποιές δασεία.

Στόν *πίνακα*: Γράψτε λέξεις που νά παίρνουν πνεύμα.

Στό *τετραδίο*: Νά βάλετε πνεύματα και τόνους στίς λέξεις: ΕΚΕΙΝΟΣ, ΑΥΤΟΣ, ΑΗΔΟΝΙ, ΑΓΙΟΣ, ΗΣΥΧΟΣ, ΑΙΜΑ, ΕΠΕΙΤΑ, ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ, ΕΛΕΝΗ, ΕΙΔΑΜΕ, ΕΒΡΕΞΕ, ΕΙΚΟΝΑ.

Τελεία, ἐρωτηματικό, ἐνωτικό.

α') "Αν κοιτάξωμε τό μάθημα στό *Ἀναγνωστικό* μας, θα ιδούμε ότι στό τέλος ἀπό κάθε πρόταση, για νά δείξουμε ότι τελιώνει, βάζουμε ἕνα σημάδι, αυτό (.).

"Ο Γεώργος ξύπνησε τό πρωί. Ντύθηκε, προσευχήθηκε και ἔφαγε. "Υστερα ἦρθε στό σχολεῖο.

"Ἐχομε τρεῖς προτάσεις:

1) "Ο Γεώργος ξύπνησε τό πρωί.

2) Ντύθηκε, προσευχήθηκε και ἔφαγε.

3) "Υστερα ἦρθε στό σχολεῖο.

Εἶναι δέ προτάσεις, γιατί ἐκφράζει κάθε μιὰ σωστό νόημα.

Βλέπομε ότι στό τέλος ἀπό κάθε πρόταση βάζουμε αυτό τό σημάδι (.).

Τό σημάδι αυτό λέγεται *τελεία*.

"Ωστε:

"*Εκεῖ που τελιώνει μιὰ πρόταση, γράφομε τελεία.*

β') Πολλές φορές με μιὰ πρόταση ἐρωτοῦμε για κάτι. Π.χ. "Ἐμαθες τό μάθημά σου, Γεώργο; Θάρθης νά παίξωμε, Νίκη; "Ἐχομε σήμερα περίπατο;

"Όταν μιλώντας ἐρωτοῦμε (κάνομε πρόταση), ἀλλάζομε τόν τόνο τῆς φωνῆς μας και μάς καταλαβαίνουν. "Αλλά όταν γράφωμε μιὰ πρόταση, με τήν ὁποία θέλομε νά ἐρωτήσωμε, δέν θα μπορούσαν νά μάς καταλάβουν, ότι θέλομε νά ἐρωτήσωμε. Γι' αυτό στήν πρό-

ταση αυτή βάζουμε στο τέλος αντί για τελεία ένα άλλο σημάδι, αυτό (;), που το λέμε *ερωτηματικό*.

Ώστε:

Στο τέλος από κάθε πρόταση με την οποία ερωτούμε, βάζουμε *ερωτηματικό* (;).

γ') Πολλές φορές, όταν γράφουμε στο τετράδιό μας ή στον πίνακα και φθάνουμε στην άκρη, δεν χωράει να γράψουμε μια λέξη ολόκληρη και την κόβουμε για να γράψουμε την άλλη μισή στην άλλη γραμμή.

Εκεί που την κόβουμε, βάζουμε ένα σημάδι, αυτό (-), που το λέμε *ένωτικό*.

Ώστε:

Ένωτικό (-) σημειώνουμε, όταν κόβεται η λέξη στο τέλος της σειράς.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στο *Αναγνωστικό*: Βρέστε στο μάθημά σας προτάσεις με ερωτηματικό και λέξεις με ένωτικό.

Στον *πίνακα*: Υπαγορεύουμε προτάσεις και ζητούμε να βάζουν οι μαθηταί τελείες, ερωτηματικά και ένωτικά.

Στο *τετράδιο*: Γράψτε προτάσεις με τελείες και προτάσεις με ερωτηματικό και όπου τύχη χωρίστε τις λέξεις με ένωτικό.

Ανακεφαλαίωση.

Τόνοι λέγονται τα σημεία που βάζουμε σε κάθε συλλαβή, που φωνάζουμε περισσότερο.

Οί τόνοι είναι δύο: όξεϊα (´) και περισπωμένη (˘).

Οί δίφθογοι παίρνουν τον τόνο στο δεύτερο φωνήεν.

Πνεύματα λέγονται τα σημεία, που βάζουμε στην αρχή από κάθε λέξη, που αρχίζει από φωνήεν. Τα πνεύματα είναι δύο: ψιλή (´) και δασεία (*).

Τελεία (.) λέγεται το σημείο που βάζουμε στο τέλος από κάθε πρόταση.

Ερωτηματικό (;) λέγεται το σημείο, που βάζουμε όταν με τη πρόταση ερωτούμε για κάτι.

Ένωτικό (-) λέγεται το σημείο, που βάζουμε εκεί που κόβεται η πρόταση.

Όνόματα.

Κάθε άνθρωπο και κάθε τόπο τον φωνάζουμε με μια ιδιαίτερη λέξη.

Όταν λέμε: Γεώργιο, με τη λέξη αυτή φωνάζουμε κάποιον άνθρωπο.

Όταν λέμε: Λάρισα, με τη λέξη αυτή ονομάζουμε κάποια πόλη.

Οι λέξεις με τις οποίες ονομάζουμε τους ανθρώπους και τους τόπους, λέγονται ονόματα.

Τά ονόματα τά γράφουμε με κεφαλαίο τό πρώτο γράμμα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ.

Στό *Αναγνωστικό*: Βρέστε ονόματα ανθρώπων και τόπων.

Στόν *πίνακα*: Γράψτε διάφορα ονόματα.

Στό *τετράδιο*: Γράψτε τά ονόματα τών ανθρώπων πού έχετε στό σπίτι σας και τά ονόματα τών πόλεων και τών χωριών πού ξέρετε.

Τό τελικό -ς.

Όταν μάθαμε τά γράμματα, είδαμε ότι δυό γράμματα τά προφέρομε τό ίδιο. Τά γράμματα σ και ς.

Αν κοιτάξουμε στό βιβλίο μας, θά ιδούμε ότι άλλοο βάζουμε τό ένα σ και άλλοο τό άλλο ς.

Τό σ τό βάζουμε στην αρχή ή στη μέση από κάθε λέξη,

π. χ. σιτάρι, κεράσι, σημαία, πράσινο.

Τό ς τά βάζουμε πάντοτε στό τέλος από κάθε λέξη,

π. χ. σταυρός, άγιος, κόσμος, τόπος.

Αυτό τό ς τό λέμε *τελικό*.

Όστε:

Τό ς τό βάζουμε στό τέλος μόνο από κάθε λέξη και λέγεται *τελικό*.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στό *Αναγνωστικό*: Βρέστε λέξεις με τελικό ς.

Στόν *πίνακα*: Γράψτε λέξεις με τελικό ς.

Στό *τετράδιο*: Γράψτε 10 λέξεις, πού νά έχουν και τά δυό: σ και ς.

Άνακεφαλαίωση.

Όνόματα λέγονται οι λέξεις με τις οποίες ονομάζουμε (φανερώνομε) τους ανθρώπους και τους τόπους.

Στό τέλος από κάθε λέξη πού τελειώνει σε (ς), βάζομε τό ς, πού λέγεται *τελικό*.

ΤΑΞΗ Β΄.

ΚΑΤΑ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Όνομασία συλλαβῶν.

Ὁ Νίκος γράφει στὸν πίνακα τὶς λέξεις: χθές, καλός, ὠραῖος, δικηγόρος.

Ἀπὸ τὶς λέξεις αὐτὲς ἡ πρώτη εἶναι μονοσύλλαβη, ἡ δεύτερη δισύλλαβη, ἡ τρίτη τρισύλλαβη καὶ ἡ τέταρτη πολυσύλλαβη.

Ὅπως μάθαμε, ἀπὸ τρισύλλαβες καὶ ἀπάνω ὅλες τὶς λέμε πολυσύλλαβες χωρὶς διάκρισι, ὅσες συλλαβὲς κι' ἂν ἔχουν.

Μόνο οἱ τρεῖς τελευταῖες συλλαβὲς ἀπὸ κάθε λέξη μᾶς ἐνδιαφέρουν, γιατί μόνο μιὰ ἀπ' αὐτὲς παίρνει τόνο.

Δηλαδή:

Κάθε λέξη ἑλληνικὴ παίρνει τόνο μόνο σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς τρεῖς τελευταῖες συλλαβὲς τῆς.

Στὶς τρεῖς αὐτὲς συλλαβὲς, γιὰ νὰ τὶς διακρίνωμε, δίνωμε στὴν κάθε μιὰ ἰδιαίτερο ὄνομα.

Τὴν τελευταία συλλαβὴ ἀπὸ κάθε λέξη τὴν λέμε *λήγουσα*, π. χ. δικη-γὸ-ρος, τὴν συλλαβὴ ρος τὴν λέμε *λήγουσα*.

Τὴν παραπάνω ἀπὸ τὴ λήγουσα συλλαβὴ τὴν λέμε *παραλήγουσα*, π. χ. δι-κη-γὸ-ρος. Τὴν συλλαβὴ γο ποὺ εἶναι παραπάνω ἀπὸ τὴν λήγουσα (ρος) τὴν λέμε *παραλήγουσα*. Τὴν παραπάνω ἀπ' τὴν παραλήγουσα συλλαβὴ τὴν λέμε *προπαραλήγουσα*, π. χ. δι-κη-γὸ-ρος. Τὴν συλλαβὴ κη ποὺ εἶναι παραπάνω ἀπ' τὴν παραλήγουσα (-γο) τὴν λέμε *προπαραλήγουσα*.

Ὅλες οἱ ἄλλες συλλαβὲς ἀπάνω ἀπὸ τὴν προπαραλήγουσα δὲν ἔχουν ἰδιαίτερο ὄνομα, γιατί καμμιά ἀπ' αὐτὲς δὲν παίρνει τόνο καὶ δὲν μᾶς ἐνδιαφέρουν.

Ὡστε:

Ἡ τελευταία συλλαβὴ ἀπὸ κάθε λέξη λέγεται λήγουσα, ἡ

παραπάνω απ' τὴν λήγουσα λέγεται παραλήγουσα καὶ ἡ παραπάνω απ' τὴν παραλήγουσα προπαραλήγουσα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στὸ Ἀναγνωστικὸ: Ξεχωρίστε στὸ βιβλίό σας ἀπὸ κάθε λέξη τὴν λήγουσα, παραλήγουσα, προπαραλήγουσα.

Στὸν πίνακα: Γράψτε λέξεις ποὺ ἔχουν μόνον μιὰ συλλαβὴ (λήγουσα), λέξεις ποὺ ἔχουν λήγουσα καὶ παραλήγουσα καὶ λέξεις ποὺ ἔχουν λήγουσα, παραλήγουσα καὶ προπαραλήγουσα.

Στὸ τετράδιο: Ὀνομάστε κάθε μιὰ συλλαβὴ ἀπὸ τὶς παρακάτω λέξεις: βιβλίο, πέρδικα, μῆλο, τραπέζι, πρόβατο, κάστανο, ἀγροφύλακας, νύχτα, παράθυρο, μή, ὄχι.

Ποῦ βάζουμε ὄξεϊα.

α') Βραχεῖα συλλαβὴ. Νὰ γράψῃ ὁ Νίκος στὸν πίνακα ποιῆς λέξεις ἀπὸ τὸ μάθημά του ἔχουν ἐπάνω ὄξεϊα.

Ὁ Νίκος γράφει:

γέ-μικο, δένδρο, ἔβγαλε, κορμό, καρπό, χυμό.

Τί βλέπομε;

Ὅτι στὶς τρεῖς πρῶτες λέξεις βάζουμε ὄξεϊα ἐπάνω στὸ ε καὶ στὶς τρεῖς ἄλλες ἐπάνω στὸ ο.

Πάντοτε λοιπὸν ἐπάνω στὸ ε καὶ τὸ ο θὰ βάζουμε ὄξεϊα.

Τὰ δυὸ αὐτὰ φωνήεντα ε καὶ ο τὰ λέμε μὲ ἓνα ὄνομα: βραχεῖα

Τὶς συλλαβές, ποὺ ἔχουν βραχὺ φωνήεν (ε, ο), τὶς λέμε: βραχεῖες.

Ἡ βραχεῖα συλλαβὴ παίρνει πάντοτε ὄξεϊα.

β') Γιὰ νὰ ἰδοῦμε στὸ Ἀναγνωστικὸ μας, μήπως βροῦμε ὄξεϊα ἐπάνω σὲ καμμιά συλλαβὴ ποὺ δὲν εἶναι βραχεῖα; Βρίσκομε τὶς λέξεις:

Πολύκλαδο, ὦμορφο, ροδάκινο, ἄνθρωπος.

Ἐδῶ τί βλέπομε;

Ὅτι ὅλες οἱ λέξεις αὐτὲς ἔχουν τόνο στὴν προπαραλήγουσα καὶ παίρνουν ὄξεϊα: πο-λύ-κλα-δο, ὦ-μορ-φο, ρο-δά-κι-νο, ἄν-θρω-πος.

Ὡστε:

Ἡ προπαραλήγουσα παίρνει πάντοτε ὄξεϊα.

γ') Καὶ τώρα ξέρομε ὅτι:

Ἐπάνω σὲ βραχεῖα συλλαβὴ καὶ στὴν προπαραλήγουσα βάζουμε ὄξεϊα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στό *Αναγνωστικό* : Ξεχωρίστε από τὸ μάθημα ποιὲς λέξεις ἔχουν ὀξεῖα στὴ βραχεῖα συλλαβὴ καὶ ποιὲς στὴν προπαραλήγουσα.

Στὸν *πίνακα* : Γράψτε λέξεις, ποὺ νὰ παίρνουν τόνο σὲ βραχεῖα συλλαβὴ ἢ σὲ προπαραλήγουσα.

Στὸ *τετράδιο* : Βάλτε τόνο στὶς λέξεις: λογος, γεφυρα, Ἄλεξανδρος, διδασκαλος, βαρελι, κοπος, ξενος, χορτο, ἔχω, άνεμο-στροβιλος, δεμα, πατερας, μητερα, ἀρχοντας.

Ἄνακεφαλαίωση.

Λήγουσα λέγεται ἡ τελευταία συλλαβὴ ἀπὸ κάθε λέξη.
Παραλήγουσα λέγεται ἡ παραπάνω ἀπὸ τὴ λήγουσα συλλαβὴ.

Προπαραλήγουσα λέγεται ἡ παραπάνω ἀπὸ τὴν παραλήγουσα συλλαβὴ.

Ὁξεῖα βάζομε ἐπάνω σὲ βραχεῖα συλλαβὴ καὶ στὴν προπαραλήγουσα.

Ἄρθρο — γένη.

α') Ὁ Τάκης σηκώθηκε νὰ γράψῃ στὸν πίνακα μερικά ὀνόματα. Καὶ γράφει:

κῆπος, μαθητῆς, στάμνα, τετράδιο.

— Παιδιά, γιὰ ποιὸν κῆπο γράφει ὁ Τάκης;

— Δὲν ξέρομε, κύριε.

— Οὔτε ξέρομε βέβαια καὶ γιὰ ποιὸν μαθητῆ, γιὰ ποιά στάμνα, γιὰ ποιὸ τετράδιο. Μιλáει γιὰ ἕναν κῆπο, ἀλλὰ ποιόν; Δὲν μᾶς λέει. Μποροῦμε νὰ φαντασθοῦμε ὅποιον κῆπο τύχη. Γι' αὐτό, ἄμα θέλωμε νὰ μιλήσωμε γιὰ ἕνα ὀρισμένο ὄνομα ποὺ ἔχομε στὸ μυαλό μας καὶ γιὰ νὰ δώσωμε νὰ καταλάβουν ποιὸ ὄνομα ἐννοοῦμε, βάζομε μπροστὰ ἀπ' αὐτὰ τὶς μικρὲς λέξεις *ὁ, ἡ, τό*.

Π.χ. ὁ κῆπος.

Τώρα ποὺ βάλουμε τὴ λέξη *ὁ* μπροστὰ ἀπὸ τὴ λέξη κῆπος, καταλαβαίνομε γιὰ ποιὸ κῆπο μιλάει ὁ Τάκης. Γιὰ τὸν κῆπο τοῦ σχολειοῦ, ἄς ποῦμε.

Τὸ ἴδιο:

ἡ στάμνα.

Καταλαβαίνομε ὅτι εἶναι μιὰ ὀρισμένη στάμνα, ποὺ πίνουμε συχνά ἀπ' αὐτὴ νερό.

Τὸ ἴδιο:

τό τετράδιο.

Καταλαβαίνομε ὅτι ὁ Τάκης ζητάει ἕνα ὀρισμένο τετράδιο, ποὺ ἔδωκε σ' ἕνα συμμαθητῆ του.

Ἄμα τὰ ὀνόματα, ποὺ θέλομε νὰ ποῦμε εἶναι πολλὰ καὶ ὄχι ἕνα, τότε βάζομε μπροστὰ τὶς λέξεις *οἱ, τά*.

Π. χ. οἱ κῆποι, οἱ στάμνες, τὰ τετράδια.
Τῆς μικρῆς λέξεως πὺν βάζομε μπροστὰ ἀπὸ τὰ ὀνόματα γιὰ
νὰ μᾶς καταλάβουν γιὰ ποιά μιλάμε, τίς λέμε ἄρθρα.

β') Γιὰ προσέξτε τώρα :

— Μπροστὰ στὴ λέξη: σκύλος, τί ἄρθρο θὰ βάλωμε ;

— Θὰ βάλωμε τὸ ἄρθρο: ὁ.

— Μπροστὰ στὴ λέξη: κόρη ;

— Θὰ βάλωμε τὸ : ἡ.

— Μπροστὰ στὴ λέξη: μήλο ;

— Θὰ βάλωμε : τό.

— Γιατί ;

— Γιατί δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε: ἡ σκύλος, ἀφοῦ
εἶναι ἀρσενικός, οὔτε ὁ κόρη, γιατί εἶναι θηλυκιά, οὔτε
ὁ μήλο ἢ ἡ μήλο, γιατί δὲν εἶναι οὔτε ἀρσενικό, οὔτε
θηλυκό τὸ μήλο. Εἶναι οὐδέτερο.

Ἔτσι ὅλα τὰ ὀνόματα χωρίζονται σὲ τρεῖς ὁμά-
δες, ὡς ποῦμε.

Σέ: ἀρσενικά, θηλυκά, οὐδέτερα.

Αὐτὲς τίς ὁμάδες τίς λέμε: γένη.

Λοιπὸν :

Τὰ ὀνόματα ἔχουν τρία γένη : ἀρσενικό, θηλυκό καὶ οὐδέ-
τερο.

Ἔτσι ὀνόματα παίρνουν μπροστὰ τὸ ὁ εἶναι ἀρσενι-
κοῦ γένους, ὅσα παίρνουν τὸ ἡ εἶναι θηλυκοῦ γένους
καὶ ὅσα παίρνουν τὸ τό εἶναι οὐδετέρου γένους.

Ἔτσι μιλάμε γιὰ πολλὰ ὀνόματα, τότε στὰ ἀρσενικά
καὶ θηλυκά βάζομε μπροστὰ τὸ: οἱ καὶ στὰ οὐδέτερα
τό: τά.

Τὰ ἄρθρα ὁ, ἡ, οἱ δὲν παίρνουν τόνο.

γ') Ὁ δάσκαλος βρῖσκει ἓνα μολύβι.

— Τίνος εἶναι τὸ μολύβι ;

— Τοῦ Γεώργου, κύριε.

— Κι' αὐτὴ ἡ σάκκα ;

— Τῆς Ἑλένης, κύριε.

Γιὰ προσέξτε :

Εἶπατε: τοῦ Γεώργου

τῆς Ἑλένης.

Γιατί δὲν εἶπατε :

Γεώργου

Ἑλένης ;

— Γιατί δὲν θὰ καταλαβαίνατε τίνος εἶναι.

— Αἴ! Τί νὰ εἶναι ἄραγε οἱ λέξεις τοῦ, τῆς ;

— Ἄρθρα, γιατί ὀρίζουν τὰ ὀνόματα Γεώργου, Ἑλένης.

— Ἔτσι νὰ ποῦ ἔχομε κι' ἄλλα ἄρθρα, τά: τοῦ, τῆς.

— Κι' ἂν σὲ ρωτήσω, Τάκη, ποιὸν ἀγαπᾶς πιὸ πολὺ
τί θὰ μοῦ πῆς.

— Τὸν Κώστα.

— Καὶ σὺ, Ἑλένη;

— Τὴν Ἀθηνᾶ.

Βλέπομε πάλι, ὅτι μὲ τις λέξεις τὸν, τὴν ὀρίζομε
τὰ πρόσωπα, ποῦ ἀγαπᾶμε. Κι' αὐτὲς λοιπὸν εἶναι
ἄρθρα.

Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο βρίσκομε καὶ στὰ πολλὰ ὀνόματα
πὼς ἔχομε ἀκόμα τὰ ἄρθρα τῶν, τούς, τίς, τὰ.

Ἔτσι ὅλα τὰ ἄρθρα εἶναι:

Ἀρσενικά
(Γιὰ ἕνα)

ὁ

τοῦ

τὸν

(Γιὰ πολλοὺς)

οἱ

τῶν

τούς

Θηλυκά
(Γιὰ μία)

ἡ

τῆς

τὴν

(Γιὰ πολλές)

οἱ

τῶν

τίς

Οὐδέτερα
(Γιὰ ἕνα)

τὸ

τοῦ

τὸ

Γιὰ πολλά)

τὰ

τῶν

τὰ.

Ἕνα παράδειγμα:

ὁ κῆπος

τοῦ κήπου

τὸν κήπο

οἱ κῆποι

τῶν κήπων

τούς κήπους

ἡ μέλισσα

τῆς μέλισσας

τὴν μέλισσα

οἱ μέλισσες

τῶν μελισσῶν

τίς μέλισσες

τὸ μανιτᾶρι

τοῦ μανιταριοῦ

τὸ μανιτᾶρι

τὰ μανιτᾶρια

τῶν μανιταριῶν

τὰ μανιτᾶρια.

δ') Πρέπει νὰ ξέρωμε ἀκόμη ὅτι:

1) Τὰ ἄρθρα τῆς, τοῦ, τῶν παίρνουν *περισπωμένη*.

Καὶ ὅτι:

2) Τὰ ἄρθρα τὸν καὶ τὴν χάνουν τὸ ν, *ὅταν ἡ παρακάτω λέξη ἀρχίζῃ ἀπὸ τὰ γράμματα β, γ, δ, ζ, φ, θ, ρ, λ, μ, ν, σ, γ.*

Π.χ. λέμε: τὴν Ἑλλάδα, τὸν κόσμον, τὴν ξενιτιά.

Ἔδω τὰ ἄρθρα τὴν καὶ τὸν ἔχουν τὸ ν.

Ἀλλὰ λέμε: τὴ χάρη, τὸ Θεό, τὴ βρῦση.

Ἔδω χάνουν τὸ ν.

3) Τὰ ἄρθρα παίρνουν πολλές φορές μπροστὰ τὸ σ:

στήν, στό, στούς, στίς, στὰ.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στὸ Ἀναγνωστικό: α') Ξεχωρίστε τὰ ἄρθρα. β') Βρέστε τίνος γένους εἶναι. γ') Πέστε γιατί ἀπὸ τὰ ἄρθρα τὴν, τῶν ἄλλα ἔχουν ν καὶ ἄλλα ὄχι.

Στὸν πίνακα: Γράψτε διάφορα ὀνόματα καὶ βάλτε μπροστὰ τοὺς τὸ ἄρθρο.

Στό τετράδιο : α') Γράψτε τὰ ἄρθρα στὰ ὀνόματα : σκάλα, — τάξη, — λύκος, — παιδί, — σχολεῖο, — φωνή, — ἐκκλησία, — πατρίδα, — τόπος, — χλόη, — ἀρνί, — δόντι. β') Βάλτε τὰ ἄρθρα στίς λέξεις : — κόσμον, — μῆλο, — μητέρας, — βρύσης, — καφέν, — τενεκέν, — ἔμπορον, — κότες, — σταφυλιῶν, — μαννάδων, — μύλων, — κηπουρούς, — κλῶσσει, — βροχές, — βόλους, — πουλιῶν, — ψαρᾶ, — λαγό.

Ὄρθογραφία ὀνομάτων.

α') — Γράφε, Γεώργο, στὸν πίνακα τίς λέξεις : γεωργός, τόπος, λαγός, κῆπος, δρόμος, καλός, μαῦρος, οὐρανός.

— Τί βλέπομε ;

— "Ὅτι σ' ὄλα τὰ ὀνόματα, πού τελειώνουν σέ -ος, τὸ (-ος) τὸ γράφομε μὲ ο μικρό.

"Ὡστε :

Τὸ (-ος) στὸ τέλος τῶν ὀνομάτων τὸ γράφομε μὲ ο μικρό.

β') — Γράφε τώρα :

βουνό, ξύλο, μῆλο, φύλλο, (τὸν) τόπο, (τὸν) γεωργό, (τὸν) χρόνο, (τὸν) ἄνθρωπο.

— Ἔδω τί βλέπομε ;

— "Ὅτι σ' ὄλα τὰ ὀνόματα πού τελειώνουν σέ -ο, τὸ (ο) τὸ γράφομε μὲ ο μικρό.

"Ὡστε :

Τὸ (ο) στὸ τέλος τῶν ὀνομάτων τὸ γράφομε μὲ ο μικρό.

γ') Γράφομε στὸν πίνακα :

Μάρω, Φρόσω, Γκόλφω, Ξάνθω.

— Τί βλέπομε ἐδῶ :

— "Ὅτι τὸ (ω) στὸ τέλος ἀπὸ τὰ ὀνόματα αὐτὰ τὸ γράφομε μὲ ω μέγα, ἐνῶ, ὅπως εἶπαμε παραπάνω, ἔπρεπε νὰ τὰ γράφομε μὲ ο μικρό.

"Ἄν κοιτάξωμε ὅμως καλύτερα, θὰ ἴδοῦμε ὅτι ὄλα αὐτὰ τὰ ὀνόματα εἶναι γυναικεῖα.

Αἶ! Μόνο στὸ γυναικεῖα ὀνόματα γράφομε τὸ τελευταῖο (ω) μὲ ω μέγα.

"Ὡστε :

Μὲ ω (μέγα) γράφομε μόνο τὰ ὀνόματα τῶν γυναικῶν.

δ') Γράφομε στὸν πίνακα τίς λέξεις :

γάτες, βρύσει, καφέ, ζάχαρες, κότες, μανάδες, λαχανίδες.

— Τί βλέπομε ;

— "Ὅτι σ' ὄλα αὐτὰ τὰ ὀνόματα τὴν τελευταία συλλαβή, τὸ (-ες), τὴ γράφομε μὲ ἔψιλον.

Δέν τή γράφομε δηλαδή ποτέ μέ -αι.
 Τò (εσ) στο τέλος τῶν ὀνομάτων τὸ γράφομε μέ ε.
 ε') Ὁ Νίκος μᾶς ἔγραψε στὸν πίνακα τὶς λέξεις:
 βροχή, κατοχή, ὑγρή, φωνή, Νίκη, Ἑλένη, Ἀριάδνη,
 φακή, προσευχή.
 — Τί βλέπομε;
 — Ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ ὀνόματα στο τέλος γράφονται μέ -η.
 Ἀν κοιτάξωμε ὅμως καλύτερα, τί θὰ ἴδοῦμε;
 — Ὅτι ὅλα τὰ ὀνόματα εἶναι θηλυκά.
 Ὡστε πρέπει νὰ ξέρωμε ὅτι:
 Τὸ (η) στο τέλος τῶν θηλυκῶν τὸ γράφομε μέ η.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στὸ Ἀγαγωστικὸ: Νὰ βοήθε στο μάθημα λέξεις πού τελειώ-
 νουν σέ -ος, -ο, -ες καὶ -η.
 Στὸν πίνακα: Νὰ γράψετε λέξεις πού τελειώνουν σέ -ος, -ο,
 -ες καὶ -η καὶ νὰ μᾶς πῆτε γιατί γράφονται ἔτσι.
 Στὸ τετραδίο: Νὰ συμπληρώσετε τὶς παρακάτω λέξεις:
 Οἱ φων—, ἡ ἀνεμοζάλ—, ὁ μύλ—, τὸ χόρτ—, οἱ καρυδι—,
 ἡ Μαριγ—, ἡ Κρυστάλλ—, τὸν ἀνεμόμυλ—, ἡ Κατινι—, ἡ αὐλ—,
 οἱ πέτρ—, τὸ κάρβουν—, οἱ γιορτ—, τὸν ἄνθρωπ—, ἡ Κυριακ—.

Ρήματα.

α') Ὁ Ἀλέκος ἔχει τὰ μάτια του στο βιβλίο. Ὁ δά-
 σκαλος τὸν ρωτᾷ:
 — Τί κάνεις ἐκεῖ, Ἀλέκο;
 — Διαβάζω, κύριε.
 — Τί κάνεις στο σπίτι σου;
 — Παίζει, κύριε, λέει ἡ ἀδελφούλα του Νίκη, καὶ δὲν
 διαβάζει, οὔτε γράφει.
 — Καὶ σύ;
 — Ἐγὼ μελετῶ πρῶτα καὶ ὕστερα κεντῶ μέ ἄλλα κο-
 ρίτσια, καὶ ὅταν τελειώνωμε, τότε παίζωμε.
 — Ὡραῖα! Γιὰ ἔλα στον πίνακα νὰ μᾶς τὰ γράψης
 αὐτὰ πού κάνετε.
 Ἡ Νίκη γράφει:
 Ὁ Ἀλέκος διαβάζει καὶ γράφει στο σχολεῖο.
 Ἐγὼ μελετῶ καὶ κεντῶ.
 Ὅλα τὰ κορίτσια κεντοῦμε, τελειώνωμε τὸ κέντημα καὶ
 ὕστερα παίζωμε.
 — Τί δουλειὰ κάνει, παιδιά, ὁ Ἀλέκος;
 — Διαβάζει καὶ γράφει στο σχολεῖο.

— Σὺ, Νίκη;

— *Μελετῶ καὶ κεντῶ.*

— Σεῖς τὰ ἄλλα κορίτσια;

— *Κεντοῦμε, τελειώνομε τὸ κέντημα καὶ παίζομε.*

— Πέστε τώρα, ποιὲς λέξεις φανερώνουν τὴ δουλειὰ πού κάνει ὁ καθένας σας;

— Οἱ λέξεις: διαβάζει, γράφει, μελετῶ, κεντῶ, κεντοῦμε, τελειώνομε, παίζομε.

— Ὡστε μ' αὐτὲς τίς λέξεις μοῦ δώσατε νὰ καταλάβω ὅτι κάνετε μιὰ δουλειὰ καὶ τί δουλειὰ κάνετε ὁ καθένας σας.

Τίς λέξεις λοιπὸν αὐτές, πὺν φανερώνουν τὶ κάνομε, τίς λέμε ῥήματα.

β') — Κύριε, ὁ Νίκος ἔχυσε τὸ μελάνι καὶ *λερώθηκε*, φώναξε ὁ Τάκης.

— Αἶ, καλὰ μὴ σκοτώνεσαι ἔτσι, Νίκο. Πήγαινε νὰ *πλυθῆς*.

Ἡ Ἑλένη λέει:

— Πολλὲς φορὲς *λερώνομαι* κι' ἐγὼ κι' ὕστερα *παιδεύομαι* πολὺ γιὰ νὰ *καθαρισθῶ*.

— Ἐμένα, λέει ἡ Κατινίτσα, μὲ *λερώνει* πολλὲς φορὲς ὁ σκύλος πὺν *τρίβεται* ἐπάνω μου.

— Ὡστε ἔτσι! Μαθαίνω τώρα πὺς ὅλες σας *παθαίνετε* τέτοια δουλειὰ. Γιὰ νὰ ἰδοῦμε, παιδιὰ, μὲ ποιὲς λέξεις μοῦ φανερώσατε αὐτὸ τὸ πάθημά σας; Γράψτε τίς στὸν πίνακα.

Λερώθηκε, σκοτώνεσαι, νὰ *πλυθῆς*, *λερώνομαι*, *παιδεύομαι*, νὰ *καθαρισθῶ*, *τρίβεται*.

Αὐτὲς οἱ λέξεις λοιπὸν φανερώνουν ὅτι κάτι *παθαίνετε*, δηλ. ὁ Νίκος *λερώνεται*, ἡ Ἑλένη *παιδεύεται*, ὁ σκύλος *τρίβεται*, ὅλοι τέλος πάντων κάτι *παθαίνουν*.

Λοιπὸν:

Τίς λέξεις, πὺν φανερώνουν πὺς κάτι παθαίνομε, τίς λέμε κι' αὐτὲς ῥήματα.

Ὡστε τώρα βλέπομε ὅτι:

Οἱ λέξεις, πὺν φανερώνουν ὅτι κάτι κάνομε ἢ κάτι παθαίνομε, λέγονται ῥήματα.

Καὶ τὰ ῥήματα πὺν μᾶς φανερώνουν πὺς κάτι κάνομε τὰ λέμε *ἐνεργητικά*, καὶ τὰ ῥήματα πὺν μᾶς φανερώνουν πὺς κάτι παθαίνομε τὰ λέμε *παθητικά*.

γ') — Γράψε, Γεῶργο, τί κάνεις ὅλη τὴν ἡμέρα.

Ὁ Γεῶργος γράφει:

παίζω, γράφω, διαβάζω, τρώω, μιλῶ, τραγουδῶ, πηδῶ.

— Τί λέξεις εἶναι αὐτὲς πὺν ἔγραψες;

— Ῥήματα.

— Τί βλέπεις;

— Ὅτι ὅλα στὸ τέλος τὰ *γράφω* μὲ ὦ.

Μαθαίνομε λοιπόν ὅτι:

Τὸ (ω) στὸ τέλος τῶν ρημάτων τὸ γράφομε μὲ ω.

δ') — Μαζι μὲ τὰ ἄλλα, Γεώργο, ἔγραψες:

πηδῶ, τραγουδῶ, μιλῶ.

— Σὺ, Βάσω, ξέρω τί κάνεις:

κεντᾶς, κρατᾶς (τὸ μωρὸ), τραβᾶς (νερὸ ἀπὸ τὸ πηγᾶδι).

— Ὅλες αὐτὲς οἱ λέξεις εἶναι βέβαια ρήματα. Σ' ὅλα αὐτὰ ποὺ βάζομε τὸν τόνο;

— Στὴ λήγουσα.

— Καὶ τί τόνο βάζομε;

— Περισπωμένη.

Ὡστε:

Ἡ λήγουσα τῶν ρημάτων, ἅμα τονίζεται, παίρνει περισπωμένη.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στὸ Ἀναγνωστικό: Νὰ βρῆτε στὸ μάθημά σας ρήματα καὶ ποιά ἀπ' αὐτὰ φανερώνουν πὼς κάτι κάνομε καὶ ποιά πὼς κάτι παθαίνομε.

Στὸν πίνακα: Νὰ γράψετε ρήματα.

Στὸ τεράδιο: α') Νὰ συμπληρώσετε τίς προτάσεις:

Ὁ καλὸς μαθητὴς..... ὁ σκύλος τὸ νερὸ..... ὁ δάσκαλος..... μάθημα. Τὸ καναρίνι..... τὸ ψωμί..... ὁ γεωργὸς τὴ γῆ. Ὁ Ἕλληνας..... μὲ ἡρωϊσμό.

β') Νὰ συμπληρώσετε καὶ νὰ βάλετε τόνο στὰ ρήματα:
ἐγώ: διψ—, ξεχν—, βουτ—, τρυγ—, χτυπ—. Σὺ: πατ—, κυνηγ—, περν—, κολυμπ—. Ὁ Νίκος: καλοπερν—, τριγυρν—, μασ—, ἀργ—, γελ—, πον—.

Δ α σ ε ῖ α .

— Γιατί ἄργησες, Τάκη;

— Μ' ἔπιασε ὁ ὕπνος, κύριε, καὶ ὕστερα ἅμα ξύπνησα ἦταν ἀργά.

Ὁ δάσκαλος γελᾷ.

— Γιατί, μήπως ὑποφέρεις ἀπὸ ἀϋπνία; Γιὰ γράψε μου τίς λέξεις:

ὕπνος, ὕστερα, ὑποφέρεις.

— Τί βλέπεις;

— Ὅτι στὸ πρῶτο γράμμα, στὸ υ, βάζομε δασεῖα.

— Ὡραῖα τὸ κατάλαβες.

Λοιπόν:

Τὸ υ στὴν ἀρχὴ παίρνει δασεῖα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Βρέστε λέξεις ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ υ καὶ βάλτε πνεῦμα.

Ἀνακεφαλαίωση.

Ἄρθρα λέγονται οἱ λέξεις πού βάζομε μπροστά ἀπὸ τὰ ὀνόματα, γιὰ νὰ δείξωμε πὼς μιλάμε γιὰ ἓνα ὀρισμένο ὄνομα.

Τὰ ὀνόματα ἔχουν τρία γένη: ἀρσενικό, θηλυκὸ καὶ οὐδέτερο.

Ρήματα λέγονται αἱ λέξεις, πού φανερώνουν τί κάνομε ἢ τί παθαίνομε.

Τὸ (ω) στὸ τέλος τῶν ρημάτων τὸ γράφομε μὲ ω μέγα.

Στὴ λήγουσα τῶν ρημάτων βάζομε περισπωμένη.

Τὸ υ στὴν ἀρχὴ ἀπὸ κάθε λέξη παίρνει δασεῖα.

ΤΑΞΗ Γ΄.

ΚΑΤΑ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Μακρές συλλαβές.

α΄) Ἀπὸ τὰ 7 φωνήεντα ποῦ ἔχει ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ξεχωρίσαμε ὡς τώρα τὰ δύο: ε, ο καὶ τὰ ὀνομάσαμε βραχέα, καὶ κάθε συλλαβὴ ποῦ ἔχει ε ἢ ο τὴν λέμε βραχεῖα.

Τώρα θὰ ξεχωρίσωμε δύο ἄλλα φωνήεντα: τὰ η, ω. Τὰ δύο αὐτὰ φωνήεντα τὰ λέμε μακρά.

Ὡστε:

Τὰ φωνήεντα η, ω λέγονται μακρά.

Ἄς γράψωμε μερικές λέξεις, ποῦ ἔχουν συλλαβὴ μὲ μακρὰ φωνήεντα:

πηγὴ, φωνή, τρώγω, στρώνω, ζωή, πληγή.

Ἀφοῦ τις συλλαβές ποῦ ἔχουν βραχὺ φωνήεν τις λέμε βραχεῖες, τότε τις συλλαβές ποῦ ἔχουν μακρὸ φωνήεν πῶς πρέπει τάχα νὰ τις λέμε;

— Μακρές.

Ὡστε:

Ὅσες συλλαβές ἔχουν μακρὸ φωνήεν λέγονται μακρές.

β΄) Θὰ ξεχωρίσωμε καὶ κάτι ἄλλο: τις δίφθογγους. Κι αὐτὲς τις βάζομε μαζὶ μὲ τὸ η καὶ ω καὶ τις λέμε μακρές.

Π. χ. αὐλή, εὐχή, παύση, ποιός, καίω.

Λοιπὸν:

Οἱ δίφθογγοι εἶναι μακρές.

Καὶ φυσικά:

Κάθε συλλαβὴ ποῦ ἔχει δίφθογγο εἶναι μακρὰ.

Τώρα ξέρομε ὅτι:

Οἱ συλλαβές ποῦ ἔχουν μακρὸ φωνήεν ἢ δίφθογγο λέγονται μακρές.

Ξεχωρίζουν μόνο οἱ δίφθογγοι αὐ καὶ οἱ, ποῦ ἅμα εἶναι στὸ τέλος ἀπὸ τὴ λέξη, εἶναι βραχεῖα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στὸ Ἀναγνωστικό: Ξεχωρίστε στὸ μάθημά σας τὶς μακρὲς καὶ τὶς βραχεῖες συλλαβές.

Στὸν πίνακα: Γράψτε λέξεις μὲ μακρὲς συλλαβές καὶ λέξεις μὲ βραχεῖες.

Στὸ τετράδιο: Χωρίστε τὶς μακρὲς συλλαβές ἀπὸ τὶς βραχεῖες βάζοντας κάτω ἀπὸ τὶς μακρὲς τὸ σχῆμα (—) καὶ κάτω ἀπὸ τὶς βραχεῖες αὐτὸ (∪), ἀπὸ τὶς παρακάτω λέξεις: γέρος, σχολεῖο, μῆλο, πηδῶ, τρέχω, καιρός, κρότος, κλέφτης, κοιμοῦμαι, Δημήτρης, ψεύτης, προφήτης, Παῦλος, κῆπος, ἔμπορος, κλώνος.

Δίχρονα.

Ἀπὸ τὰ φωνήεντα ξεκαθάρισαμε ὡς τώρα τὰ βραχέα (ε, ο) καὶ τὰ μακρὰ (η, ω). Μᾶς μένουν ἀκόμα τρία (α, ι, υ). Τὰ φωνήεντα αὐτὰ πολλὲς φορές τὰ παίρνομε γιὰ μακρὰ καὶ πολλὲς φορές γιὰ βραχέα. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ λέμε: δίχρονα (δηλ. διπλόχρονα). Τὰ ἴδια πότε τὰ βρισκομε μακρὰ καὶ πότε βραχέα.

Ὡστε:

Τὰ φωνήεντα α, ι, υ λέγονται δίχρονα.

Καὶ ἔτσι μάθαμε ὅτι:

Τὰ φωνήεντα διαιροῦνται: σὲ βραχέα: ε - ο, σὲ μακρὰ: η - ω, καὶ σὲ δίχρονα: α - ι - υ.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Χωρίστε ἀπὸ τὸ μάθημά σας τὶς συλλαβές μὲ βραχύ, μακρὸ καὶ δίχρονο φωνῆεν.

Τονισμός τῆς παραληγούσης.

α')— *Κρυώνω*, λέει ἡ Νίκη. Δὲν ζεσταίνει ἡ φωτιά.

— Πωπώ! *Κοκκαλώνουν* τὰ δάχτυλά της, λέει ἡ Βιβή. Δὲν τὰ ἀπλώνεις, καλέ, στὴ φωτιά;

— Γιὰ ἔλα ἐπάνω, Βιβή, καὶ γράψε μου τί εἶπε ἡ Νίκη καὶ τί εἶπες σύ.

Ἡ Βιβὴ γράφει τὶς φράσεις:

1) *Κρυώνω*, δὲν ζεσταίνει ἡ φωτιά.

2) *Κοκκαλώνουν* τὰ δάχτυλά της. Δὲν τ' ἀπλώνεις, καλέ, στὴ φωτιά;

— Νά μοῦ βρῆτε τώρα ἀπὸ τὶς προτάσεις αὐτὲς ποιὲς λέξεις ἔχουν τόνο στὴν παραλήγουσα.

— κρυώνω, ζεσταίνει, κοκκαλώνουν, ἀπλώνεις.

- Τι είναι όλες αυτές οι παραλήγουσες ;
- Μακρές.
- Και οι λήγουσες.
- Μακρές κι' αυτές.
- Και τι τόνο βάζουμε επάνω στις παραλήγουσες ;
- Όξεϊα.

— Άπ' έδω μπορούμε νά βγάλωμε κατι τί :
 "Οτι στην παραλήγουσα βάζουμε όξεϊα.
 Πάντοτε όμως ; Για προσέξτε. Τι άλλο είδαμε ;
 — "Οτι οι λήγουσες είναι κι' αυτές μακρές,

"Ωστε :

— *Στή μακρά παραλήγουσα βάζουμε όξεϊα, όταν και ή λήγουσα είναι μακρά.*

β') Γράψε τώρα, Νίκη, αυτό πού βλέπω.

Ή Νίκη γράφει :

Ή Παύλος μέ τόν Γεώργιο στό σχολείο διαρκώς άτακτούν. Ή Παύλος έπηρε άπ' τόν Γεώργιο ένα ώραίο στυλό και μ' αυτό άσχολεϊται μουντζουρώνοντας χαρτί.

— Βρέστε τώρα κι' άπ' έδω τίς λέξεις πού έχουν τόνο στην παραλήγουσα :

— Παύλος, Γεώργιος, σχολείο, έπηρε, ώραίο, άσχολεϊται.

— Τι είναι πάλι αυτές οι παραλήγουσες ;

— Μακρές.

— Και οι λήγουσες ;

— Βραχεϊες.

— Τι τόνο βάζουμε επάνω στις παραλήγουσες ;

— Περισπωμένη

— Νά λοιπόν κι' ένα άλλο πού μαθαίνομε :

Στή μακρά παραλήγουσα βάζουμε περισπωμένη, όταν ή λήγουσα είναι βραχεϊα.

γ') "Ωστε τώρα ξέρομε ότι :

Στή μακρά παραλήγουσα βάζουμε όξεϊα, όταν και ή λήγουσα είναι μακρά, και περισπωμένη, όταν ή λήγουσα είναι βραχεϊα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στό *Άναγνωστικό* : Νά βρῆτε άπ' τό μάθημά σας λέξεις πού τονίζονται στην παραλήγουσα και νά πῆτε γιατί έχουν όξεϊα ή περισπωμένη.

Στόν *πίνακα* : Νά γραφοῦν λέξεις, πού τονίζονται στην παραλήγουσα και νά μποῦν τόνοι.

Στό *τειράδιο* : Νά βάλετε τόνο στις λέξεις: δωρο, εκείνος, στρατιωτης, παιζω, ώρες, ζωνη, τραγω, εκείνη, βιβλιοπωλης, μηλο, ήρθε, καρφωνει, πηγαινω, κλαδευεις, μηνες, κηπος, τουτο, χωνευω, γυναικες.

Τὸ α τῶν οὐδετέρων καὶ τὸ α, ι στὴ λήγουσα.

α') Εἶπαμε ὅτι τὸ α, ι, υ, ποὺ εἶναι δίχρονα, τὰ παίρνομε πότε γιὰ βραχέα καὶ πότε γιὰ μακρά. Θὰ ἴδοῦμε μερικὲς τέτοιες περιπτώσεις. Γράφομε:

μήλα, χῶμα, αἷμα, δῶρα.

— Ὅλες αὐτὲς οἱ λέξεις ποὺ τονίζονται;

— Στὴ λήγουσα.

— Καὶ τί παίρνουν;

— Περισπωμένη.

Γιὰ νὰ πάρουν στὴν παραλήγουσα περισπωμένη, τί πρέπει νὰ εἶναι ἡ λήγουσα;

— Μακρά.

— Ὡστε τὸ α ἐδῶ πρέπει νὰ εἶναι βραχύ, ἀλλὰ γιὰτί τάχα;

Γιὰ προσέξτε: Ὅλα αὐτὰ τὰ ὀνόματα ποὺ γράψαμε τί εἶναι;

— Οὐδέτερα.

— Τώρα μαθαίνομε ὅτι:

Τὸ α στὸ τέλος τῶν οὐδετέρων εἶναι βραχύ

β') Γράφομε τώρα τίς λέξεις:

λουλούδι, σκαλιστήρι, φασούλι, σκούπα, βαρκούλα, σημαία, ὦρα.

Κι' αὐτὲς οἱ λέξεις τονίζονται στὴν παραλήγουσα, ἀλλὰ βάλαμε ὀξεῖα. Θὰ πρέπει δηλαδὴ ἡ λήγουσα νὰ εἶναι μακρά. Δηλαδὴ τὸ α καὶ τὸ ι τὰ παίρνομε γιὰ μακρὰ φωνήεντα.

Ὡστε:

Ἡ λήγουσα στὰ ὀνόματα εἶναι μακρὰ καὶ ὅταν ἔχη α ἢ ι.

γ') Ὡστε ξέρομε ὅτι:

Τὸ α καὶ ι στὴ λήγουσα τῶν διονμάτων εἶναι μακρὰ, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ α ὅταν εἶναι στὸ τέλος τῶν οὐδετέρων ποὺ εἶναι βραχύ.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στὸ τετράδιό σας βάλτε τόνο στὰ ὀνόματα:

χελώνα, ἀρκουδα, ποτηρι, καλυβα, σκαλα, φιδι, χωρα, φτερουγα, μαριδα, νυχτεριδα, φρυδι, παραμυθι.

Ἀνακεφαλαίωση.

Τὰ φωνήεντα η καὶ ω λέγονται μακρά. Καὶ οἱ δίφθογοι εἶναι μακροὶ (ἐκτὸς ἀπὸ τίς αι καὶ οι, ὅταν εἶναι στὸ τέλος ἀπὸ τῆ λέξη).

Ἡ συλλαβὴ ποὺ ἔχει μακρὸ φωνήεν λέγεται μακρὰ.

Τὰ φωνήεντα α, ι, υ λέγονται δίχρονα.

Ἡ μακρὰ παραλήγουσα παίρνει ὀξεῖα ἅμα καὶ ἡ λήγουσα εἶναι μακρὰ, καὶ περισπωμένη ἅμα ἡ λήγουσα εἶναι βραχεῖα.

Τὸ α στὸ τέλος ἀπὸ τὰ οὐδέτερα εἶναι βραχύ.

Ἡ λήγουσα στὰ ὀνόματα εἶναι μακρὰ καὶ ὅταν ἔχη α ἢ ι.

Π ρ ὄ σ ω π α .

Ὁ δάσκαλος γράφει περίληψη στὸν πίνακα, πού τὴν ἀντιγράφουν.

— Τί κάνεις τώρα, Νίκο;

— Γράφω.

— Καὶ ἐγώ;

— Γράφεις.

— Καὶ ἡ Νίνα;

— Γράφει.

Ὡστε ἐγὼ γράφω, σὺ γράφεις καὶ ἡ Νίνα γράφει.

Πόσα πρόσωπα γράφομε;

— Τρία.

— Ὡστε στὴν ὀμιλία μας τώρα εἴμαστε μπερδεμένα τρία πρόσωπα: ἐγὼ, σὺ καὶ ἐκείνη (ἡ Νίνα). Τὸ ἕνα πρόσωπο εἶμαι ἐγὼ, πού σοῦ μιῶ, τὸ ἄλλο (τὸ δεύτερο) εἶσαι σὺ, πού μὲ ἀκοῦς, καὶ τὸ τρίτο εἶναι αὐτὴ (ἡ Νίνα), γιὰ τὴν ὁποία μιῶμε.

Λοιπόν:

Ἔχομε σὲ κάθε ὀμιλία τρία πρόσωπα.

1) Ἐκεῖνο πού μιλάει (ἐγὼ) καὶ λέγεται πρῶτο πρόσωπο.

2) Ἐκεῖνο μὲ τὸ ὁποῖο μιῶμε (σὺ) καὶ λέγεται δεύτερο πρόσωπο.

3) Ἐκεῖνο γιὰ τὸ ὁποῖο μιῶμε (αὐτὸς) καὶ λέγεται τρίτο πρόσωπο.

α' πρόσωπο

β' πρόσωπο

γ' πρόσωπο

ἐγὼ (γράφω) σὺ (γράφεις) αὐτός, αὐτὴ (γράφει).

Ἄμα εἴμαστε πολλοὶ πού μιῶμε γιὰ πολλοὺς, τότε ἔχομε:

α' πρόσωπο

β' πρόσωπο

γ' πρόσωπο

ἐμεῖς (γράφομε) σεῖς (γράφετε) αὐτοί, αὐτὲς (γράφουν).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στὸ Ἀναγνωστικό: Νὰ ξεχωρίσετε τὰ ρήματα στὸ μάθημά σας καὶ νὰ πῆτε ποιά εἶναι στὸ πρῶτο πρόσωπο, ποιά στὸ δεύτερο καὶ ποιά στὸ τρίτο.

Στὸν Πίνακα: Νὰ γράψετε τρία ρήματα στὸ πρῶτο πρόσωπο, τρία στὸ δεύτερο καὶ τρία στὸ τρίτο.

Στό τετραδάδιο : Νά γράψετε από τὰ παρακάτω ρήματα τὸ δευτέρο πρόσωπο : παίζω, ἀγαπῶ, τραγουδῶ, τρέχω, τροχίζω.

Ἀπὸ τὰ παρακάτω ρήματα τὸ τρίτο πρόσωπο : νομίζω, κόβω, διαβάζω, πηδῶ, ἀλωνίζω.

Ἀπὸ τὰ παρακάτω ρήματα τὸ πρῶτο πρόσωπο : γελαῶ, δένει, τελειώνει, μουρμουρίζεις, κλαίει.

Νά γράψετε πῶς θὰ γίνουν τὰ παρακάτω ρήματα, ὅταν εἶναι πολλοὶ αὐτοὶ ποὺ κάνουν τὴ δουλειά : λύνω, βασανίζει, καρφώνεις, χτενίζει, σπέρνεις, φέρνω, ράβω, βλέπει, καθαρίζεις, ἀπλώνει, ἰδρώνω, θυμώνει.

Ἀριθμοί.

α') Γράφομε στὸν πίνακα :

τρέχω, γράφει, παίζεις, τραγουδῶ.

— Πόσοι κάνουν τὶς παραπάνω δουλειές, ποὺ φανερώνουν τὰ ρήματα ;

— Ἕνας.

— Βέβαια. Ἕνας εἶμαι ἐγὼ ποὺ τρέχω, ἕνας εἶναι ἐκεῖνος ποὺ γράφει, ἕνας εἶσαι σύ, ποὺ παίζεις, ἕνας εἶμαι ἐγὼ, ποὺ τραγουδῶ.

Λοιπόν :

Ἔσα ρήματα φανερώνουν ὅτι ἕνας κάνει μιὰ δουλειά ἢ ἕνας παθαίνει κάτι, λέμε ὅτι εἶναι ἐνικοῦ ἀριθμοῦ.

β') Γράφομε τώρα στὸν πίνακα :

τρέχομε, παίζουν, γράφετε, τραγουδοῦμε.

— Πόσοι κάνουν τὶς δουλειές ποὺ φανερώνουν τὰ παραπάνω ρήματα ;

— Πολλοί, πλῆθος.

— Βέβαια πολλοὶ (π λ ῆ θ ο ς) εἴμαστε ἐμεῖς ποὺ τρέχομε, πολλοὶ (π λ ῆ θ ο ς) εἶναι αὐτοὶ ποὺ παίζουν, πολλοὶ (π λ ῆ θ ο ς) εἴσθε σεῖς ποὺ γράφετε, πολλοὶ (π λ ῆ θ ο ς) εἴμαστε ἐμεῖς ποὺ τραγουδοῦμε.

Λοιπόν :

Ἔσα ρήματα φανερώνουν ὅτι πολλοὶ (π λ ῆ θ ο ς) κάνουν μιὰ δουλειά ἢ πολλοὶ παθαίνουν κάτι, λέμε ὅτι εἶναι πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ.

Τὸ ἴδιο καὶ στὰ ὀνόματα :

Ἔταν εἶναι ἕνας, λέμε πῶς εἶναι ἐνικοῦ ἀριθμοῦ, π.χ. γάτος, σκύλος, ἄλογο. Ἔταν εἶναι πολλοί, λέμε πῶς εἶναι πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ, π. χ. γάτοι, σκύλοι, ἄλογα.

γ') Ὡστε :

Ἀριθμοὺς ἔχομε δύο : ἐνικὸ καὶ πληθυντικὸ.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στὸ Ἀναγνωστικὸ : Νά βρῆτε ἀπὸ τὸ μάθημα ποιά ρήματα εἶναι ἐνικοῦ καὶ ποιά πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ καὶ τίνος προσώπου.

Στὸν πίνακα : Νὰ γράψετε πέντε ρήματα ἐνικοῦ ἀριθμοῦ καὶ πέντε πληθυντικοῦ.

Στὸ τετράδιο : Νὰ χωρίσετε τίνος ἀριθμοῦ καὶ προσώπου εἶναι τὰ ρήματα : νομίζομε, γυρεύετε, ἀνεβαίνει, στρώνεις, φωνάζει, προσέχουν, σαρώνεις, δουλεύω.

Θέμα καὶ κατάληξη.

Γράφομε στὸν πίνακα :

τρέχ - ω,	τρέχ - ετε,	τρέχ - ουν
πηδ - ῶ,	πηδ - ᾶς,	πηδ - ᾶ
βρέχ - ομαι,	βρέχ - εσαι,	βρέχ - εται
χτυπι - ἔμαι,	χτυπι - ἔστε,	χτυπ - ἔνται.

Βλέπομε πὼς τὸ πρῶτο μέρος (κομμάτι) ἀπὸ τὸ ρῆμα τρέχω μένει τὸ ἴδιο σ' ὅλα τὰ πρόσωπα : τρέχ - καὶ ἀλλάζει τὸ τελευταῖο μέρος : γίνεται -ετε, -ουν.

Τὸ ἴδιο καὶ τὸ ρῆμα : πηδῶ. Τὸ πρῶτο μέρος μένει τὸ ἴδιο : πηδ - καὶ ἀλλάζει τὸ τελευταῖο : γίνεται -ᾶς, ᾶ.

Τὸ ἴδιο καὶ ἀπὸ τὸ ρῆμα βρέχομαι καὶ χτυπιέμαι.

Βλέπομε λοιπὸν, ὅτι σὲ κάθε ρῆμα τὸ πρῶτο μέρος μένει τὸ ἴδιο καὶ τὸ δεύτερο ἀλλάζει.

Τὸ μέρος τοῦ ρήματος ποῦ δὲν ἀλλάζει, τὸ λέμε **θέμα**.

Καί :

Τὸ τελευταῖο μέρος τοῦ ρήματος ποῦ ἀλλάζει, τὸ λέμε **κατάληξη**.

Τὸ ἴδιο γίνεται καὶ στὰ ὀνόματα.

Π. χ. μύλ - ος, μύλ - ου, μύλ - οι.

(Θέμα μὲ κατάληξη -ος, -ου, -οι).

Ὡστε :

Τὸ πρῶτο μέρος ἀπὸ κάθε λέξη, ποῦ δὲν ἀλλάζει, λέγεται **θέμα**, καὶ τὸ τελευταῖο, ποῦ ἀλλάζει, **κατάληξη**.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στὸ Ἀναγνωστικὸ : Νὰ βρῆτε ἀπὸ κάθε λέξη στὸ μάθημά σας ποῖο εἶναι τὸ θέμα καὶ ποιά ἡ κατάληξη.

Στὸν πίνακα : Νὰ γράψετε ρήματα καὶ ὀνόματα καὶ νὰ ξεχωρίσετε τὸ θέμα καὶ τὴν κατάληξη.

Στὸ τετράδιο : Νὰ ξεχωρίσετε ἀπὸ τὶς παρακάτω λέξεις τὸ θέμα καὶ τὴν κατάληξη : ὁ ἄνδρας, ἔρχεται, τῆς κόρης, τὸν διάδοχο, πληρώνει, ἀνοίγετε, ὁ γιατρός, πεινοῦν, τοὺς δρόμους, τὶς στέγες, διαβάζει, προχωρεῖτε, σταματοῦν, τὰ προβλήματα, ἡ θυγατέρα.

Ἀνακεφαλαίωση.

Τὰ πρόσωπα εἶναι τρία: πρῶτο, δεύτερο, τρίτο.
Οἱ ἀριθμοὶ εἶναι δύο: ἐνικός καὶ πληθυντικός.
Τὸ μέρος ἀπὸ μιᾶ λέξης, πού δὲν ἀλλάζει, τὸ λέμε
θέμα καὶ τὸ τελευταῖο, πού ἀλλάζει, κατάληξη.

Παροξύτονα καὶ περισπώμενα.

α') Γράφομε στὸν πίνακα:

τρέχω, ἀκούω, στρώνω, λούζομαι, στολίζομαι.

Ἔτσι ὅλα αὐτὰ τὰ ρήματα παίρνουν τόνο στὸ θέμα, στὸ
μέρος δηλαδή ἀπὸ τὴ λέξη, πού δὲν ἀλλάζει.
Τὰ ρήματα αὐτὰ τὰ λέμε παροξύτονα.

Ὡστε:

Τὰ ρήματα πού παίρνουν τόνο στὸ θέμα, λέγονται παροξύ-
τονα.

β') Γράφομε τὰ ρήματα:

γελῶ, πετῶ, χτυπῶ, βαριουῖμαι.

Ἐδῶ βλέπομε ὅτι τὰ ρήματα αὐτὰ παίρνουν τόνο
στὴν κατάληξη, δηλαδή στὸ τελευταῖο μέρος τοῦ ρήμα-
τος, πού ἀλλάζει. Τὰ ρήματα αὐτὰ παίρνουν περισπώ-
μενη καὶ γι' αὐτὸ τὰ λέμε περισπώμενα.

Ὡστε:

Τὰ ρήματα, πού παίρνουν τόνο στὴν κατάληξη, λέγονται
περισπώμενα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στὸ Ἀναγνωστικό: Ξεχωρίστε τὰ παροξύτονα καὶ τὰ περι-
σπώμενα ρήματα ἀπὸ τὸ μάθημά σας.

Στὸ τετράδιο: Νὰ γράψετε 10 παροξύτονα καὶ 10 περισπώ-
μενα ρήματα.

Κλίση τῶν ρημάτων.

Α'. Παροξύτονα.

α') Ὅσα τελειώνουν εἰς -ωνω.

Πρόσωπα

Ἐνεργητικά

Παθητικά

Ἐνικός ἀριθμὸς

α'. (ἐγὼ)

ζυμώνω

ζυμώνομαι

β'. (σὺ)

ζυμώνεις

ζυμώνεσαι

γ'. (αὐτός)

ζυμώνει

ζυμώνεται

Πληθυντικός αριθμός

α'. (έμεις)	ζυμώνομε	ζυμωνόμαστε
β'. (σείς)	ζυμώνετε	ζυμώνεσθε
γ'. (αυτοί)	ζυμώνουν	ζυμώνονται.

Τὰ ρήματα πὸν τελειώνουν σὲ -ώνω τὰ γράφομε μὲ δύο ω.

* Ἀσκηση: Νὰ βρῆτε καὶ ἄλλα ρήματα σὰν τὸ ζυμώνω καὶ νὰ τὰ κλίνετε.

β') "Όσα τελειώνουν σὲ -εύω.

Πρόσωπα	Ἐνεργητικά	Παθητικά
	Ἐνικός ἀριθμός	
α'. (ἐγώ)	κλαδεύω	κλαδεύομαι
β'. (σύ)	κλαδεύεις	κλαδεύεσαι
γ'. (αὐτός)	κλαδεύει	κλαδεύεται

Πληθυντικός αριθμός

α'. (έμεις)	κλαδεύομε	κλαδευόμαστε
β'. (σείς)	κλαδεύετε	κλαδεύεσθε
γ'. (αυτοί)	κλαδεύουν	κλαδεύονται.

Τὰ ρήματα πὸν τελειώνουν σὲ -εύω, τὰ γράφομε μὲ ευ.

* Ἀσκηση: Νὰ βρῆτε καὶ ἄλλα ρήματα σὲ -εύω καὶ νὰ τὰ κλίνετε.

γ') "Όσα τελειώνουν σὲ -ίζω.

Πρόσωπα	Ἐνεργητικά	Παθητικά
	Ἐνικός ἀριθμός	
α'. (ἐγώ)	χτίζω	χτίζομαι
β'. (σύ)	χτίζεις	χτίζεσαι
γ'. (αὐτός)	χτίζει	χτίζεται

Πληθυντικός αριθμός

α'. (έμεις)	χτίζομε	χτιζόμαστε
β'. (σείς)	χτίζετε	χτίζεσθε
γ'. (αυτοί)	χτίζουν	χτίζονται.

Τὰ ρήματα πὸν τελειώνουν σὲ -ίζω τὰ γράφομε μὲ ι.

* Ἀσκηση: Νὰ βρῆτε καὶ ἄλλα ρήματα σὰν τὸ χτίζω καὶ νὰ τὰ κλίνετε.

δ') "Όσα τελειώνουν σὲ -ιάζω.

Πρόσωπα	Ἐνεργητικά	Παθητικά
	Ἐνικός ἀριθμός	
α'. (ἐγώ)	ἀγκαλιάζω	ἀγκαλιάζομαι
β'. (σύ)	ἀγκαλιάζεις	ἀγκαλιάζεσαι
β'. (αὐτός)	ἀγκαλιόζει	ἀγκαλιάζεται

Πληθυντικός αριθμός

α'. (έμεῖς)	ἀγκαλιάζομε	ἀγκαλιαζόμαστε
β'. (σεῖς)	ἀγκαλιάζετε	ἀγκαλιάζεσθε
γ'. (αὐτοί)	ἀγκαλιάζουν	ἀγκαλιάζονται.

Τὰ ρήματα πού τελειώνουν σέ -ιάζω τὰ γράφομε μὲ ι.

* Ἀσκηση: Νά βρῆτε καὶ ἄλλα ρήματα σάν τὸ ἀγκαλιάζω καὶ νά τὰ κλίνετε.

ε') Ὅσα τελειώνουν σέ -άβω.

Πρόσωπα	Ἑνεργητικά	Παθητικά
	<i>Ἑνικός ἀριθμός</i>	
α'. (ἐγώ)	ράβω	ράβομαι
β'. (σύ)	ράβεις	ράβεσαι
γ'. (αὐτός)	ράβει	ράβεται

	<i>Πληθυντικός ἀριθμός</i>	
α'. (έμεῖς)	ράβομε	ραβόμαστε
β'. (σεῖς)	ράβετε	ράβεσθε
γ'. (αὐτοί)	ράβουν	ράβονται.

Τὰ ρήματα πού τελειώνουν σέ -άβω τὰ γράφομε μὲ β (μόνο τὸ παύω τὸ γράφομαι μὲ α).

* Ἀσκηση: Νά βρῆτε καὶ ἄλλα ρήματα σάν τὸ ράβω καὶ νά τὰ κλίνετε.

ς') Ὅσα τελειώνουν σέ -έρνω.

Πρόσωπα	Ἑνεργητικά	Παθητικά
	<i>Ἑνικός ἀριθμός</i>	
α'. (ἐγώ)	δέρνω	δέρνομαι
β'. (σύ)	δέρνεις	δέρνεσαι
γ'. (αὐτός)	δέρνει	δέρνεται

	<i>Πληθυντικός ἀριθμός</i>	
α'. (έμεῖς)	δέρνομε	δερνόμαστε
β'. (σεῖς)	δερνετε	δερνόσαστε
γ'. (αὐτοί)	δέρνουν	δέρνονται.

Τὰ ρήματα, πού τελειώνουν σέ -έρνω τὰ γράφομε μὲ ε (μόνο τὸ ρῆμα παίρνω τὸ γράφομε μὲ αι).

* Ἀσκηση: Νά βρῆτε ρήματα σάν τὸ δέρνω καὶ νά τὰ κλίνετε.

Όσα τελειώνουν σε -αίνω.

Πρόσωπα	Ενεργητικά	Παθητικά
	<i>Ενικός αριθμός</i>	
α'. (ἐγώ)	ζεσταίνω	ζεσταίνομαι
β'. (σύ)	ζεσταίνεις	ζεσταίνεσαι
γ'. (αὐτός)	ζεσταίνει	ζεσταίνεται
	<i>Πληθυντικός αριθμός</i>	
α'. (ἐμεῖς)	ζεσταίνομε	ζεσταινόμαστε
β'. (σεῖς)	ζεσταίνετε	ζεσταίνοσαστε
γ'. (αὐτοί)	ζεσταίνουν	ζεσταίνονται.

Τὰ ρήματα ποὺ τελειώνουν σε -αίνω τὰ γράφομε
 μὲ αι.

***Άσκηση:** Νὰ βρῆτε καὶ ἄλλα ρήματα σὰν τὸ ζεσταίνω
 καὶ νὰ τὰ κλίνετε.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στὸ *Ἀνεγνωστικό*: Νὰ βρῆτε στὸ μάθημά σας ποιά ρήματα
 εἶναι παροξύτονα, πῶς γράφονται καὶ γιατί γράφονται ἔτσι.

Στὸν *λόγον*: Νὰ μοῦ πῆτε γιατί γράφονται ἔτσι (διότι τε-
 λειώνουν κλπ.) τὰ ρήματα:

καθαρίζω, θυμώνω, πλαγιάζω, σαρώνω, διαβαίνω, φέρνω,
 σκουριάζω, ζηλεύω, ἀνάβω, ἀπλώνω, δουλεύω, πηγαίνω, σπέρνω,
 συσταίνω, ἰδρώνω, γυρίζω, παιδεύω, μαθαίνω, μαγειρεύω καὶ νὰ
 τὰ κλίνετε.

Στὸ *τετράδιο*: Νὰ γράψετε ἀπὸ τρία ρήματα, ποὺ νὰ τελειώ-
 νουν σε -ώνω, -εύω, -ίζω, -ιάζω, -άβω, -έρνω, -αίνω.

Β'. Περισώμενα.

α') Σε -ῶ, -ᾶς.

Πρόσωπα	Ενεργητικά	Παθητικά
	<i>Ενικός αριθμός</i>	
α'. (ἐγώ)	χτυπῶ	χτυπιέμαι
β'. (σύ)	χτυπᾶς	χτυπιέσαι
γ'. (αὐτός)	χτυπᾶ	χτυπιέται
	<i>Πληθυντικός αριθμός</i>	
α'. (ἐμεῖς)	χτυπᾶμε	χτυπιόμαστε
β'. (σεῖς)	χτυπᾶτε	χτυπιέστε
γ'. (αὐτοί)	χτυποῦν	χτυπιένται.

***Άσκηση:** Νὰ βρῆτε καὶ ἄλλα ρήματα σὰν τὸ χτυπῶ καὶ
 νὰ τὰ κλίνετε.

Πρόσωπα	β') Σέ -ῶ, -εῖς.	
	Ἑνεργητικά	Παθητικά
	<i>Ἐνικός ἀριθμὸς</i>	
α'. (ἐγὼ)	κατοικῶ	κατοικιέμαι (καὶ κατοικοῦμαι)
β'. (σὺ)	κατοικεῖς	κατοικιέσαι (καὶ κατοικεῖσαι)
γ'. (αὐτός)	κατοικεῖ	κατοικιέται (καὶ κατοικεῖται)
	<i>Πληθυντικός ἀριθμὸς</i>	
α'. (ἐμεῖς)	κατοικοῦμε	κατοικιέμαστε (καὶ κατοικοῦμαστε)
β'. (σεῖς)	κατοικεῖτε	κατοικίεσθε (καὶ κατοικεῖσθε)
γ'. (αὐτοὶ)	κατοικοῦν	κατοικιένται (καὶ κατοικοῦνται).

*Άσκηση: Νά βρῆτε καὶ ἄλλα ρήματα σάν τὸ κατοικῶ καὶ νά τὰ κλίνετε.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στὸν πίνακα : Νά γράψετε βαρύτερα ρήματα καὶ νά τὰ κλίνετε.
 Στὸ τετράδιο : α') Νά βάλετε τόνο στὰ ρήματα : ξεχνῶ, τραγουδῶ, πεινάς, πηδᾶ, γλεντοῦν, πατα. φυσουν. β') Νά κλίνετε τὰ ρήματα : πετῶ, μιλῶ, ἀπορῶ, φοβοῦμαι, ξεχνῶ, ἀπορῶ, καλλιερῶ, χαλῶ, βουτῶ, ρουφῶ, κοιμοῦμαι, λυποῦμαι.

Ὁρθογραφία στὰ ρήματα.

- α') Ρωτοῦμε:
 — Νίκο, τί κάνετε σεῖς ἐκεῖ;
 — Ἐμεῖς καρφώνομε στὸν τοῖχο τὴν εἰκόνα ποὺ ἔπεσε, κύριε.
 — Τί θὰ ἔλεγε ἄραγε ἡ εἰκόνα, ἂν μιλοῦσε τώρα;
 — Ἐγὼ καρφώνομαι στὸν τοῖχο νά μὴν πέσω.
 Γράφομε τίς δυὸ προτάσεις:
 Ἐμεῖς καρφώνομε τὴν εἰκόνα
 Ἐγὼ καρφώνομαι στὸν τοῖχο.
 Τί βλέπομε;
 Ὅτι τὸ ἓνα καρφώνομε, ποὺ ἔχει μπροστά τὸ ἐμεῖς,

τὸ γράφομε μὲ ε καὶ τὸ ἄλλο, ποῦ ἔχει τὸ ἐγώ, τὸ γρά-
φομε μὲ αἰ.

Καὶ ἄλλα σὰν αὐτό:

ἐμεῖς γράφομε
ἐγὼ γράφομαι
ἐμεῖς στολιζομε
ἐγὼ στολιζομαι.

᾿Ωστε:

᾿Όσα ρήματα τελειώνουν σὲ -με καὶ δέχονται μπροστά τὸ
ἐμεῖς τὰ γράφομε μὲ ε.

᾿Όσα ρήματα τελειώνουν σὲ -μαι καὶ δέχονται μπροστά τὸ
ἐγὼ τὰ γράφομε μὲ αἰ.

β') — Σεῖς λοιπὸν καρφώνετε τὴν εἰκόνα καὶ ἡ εἰκόνα
τί κάνει;

— Αὐτὴ καρφώνεται.

— Τί βλέπομε πάλι ἐδῶ;

᾿Ότι τὸ ἓνα καρφώνετε, ποῦ ἔχει μπροστά τὸ σεῖς,
τὸ γράφομε μὲ ε καὶ τὸ ἄλλο, ποῦ ἔχει τὸ αὐτή, τὸ γρά-
φομε μὲ αἰ.

Καὶ ἄλλα σὰν αὐτό:

σεῖς τρώγετε
αὐτὸς τρώγεται
σεῖς ξύνετε
αὐτὸς ξύνεται.

᾿Ωστε:

᾿Όσα ρήματα τελειώνουν σὲ -τε καὶ δέχονται μπροστά τὸ
σεῖς τὰ γράφομε μὲ ε.

᾿Όσα ρήματα τελειώνουν σὲ -μαι καὶ δέχονται μπροστά τὸ
αὐτὸς γράφονται μὲ αἰ.

᾿Ασκηση. α') Νὰ βρῆτε στὸ ᾿Αναγνωστικὸ σας ρήματα
ποῦ νὰ τελειώνουν σὲ -με -μαι -τε -ται, καὶ νὰ πῆτε γιατί γρά-
φονται ἔτσι. β') Νὰ γράψετε στὸ τετράδιο ἀπὸ 5 ρήματα, ποῦ
νὰ τελειώνουν σὲ -με -μαι καὶ -τε -ται.

γ') — Τί εἶναι τώρα ἡ εἰκόνα;

— Κρεμασμένη.

— Καὶ πῶς ὁ Γεῶργος τὴν κρέμασε;

— ᾿Ανεβασμένος στὸ τραπέζι.

— ᾿Όταν κατέβαινε ὁ Γεῶργος, πῶς ἦταν ἡ Νίκη;

— ᾿Ήταν ζαρωμένη.

— Γιατί;

— Γιατί, ὅπως ἦταν στραβά βαλμένο τὸ τραπέζι, φο-
βόταν μὴ πέση.

Γράφομε τίς λέξεις:

Κρεμασμένη, ἀνεβασμένος, ζαρωμένη, βαλμένο.

Βλέπουμε, ότι σ' όλες τις λέξεις που τελειώνουν σε -μένος, -μένη, -μένο γράφουμε τὸ (ε) με ε.

Καὶ ἄλλες λέξεις σὰν αὐτές:

δεμένος, καθαρισμένος, βγαλμένη, ἀργοπορημένο, φεμένο, ρημαγμένος.

Ὡστε: Τὸ -μένος, -μένη, -μένο στὸ τέλος τὸ γράφουμε με ε.

Ἀσκήσεις. Νὰ γράψετε στὸ τετράδιό σας ἀπὸ πέντε λέξεις που νὰ τελειώνουν σὲ -μένος, -μένη, -μένο.

δ') Γράφουμε :

τρέχοντας ἔσπασε τὸ πόδι του

τρώγοντας ἔρχεται ἡ ὄρεξη

πίνοντας πνίγηκε

γράφοντας κοιμήθηκε.

Βλέπουμε, ὅτι τὴν κατάληξη -οντας τὴν γράφουμε με ο, ὅταν δὲν παίρνη ἐπάνω στὸ ο τόνο.

Ὡστε:

Τὸ -οντας χωρὶς τόνο τὸ γράφουμε με ο.

ε') Γράφουμε :

ἔρχεται πηδώντας

παίζει τραγουδώντας

περνάει τὴν ὥρα του γλεντώντας

βαδίζει βαστώντας τὴν μαγκούρα.

Ἐδῶ βλέπουμε ὅτι τὴν κατάληξη -ώντας τὴν γράφουμε με ω, ὅταν παίρνη στὸ (ω) τόνο.

Ὡστε:

Τὸ -ώντας με τόνο τὸ γράφουμε με ω καὶ δεῖτα.

Ἀνακεφαλαίωση.

Παροξύτονα λέγονται τὰ ρήματα, που παίρνουν τόνο στὸ θέμα.

Περσπώμενα λέγονται τὰ ρήματα, που παίρνουν τόνο στὴν κατάληξη.

Τὰ ρήματα που τελειώνουν σὲ -ώνω τὰ γράφουμε με δύο ὀμέγα, ὅσα τελειώνουν σὲ -εύω με -εν, ὅσα σὲ -ίζω με ῥῶτα, σὲ -άβω με β, σὲ -έρνω με ἔψιλον, σὲ -αίνω με αι.

Ὅσα ρήματα τελειώνουν σὲ -με καὶ παίρνουν μπροστά τὸ ἐμεῖς τὰ γράφουμε με ἔψιλον, ὅσα παίρνουν τὸ ἐγὼ με αι.

Τὸ -μένος, -μένη, -μένο τέλος τὸ γράφουμε με ἔψιλον.

Τὸ -οντας ὅταν παίρνη ἐπάνω τόνο τὸ γράφουμε με ὀμέγα, καὶ ὅταν δὲν παίρνη με ὄμικρον.

Οὐσιαστικά.

— Νά μοῦ γράψῃ ὁ Νίκος στὸν πίνακα τρεῖς λέξεις, πού νά φανερώνουν πρόσωπα :

Ἑλένη, ἔμπορος, ἀξιωματικός.

— Νά φανερώνουν ζῶα :

ἄλογο, ἀετός, γάτα.

— Νά φανερώνουν τόπο :

Ἑλλάδα, Λάρισα, Θεσσαλονίκη.

— Νά φανερώνουν διάφορα πράγματα :

θρανίο, πέτρα, τραπέζι.

Ἔστω αὐτὲς τίς λέξεις, μὲ τίς ὁποῖες ὀνομάζομε πρόσωπα, ζῶα, τόπους καὶ πράγματα, τίς λέμε οὐσιαστικά.

Ἔστω :

Οἱ λέξεις, πού φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα, τόπους καὶ πράγματα, λέγονται οὐσιαστικά.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στὸ Ἀναγνωστικό : Νά βρῆτε ἀπὸ τὸ μάθημα ποιὲς λέξεις εἶναι οὐσιαστικά.

Στὸν Πίνακα : Νά γράψετε διάφορα οὐσιαστικά.

Στὸ τετράδιο : Νά γράψετε ἀπὸ πέντε λέξεις πού νά φανερώνουν 1) πρόσωπα, 2) ζῶα, 3) τόπους, 4) πράγματα.

Π Τ Ὠ Σ Ε Ι Σ .

Ὁ δάσκαλος ρωτᾷ :

— Τί εἶναι ὁ Γεώργος, παιδιά ;

— Ὁ Γεώργος εἶναι μαθητής.

— Πῶς εἶναι τὰ ροῦχα τοῦ Γεώργου ;

— Τοῦ Γεώργου τὰ ροῦχα εἶναι καθαρὰ.

— Τί τὸν ἔκανα τὸν Γεώργο, πού ἄργησε νάρθη ;

— Τὸν Γεώργο τὸν μαλώσατε.

— Τί τοῦ εἶπα ;

— Γεώργο, μὴν τὸ ξανακάνης.

— Γιὰ νά γράψωμε στὸν πίνακα τίς προτάσεις αὐτές, πού μοῦ εἶπατε :

Ὁ Γεώργος εἶναι μαθητής.

Τοῦ Γεώργου τὰ ροῦχα εἶναι καθαρὰ.

Τὸν Γεώργο τὸν μαλώσατε.

Γεώργο, μὴν τὸ ξανακάνης.

Τί βλέπομε ;

— Ὅτι ἡ τελευταία συλλαβὴ ἀπὸ τῆ λέξη Γεώργος ἀλλάζει κάθε φορά. Ἀπὸ -ος γίνεται -ου, ἀπὸ -ου γίνεται -ο καὶ πάλι -ο.

Βλέπομε λοιπόν ὅτι τὰ ὀνόματα ἀλλάζουν τὴν τελευταία τους συλλαβὴ ἀνάλογα μὲ τὸν τρόπο πού θὰ τὶς μεταχειρισθοῦμε στὴν ὀμιλία μας.

Καὶ τὴν ἀλλάζουν μὲ τέσσαρες τρόπους.

Οἱ ἀλλαγές τῆς τελευταίας συλλαβῆς τῶν ὀνομάτων λέγονται πτώσεις καὶ εἶναι 4.

Ἡ πτῶση, πού μᾶς ἀπαντᾷ στὴν ἐρώτηση: ποιός; λέγεται *ὀνομαστική*.

Ἡ πτῶση πού ἀπαντᾷ στὴν ἐρώτηση: ποιονοῦ; λέγεται *γενική*.

Ἡ πτῶση πού ἀπαντᾷ στὴν ἐρώτηση: ποιόν; λέγεται *αἰτιατική*.

Ἡ πτῶση μὲ τὴν ὁποία φωνάζομε ἓνα ὄνομα, λέγεται *κλητική*.

Ποιός γράφει; ὁ Γεώργος (ὀνομαστική).

Ποιονοῦ εἶναι τὸ τετράδιο; τοῦ Γεώργου (γενική).

Ποιόν θέλεις; τὸν Γεώργο (αἰτιατική).

Ἐλα δῶ, Γεώργο (κλητική).

Τὸ ἴδιο κι' ἄμα εἶναι πολλοί.

Λοιπόν:

	<i>Ἐνικός ἀριθμὸς</i>	<i>Πληθυντικός ἀριθμὸς</i>
Ὄνομ.	ὁ Γεώργος	οἱ Γεώργηδες
Γεν.	τοῦ Γεώργου	τῶν Γεώργηδων
Αἰτιατ.	τὸν Γεώργο	τούς Γεώργηδες
Κλητ.	(ἔ) Γεώργο	(ἔ) Γεώργηδες.

Κλίση τῶν οὐσιαστικῶν.

1) Ἀρσενικά.

Α'. Ἰσοσύλλαβα.

α') Ἀρσενικά σὲ -ας.

	<i>Ἐνικός ἀριθμὸς</i>	<i>Πληθυντικός ἀριθμὸς</i>
Ὄνομ.	ὁ πατέρας	οἱ πατέρες
Γεν.	τοῦ πατέρα	τῶν πατέρων
Αἰτ.	τὸν πατέρα	τούς πατέρες
Κλητ.	(ἔ) πατέρα	(ἔ) πατέρες.

Ὅπως ὁ πατέρας κλίνονται καὶ τὰ ὀνόματα: χειμῶνας, γείτονας, μῆνας, ἀέρας, μάρτυρας, ἀγῶνας, κλητήρας, φωστήρας, γέροντας, δράκοντας, ἄρχοντας, γίγαντας, φύλακας, ἥρωας, ταμίας, βρυκόλακας, ἄντρας.

Ὅλες οἱ πτώσεις τῶν ὀνομάτων πού κλίνονται ὅπως ὁ πατέρας παίρνουν τόνο ὅπου καὶ ἡ ὀνομαστική. Μόνο στὴ γενική

τοῦ πληθυντικοῦ, ὅσα τονίζονται στήν προπαραλήγουσα, κατεβά-
ζουν τὸν τόνο στήν παραλήγουσα καὶ ὅσα εἶναι δισύλλαβα στή
λήγουσα.

Π. χ.	γείτονας	γεν.	πληθ.	γειτόνων
	ἄρχοντας	»	»	ἀρχόντων
	μῆνας	»	»	μηνῶν
	ἄντρας	»	»	ἀντρῶν.

β') Ἄρσενικά σέ -ης.

	<i>Ἐνικός ἀριθμὸς</i>	<i>Πληθυντικός ἀριθμὸς</i>
Ὄνομ.	ὁ ναύτης	οἱ ναῦτες
Γεν.	τοῦ ναύτη	τῶν ναυτῶν
Αἰτ.	τὸν ναύτη	τούς ναῦτες
Κλητ.	(ἔ) ναύτη	(ἔ) ναῦτες.

Ὅπως ὁ ναύτης κλίνονται καὶ τὰ ὀνόματα : διαβάτης, ἐργάτης, καθρέφτης, κλέφτης, κριτής, ληστής, μαθητής, νικητής, νησιώτης, πολίτης, προφήτης, ράφτης, ταξιδιώ-
της, τραγουδιστής, χτίστης, χωριάτης, ψεύτης, ἐπιβάτης.

Ὅλες οἱ πτώσεις τῶν ὀνομάτων πὸν κλίνονται ὅπως ὁ ναύ-
της παίρνουν τόνο ὅπου καὶ ἡ ὀνομαστική. Μόνο στή γενική τοῦ
πληθυντικοῦ παίρνουν τόνο στή λήγουσα.

Π. χ.	ἐργάτης	γεν.	πληθ.	ἐργατῶν
	μαθητής	»	»	μαθητῶν
	πολίτης	»	»	πολιτῶν.

γ') Ἄρσενικά σέ -ος.

	<i>Ἐνικός ἀριθμὸς</i>	<i>Πληθυντικός ἀριθμὸς</i>
Ὄνομ.	ὁ οὐρανός	οἱ οὐρανοὶ
Γεν.	τοῦ οὐρανοῦ	τῶν οὐρανῶν
Αἰτ.	τὸν οὐρανὸ	τούς οὐρανοὺς
Κλητ.	(ἔ) οὐρανέ	(ἔ) οὐρανοί.

Ὅπως ὁ οὐρανός κλίνονται καὶ τὰ ὀνόματα : διάκος, δράκος, θεός, λαγός, ἄμμος, γέρος, χάρος, κλώνος, σκύ-
λος, κάμπος, καπετάνιος.

Καὶ ἄγγελος, ἄνεμος, ἄνθρωπος, ἀπόστολος, θάνατος.

1) Ὅλες οἱ πτώσεις τῶν ὀνομάτων, πὸν κλίνονται ὅπως ὁ οὐρανός, παίρνουν τὸν τόνο ὅπου καὶ ἡ ὀνομαστική τοῦ ἐνι-
κοῦ. Μόνον ὅταν τονίζονται στήν προπαραλήγουσα, κατε-
βάζουν τὸν τόνο στή λήγουσα στή γενική τοῦ ἐνικοῦ
καὶ πληθυντικοῦ καὶ στήν αἰτιατική τοῦ πληθυντικοῦ.

Π. χ. :

Ὄνομ. ἔμπορος — ἐμπόρου, ἐμπόρων, ἐμπόρους
» ἀπόστολος — ἀποστόλου, ἀποστόλων, ἀποστόλους

2) *Όλα τὰ ὀνόματα πὸν τελειώνουν σὲ -ος κάνουν τὴν κλητική σὲ -ε. Λίγα μόνον ὀνόματα τὴν κάνουν σὲ -ο.

Π. χ. Νίκο, Παῦλο, Πέτρο.

3) *Ἄν κοιτάξουμε ὅλα τὰ ὀνόματα πὸν κλίναμε ὡς τώρα, θὰ ἴδουμε ὅτι ὅλα ἔχουν ἴσες συλλαβές καὶ στὸν ἐνικό καὶ στὸν πληθυντικό. Αὐτὰ τὰ λέμε ἰσοσύλλαβα.

*Ὡστε :

*Όσα οὐσιαστικά ἔχουν ἴσες συλλαβές στὸν ἐνικό καὶ τὸν πληθυντικό, τὰ λέμε ἰσοσύλλαβα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στὸ *Αναγνωστικό: Νὰ βρῆτε ἰσοσύλλαβα ἄρσενικά ὀνόματα καὶ νὰ τὰ κλίνετε.

Στὸ τετράδιο: Νὰ κλίνετε ἀπὸ τρία ἄρσενικά ἰσοσύλλαβα ὀνόματα σὲ -ας, -ης καὶ -ος.

Β'. Ἄνισοσύλλαβα.

α') *Ἄρσενικά σὲ -ας.

	<i>*Ἐνικός ἀριθμὸς</i>	<i>Πληθυντικός ἀριθμὸς</i>
*Όνομ.	ὁ ψωμάς	οἱ ψωμάδες
Γεν.	τοῦ ψωμᾶ	τῶν ψωμάδων
Αἰτ.	τὸν ψωμά	τούς ψωμάδες
Κλητ.	(ἔ) ψωμά	(ἔ) ψωμάδες.

*Ὅπως ὁ ψωμάς κλίνονται καὶ τὰ ὀνόματα: παπάς, ψαράς, γαλατάς, μυλωνάς, ἀμαξάς, βασιλιάς, χαλκιάς, φονιάς, παράς, πασάς, σουγιάς.

β') *Ἄρσενικά σὲ -ης.

	<i>*Ἐνικός ἀριθμὸς</i>	<i>Πληθυντικός ἀριθμὸς</i>
*Όνομ.	ὁ περιβολάρης	οἱ περιβολάρηδες
Γεν.	τοῦ περιβολάρη	τῶν περιβολάρηδων
Αἰτ.	τὸν περιβολάρη	τούς περιβολάρηδες
Κλητ.	(ἔ) περιβολάρη	(ἔ) περιβολάρηδες.

*Ὅπως ὁ περιβολάρης κλίνονται καὶ τὰ ὀνόματα: βαρκάρης, καρβαλάρης, ἀράπης, βεζύρης, καφετζής, νοικοκύρης, μανάβης, μπακάλης, παπουτσιῆς, φούρναρης, Δημήτρης, Γεώργης, Μιχάλης καὶ ἄλλα.

γ') *Ἄρσενικά σὲ -ες.

	<i>*Ἐνικός ἀριθμὸς</i>	<i>Πληθυντικός ἀριθμὸς</i>
*Όνομ.	ὁ καφές	οἱ καφέδες
Γεν.	τοῦ καφέ	τῶν καφέδων
Αἰτ.	τὸν καφέ	τούς καφέδες
Κλητ.	(ἔ) καφέ	(ἔ) καφέδες.

Όπως ό καφές κλίνονται και τὰ όνόματα: καναπές, φιδές, τενεκές, μενεξές, πανσές, μιναρές.

δ') Άρσενικά σέ -ους.

	<i>Ένικος άριθμός</i>	<i>Πληθυντικός άριθμός</i>
Όνομ.	ό παπούς	οί παπούδες
Γεν.	τοῦ παπού	τών παπούδων
Αίτ.	τόν παπού	τούς παπούδες
Κλητ.	(έ) παπού	(έ) παπούδες.

Όπως ό παπούς κλίνεται ό νοῦς, ό Ίησοῦς (στόν ένικό μόνο).

Άν κοιτάξωμε όλα τὰ άρσενικά όνόματα πού κλίνονται όπως ό περιβολάρης, ό ψωμάς, ό καφές και ό παπούς, θά ίδοῦμε ότι στόν πληθυντικό άριθμό έχουν μιά συλλαβή περισσότερη από τόν ένικό.

Π. χ.	περιβολάρης (5)	περιβολάρηδες (6)
	καφές (2)	καφέδες (3)
	φαγάς (2)	φαγάδες (3).

Αυτά τὰ οὔσιαστικά τὰ λέμε *περιτιοσύλλαβα*.

Όστε:

Όσα οὔσιαστικά έχουν στόν πληθυντικό άριθμό μιά συλλαβή περισσότερη από τόν ένικό, λέγονται *περιτιοσύλλαβα*.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στό *Άναγνωστικό*: Νά βρῆτε άνισοσύλλαβα οὔσιαστικά και νά τὰ κλίνετε.

Στό *τετράδιο*: Νά κλίνετε από τρία άνισοσύλλαβα άρσενικά σέ -ας, -ης, -ες.

Παρατηρήσεις.

α') Όνομ.: πατέρας, ναύτης, καφές, οὔρανός, παπούς.

Άπό όσα άρσενικά όνόματα κλίναμε ως τὰ τώρα βλέπομε ότι: όλα τὰ άρσενικά στην όνομαστική του ένικού *τελειώνουν* σέ φωνῆεν και ς (-ας, -ης, -ες, -ους, -ος).

β') Γεν. ένικ. πατέρα, ναύτη, καφέ, οὔρανοῦ, παπού.

Βλέπομε επίσης ότι: όλα τὰ άρσενικά όνόματα τήν γενική του ένικού τήν κάνουν σέ φωνῆεν (διώχνουν δηλαδή τὸ ς τῆς όνομαστικῆς).

γ') Όνομ. πληθ.	οί ψαράδες	κλητ. πληθ.	ω ψαράδες
	οί κῆποι		ω κῆποι
	οί ναῦτες		ω ναῦτες.

Βλέπομε ότι στα άρσενικά όνόματα: ἡ κλητική του πληθυντικοῦ άριθμοῦ είναι ἡ ἴδια με τήν όνομαστική.

2. Θηλυκά.

Α'. Ἴσοσύλλαβα.

α') Θηλυκά σέ -α.

	<i>Ἐνικός ἀριθμὸς</i>	<i>Πληθυντικός ἀριθμὸς</i>
Ὄνομ.	ἡ πέτρα	οἱ πέτρες
Γεν.	τῆς πέτρας	τῶν πετρῶν
Αἰτ.	τὴν πέτρα	τις πέτρες
Κλητ.	(ἔ) πέτρα	(ἔ) πέτρες.

“Ὅπως ἡ πέτρα κλίνονται καὶ τὰ ὀνόματα: μητέρα, ὦρα, φλόγα, χώρα, ἡμέρα, σπίθα, βάρκα, σκάλα, πόρτα, φιλία, ὑγρασία, στάμνα, τρύπα, εὐτυχία, ἐλπίδα, φλέβα, πατρίδα, εἰκόνα, χελώνα, λύρα, ὄρνιθα, πρασινάδα, βασιλεία, κοινότητα, μαυρίλα, πλύστρα, ἀξίνα, γλῶσσα, μοῖρα, μαγεῖρισα, γριά, δροσιά.

β') Θηλυκά σέ -η.

	<i>Ἐνικός ἀριθμὸς</i>	<i>Πληθυντικός ἀριθμὸς</i>
Ὄνομ.	ἡ βρύση	οἱ βρύσες
Γεν.	τῆς βρύσης	τῶν βρυσῶν
Αἰτ.	τὴν βρύση	τις βρύσες
Κλητ.	(ἔ) βρύση	(ἔ) βρύσες.

“Ὅπως ἡ βρύση κλίνονται καὶ τὰ ὀνόματα: νύφη, βροχή, κόρη, λύπη, βροντή, λάσπη, φωνή, ράχη, χάρη, ἀνοιξη, ὄψη, ζάχαρη, μύτη, θέρμη, στάχτη, σκόνη, ἐπιγραφή, εὐγνωμοσύνη, διακοπή.

γ') Θηλυκά σέ -ω.

	<i>Ἐνικός ἀριθμὸς</i>
Ὄνομ.	ἡ Δέσπω
Γεν.	τῆς Δέσπως
Αἰτ.	τὴ Δέσπω
Κλητ.	(ἔ) Δέσπω.

Τὰ θηλυκά σέ -ω, ἐπειδὴ φανερώνουν ἓνα μόνο πρόσωπο, δὲν ἔχουν πληθυντικό.

“Ὅπως ἡ Δέσπω κλίνονται καὶ τὰ ὀνόματα: Φρόσω, Ξάνθω, Γκόλφω, Διαμάντω, Κρυστάλλω, Μαριγώ, Μέλπω, Ἀργυρώ, Μαριγώ.

Β'. Ἀνισοσύλλαβα.

α') Θηλυκά σέ -α.

	<i>Ἐνικός ἀριθμὸς</i>	<i>Πληθυντικός ἀριθμὸς</i>
Ὄνομ.	ἡ ὀκά	οἱ ὀκάδες
Γεν.	τῆς ὀκάς	τῶν ὀκάδων
Αἰτ.	τὴν ὀκά	τις ὀκάδες
Κλητ.	(Ἔ) ὀκά	(Ἔ) ὀκάδες.

Ὅπως ἡ ὀκά κλίνονται καὶ τὰ ὀνόματα: κυρά, μάνα, νοικοκυρά.

β') Θηλυκά σέ -ου.

	<i>Ἐνικός ἀριθμὸς</i>	<i>Πληθυντικός ἀριθμὸς</i>
Ὄνομ.	ἡ ἄλεπού	οἱ ἄλεπούδες
Γεν.	τῆς ἄλεπούς	τῶν ἄλεπούδων
Αἰτ.	τὴν ἄλεπού	τις ἄλεπούδες
Κλητ.	(Ἔ) ἄλεπού	(Ἔ) ἄλεπούδες.

Ὅπως ἡ ἄλεπού κλίνονται καὶ τὰ ὀνόματα: μαίμου, κολοκυθού, γλωσσού, καπελλού, μυλωνού, κουρελού.

γ) Θηλυκά σέ -η.

	<i>Ἐνικός ἀριθμὸς</i>	<i>Πληθυντικός ἀριθμὸς</i>
Ὄνομ.	ἡ νύφη	οἱ νυφάδες
Γεν.	τῆς νύφης	τῶν νυφάδων
Αἰτ.	τὴ νύφη	τις νυφάδες
Κλητ.	(Ἔ) νύφη	(Ἔ) νυφάδες.

Ὅπως ἡ νύφη κλίνονται καὶ τὰ ὀνόματα: κορφή, γιορτή, βροχή, ἀδερφή.

Παρατηρήσεις

α')	Ὄνομ.	ἡ πέτρα	Γεν.	τῆς πέτρας
	»	ἡ νύφη	»	τῆς νύφης
	»	ἡ καρυδιά	»	τῆς καρυδιάς.

Βλέπομε ὅτι: Τὰ θηλυκά ἰσοσύλλαβα παίρνουν τόνο σ' ὁ-
λες τις πτώσεις στὴ συλλαβὴ ποὺ παίρνει καὶ ἡ ὀνομαστικὴ.
Μόνον ὅσα τονίζονται στὴν προπαραλήγουσα ἢ στὴν
παραλήγουσα, στὴ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν
τὸν τόνο στὴ λήγουσα, π.χ. φλεβῶν, πετρῶν, γυναικῶν.

β') πέτρα, πατρίδα, βρῦση, Φρόσω, ἄλεπού.

Ὅλα τὰ θηλυκά ὀνόματα στὴν ὀνομαστικὴ τελειώνουν σὲ
φωνῆεν (-α, -η, -ω, -ου).

γ')	Όνομ. πατρίδα	Γεν. πατρίδας
	» μητέρα	» μητέρας
	» βρύση	» βρύσης.

Όλα τὰ θηλυκὰ κάνουν τὴ γενική ἀπὸ τὴν ὀνομαστική βάζοντας σὲ τέλος ἓνα ζ.

δ') Φρόσω, Ξάνθω, Μάρω, Βασίλω.

Όλα τὰ θηλυκὰ σὲ -ω τὰ γράφομε μὲ ὦμέγα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στὸ Ἀναγνωστικόν: Νὰ βρῆτε σὲ τὸ μάθημά σας ἀπὸ τὰ οὐσιαστικά τὰ θηλυκὰ ἰσοσύλλαβα καὶ ἀνισοσύλλαβα καὶ νὰ τὰ κλίνετε.

Στὸ τετραδίον: Νὰ κλίνετε ἀπὸ 5 οὐσιαστικά θηλυκὰ ποὺ τελειώνουν σὲ -α, -η, -ω, καὶ νὰ βρῆτε ποιά εἶναι ἰσοσύλλαβα, καὶ ποιά ἀνισοσύλλαβα.

3. Οὐδέτερα.

α') Οὐδέτερα σὲ -ι.

	Ἐνικός ἀριθμὸς	Πληθυντικός ἀριθμὸς
Όνομ.	τὸ τραγούδι	τὰ τραγούδια
Γεν.	τοῦ τραγουδιοῦ	τῶν τραγουδιῶν
Αἰτ.	τὸ τραγούδι	τὰ τραγούδια
Κλητ.	(ἔ) τραγούδι	(ἔ) τραγούδια.

Όπως κλίνεται τὸ τραγούδι, κλίνονται καὶ τὰ: γεφύρι, ἀλεύρι, μαχαίρι, μεσημέρι, ψάρι, ἀηδόνη, κουδούνι, ἀρνί, δόντι, πόδι, κλειδί, ποτάμι, ποδάρη, λιθάρι, λιοντάρι, καλοκαίρι, θυμάρη, χαλάζι, ἐρημοκλήσι, φλουρί, τουφέκι, φιλί, παλάτι, κελάρη.

Όπως βλέπομε:

Τὸ ι σὲ τέλος ἀπὸ τὰ οὐδέτερα τὸ γράφομε μὲ ι (γιώτα).

Σὲ τέσσερα ὅμως οὐδέτερα τὸ γράφομε μὲ ὕψιλον.

Στά: δίχτυ, στάχυ, βράδυ, δάκρυ.

β') Οὐδέτερα σὲ -ο.

	Ἐνικός ἀριθμὸς	Πληθυντικός ἀριθμὸς
Όνομ.	τὸ χαμόγελο	τὰ χαμόγελα
Γεν.	τοῦ χαμόγελου	τῶν χαμόγελων
Αἰτ.	τὸ χαμόγελο	τὰ χαμόγελα
Κλητ.	(ἔ) χαμόγελο	(ἔ) χαμόγελα.

Όπως κλίνεται τὸ χαμόγελο, κλίνονται καὶ τὰ: σίδηρο, βασιλόπουλο, δάχτυλο, σύνεργο, κούμαρο, ὑπόγειο,

μούσμουλο, κόσκινο, πίτουρο, συννεφο, κόκκαλο, φρύ-
γανο, ψίχουλο, φτωχόπαιδο, χαμόκλαδο.

Βλέπομε ὅτι:

*Ἄσα ὀνόματα κλίνονται ὅπως τὸ χαμόγελο, κρατοῦν σ' ὅλες
τις πτώσεις τὸν τόνο στήν ἴδια συλλαβή.*

	<i>Ἐνικός ἀριθμὸς</i>	<i>Πληθυντικός ἀριθμὸς</i>
Ὄνομ.	τὸ πρόσωπο	τὰ πρόσωπα
Γεν.	τοῦ προσώπου	τῶν προσώπων
Αἰτ.	τὸ πρόσωπο	τὰ πρόσωπα
Κλητ.	(ἔ) πρόσωπο	(ἔ) πρόσωπα.

*Ἄπως κλίνεται τὸ πρόσωπο, κλίνονται καὶ τὰ: μέτωπο,
ἄλογο, ἀτμόπλοιο, συμβούλιο, ὄργανο.*

Βλέπομε, ὅτι τὰ ὀνόματα πὸν κλίνονται ὅπως τὸ πρό-
σωπο δὲν κρατοῦν τὸν τόνο στήν ἴδια συλλαβή με τὴν ὀνομα-
στική σ' ὅλες τις πτώσεις.

Ὄρθογραφία.

κριτής, ὀκά, μαϊμού, νερό, φιλί, φαγί.

α') Ἄν κοιτάξωμε ὀλα τὰ ὀνόματα πὸν τονίζονται
στή λήγουσα, θὰ ἰδοῦμε ὅτι ὀλα παίρνουν ὀξεῖα.

Ἄστε:

*Τὰ ὀνόματα, ἄμα τονίζονται στή λήγουσα, παίρνουν ὀξεῖα:
τοῦ κριτοῦ, τῆς ὀκάς, τοῦ νεροῦ, τοῦ φιλιῦ, τῶν φαγιῶν.*

β') Ἄδῶ βλέπομε ὅτι μόνον:

*Ἄσα ὀνόματα ἔχουν μπροστὰ τὰ ἄρθρα τοῦ, τῆς, τῶν, παίρ-
νουν στή λήγουσα περισπωμένη.*

γ') Γιάννηδες, περιβολάρηδες, μανάβηδες,
ἐλπίδες, κοτσίδες, σταφίδες.

Βλέπομε ὅτι:

*Τὰ ἄρσενικά, πὸν τελειῶνουν σὲ -ηδες, τὰ γράφομε με ἦ.
Τὰ θηλυκά, πὸν τελειῶνουν σὲ -ιδες, τὰ γράφομε με ι.*

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στὸ τειράδιο: Νὰ συμπληρώσετε τις παρακάτω προτάσεις καὶ
νὰ βάλετε τόνο:

Στὸ σχολεῖο οἱ μαθητ— ζοῦν σάν ἀδελφ—. Τὰ καλὰ παιδ—
ἀγαποῦν τὰ ζῶα καὶ τὰ προστατεύουν. Ἄ ηρω— στρατιώτης
ἀγαπῖ— ἀπὸ ὀλο τὸν κόσμο. Ἄ η προσευχ— εἶναι ὀμιλι— με τὸ
θεό. Ἄ η κηπ— μας ἔχει ὀραῖα λουλουδ—ἔκαὶ πορτοκαλ—, λεμον—
καὶ κυπαρισσ—. Ἄ η ψαρ— σῆμερα ἔφερε φρέσκα ψάρ—. Τῆς μη-
τέρ— ἦ ἀγάπ— εἶναι μεγῶλη.

Ἀνακεφαλαίωση.

Οὐσιαστικά λέγονται οἱ λέξεις, ποὺ φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα. Πτώσεις λέγονται οἱ ἀλλαγές τῆς τελευταίας συλλαβῆς ἀπὸ τὰ ὀνόματα καὶ εἶναι τέσσαρες: Ὀνομαστική, γενική, αἰτιατική, κλητική.

Ὅσα ὀνόματα ἔχουν ἴσες συλλαβές στὸν ἐνικό καὶ τὸν πληθυντικό ἀριθμὸ τὰ λέμε *ἰσοσύλλαβα*, καὶ ὅσα στὸν πληθυντικό ἔχουν μιὰ συλλαβὴ παραπάνω τὰ λέμε *περιτοσύλλαβα*.

Τὰ ὀνόματα ὅσα τονίζονται στὴ λήγουσα παίρνουν ὀξεῖα. Μόνο ὅσα ἔχουν μπροστὰ τὰ: τοῦ, τῆς, τῶν, παίρνουν περιπωμένη.

Ἐπίθετα.

α') Ἐρωτοῦμε:

— Πῶς εἶναι ὁ καιρὸς σήμερα, Κώστα;

— Ὁ καιρὸς εἶναι *καλός*.

— Πῶς εἶναι ὁ οὐρανός;

— Ὁ οὐρανὸς εἶναι *ὀλογάλιος*.

— Ὡστε πῶς θὰ εἶναι ἡ ἡμέρα σήμερα;

— Ἡ ἡμέρα θὰ εἶναι *ὠραία*.

Ἄς γράψωμε τί ἀπαντήσεις ἔδωκε ὁ Κώστας:

Ὁ καιρὸς εἶναι *καλός*.

Ὁ οὐρανὸς » *γαλάλιος*.

Ἡ ἡμέρα θὰ εἶναι *ὠραία*.

Βλέπομε, ὅτι οἱ λέξεις *καλός*, *γαλάλιος*, *ὠραία*, φανερώνουν τί λογῆς εἶναι τὸ οὐσιαστικό. Δηλαδή: τὸ *καλός* φανερώνει τί λογῆς εἶναι ὁ καιρὸς. Τὸ *γαλάλιος* φανερώνει τί λογῆς εἶναι ὁ οὐρανός. Τὸ *ὠραία* φανερώνει τί λογῆς θὰ εἶναι ἡ ἡμέρα.

Αὐτὲς τὶς λέξεις, ποὺ φανερώνουν τί λογῆς εἶναι τὸ οὐσιαστικό, τὶς λέμε *ἐπίθετα*.

Ὡστε:

Οἱ λέξεις, ποὺ φανερώνουν τί λογῆς εἶναι τὰ οὐσιαστικά, λέγονται ἐπίθετα.

β') Ἡ *καλὴ* μητέρα, ὁ *μαῦρος* πίνακας, τὸ *ξύλινο* θρανίον. Τὰ ἐπίθετα δὲν μποροῦν νὰ σταθοῦν μόνονα τους. Πρέπει νὰ ἔχουν δίπλα τους καὶ οὐσιαστικό, γιατί γιὰ οὐσιαστικά μιλοῦν. Ἄν γράψωμε μόνον ἢ *καλὴ*, ἀμέσως θὰ μᾶς ποῦν: Ποιὰ *καλὴ*, ἢ ποιὸς *μαῦρος*, ἢ ποιοὶ *ξύλινο*; Πρέπει

νά ποῦμε καὶ τὸ οὐσιαστικό, γιὰ τὸ ὁποῖο μεταχειρίζομαστε τὸ ἐπίθετο.

Λοιπόν:

Τὰ ἐπίθετα συνοδεύουν τὰ οὐσιαστικά καὶ ἔχουν τὸ ἴδιο γένος, ἀριθμὸ καὶ πτώση μὲ τὰ οὐσιαστικά, στὰ ὁποῖα ἀναφέρονται.

γ') κλέφτικος, πράσινος, νόστιμος, μολυβένιος, ἅγιος, σπιτίσιος.

Ἔλα τὰ ἐπίθετα, πὸν τελειώνουν σὲ -ικος, -ινος, -ιμος, -ενιος, -ιος, -ίσιος τὰ γράφομε μὲ γιώτα (ι).

δ') Φοβερὸς, μυτερὸς, γερός.

Ἔλα τελειώνουν σὲ -ερος τὰ γράφομε μὲ ἔψιλο (ε).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στὸ Ἀναγνωστικό: Ξεχωρίστε στὸ μάθημα τὰ ἐπίθετα καὶ πέστε τίνος γένους εἶναι.

Στὸν πίνακα: Νά γράψετε προτάσεις μὲ ἐπίθετα.

Στὸ τετράδιο: Νά βάλετε μπροστὰ στὰ οὐσιαστικά τὰ κατάλληλα ἐπίθετα:

Ἡ — μητέρα ἀγαπᾷ τὰ παιδιά της. Ὁ — στρατὸς νικᾷ τὸν ἐχθρό. Τὸ — παιδί ἀγαπιέται ἀπὸ ὄλους. Ὁ — σκύλος δαγκώνει. Ὁ — ἄνθρωπος μυρίζει ἀρχοντιά. Ὁ — οὐρανὸς ἐτοιμάζει βροχή. Τὸ — φίδι δηλητηριάζει. Ὁ καιρὸς σήμερα εἶναι —. Τὸν — ἄνθρωπο τὸν ἐκτιμοῦν ὄλοι. Τὴν — κοπέλλα τὴν παινεύουν. Οἱ — ἄνθρωποι ἔχουν χρήματα.

Ἀριθμητικά.

α') Ἐρωτοῦμε:

— Πόσα ἀγόρια εἴσθε στὴν τάξη;

— Εἴκοσι ἀγόρια.

— Καὶ πόσα κορίτσια;

— Δεκαπέντε κορίτσια.

Οἱ λέξεις εἴκοσι καὶ δεκαπέντε φανερώνουν πόσα ἀγόρια καὶ πόσα κορίτσια εἶναι στὴν τάξη, δηλαδή πόσο ἀριθμὸ ἀγόρια καὶ πόσο ἀριθμὸ κορίτσια ἔχει ἡ τάξη.

Τις λέξεις πὸν φανερώνουν πόσα εἶναι τὰ ὀνόματα (πόσον ἀριθμὸ), τις λέμε ἀριθμητικά.

Τὰ ἀριθμητικά εἶναι:

Ἔνας (μιά, ἕνα), δύο, τρεῖς (τρία), τέσσερες (τέσσερα), πέντε, ἕξι, ἑπτὰ, ὀκτώ, ἑννιά, δέκα, ἑνδεκα, δώδεκα, δεκατρία... εἴκοσι, τριάντα... πενήντα, ἑξήντα, ἑβδομήντα, ὀγδόντα, ἑνενήντα, ἑκατό, διακόσια... χίλια.

β') Ἐξήντα, ἑβδομήντα, ἑνενήντα.

Στὰ ἀριθμητικά τὴν κατάληξη -ήντα τὴν γράφομε μὲ ἦτα καὶ βάζομε ὀξεῖα.

γ') Ὀκτώ, ἑννιά, εἴκοσι, ὀγδόντα.

Τὰ ἀριθμητικά ὀκτώ, ἑννιά, εἴκοσι, ὀγδόντα παίρνουν ψιλή.

δ') Ἐνας, ἔξι, ἑπτὰ, ἑκατό.

Τὰ ἀριθμητικά ἕνας, ἔξι, ἑπτὰ, ἑκατό παίρνουν δασεῖα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στὸ τετράδιο: Νὰ γράψετε ἀπὸ ἕνα ὄνομα στὰ ἀριθμητικά:

Ἔχομε χέρια καὶ ... πόδια. Κάθε χέρι ἔχει δάχτυλα καὶ κάθε πόδι ... δάχτυλα. Ὁ χρόνος ἔχει μῆνες. Ὁ μήνας ... μέρες καὶ ἡ μέρα ... ὥρες. Οἱ ἀρχαῖοι εἶχαν... θεοὺς, ἡμεῖς ἔχομε ... Ἐνα χιλιάριο ἔχει ... δραχμὲς. Μία παροιμία λέει ... στὸ λάδι ... στὸ ξίδι κι' ... στὸ λαδόξιδο. Γιὰ τὸν ἔξυπνο ἄνθρωπο λένε: αὐτὸς τὰ ἔχει

Ἵποκοριστικά.

Ἐρωτοῦμε:

— Πῶς σέ λένε, Δημητριάδη;

— Κωστάκη.

— Κι' ἐσένα, Ἀργυρίου;

— Ἐλενίτσα.

— Ἐτσι σὰς βάφτισε ὁ νουνός σας;

— Ὁχι. Μὰς βάφτισε Κώστα καὶ Ἐλένη, ἀλλὰ μὰς φωνάζουν ἔτσι χαϊδευτικά.

Τέτοια χαϊδευτικά ὀνόματα ἔχομε πολλὰ καὶ θέλομε μ' αὐτὰ νὰ φανερώνωμε πράγματα μικρὰ ἢ λεπτά. Π. χ. (ψάρι) ψαράκι, (ἄνθρωπος) ἀνθρωπάκος, (μωρὸ) μωρουδάκι, (λαγός) λαγουδάκι, (μάννα) μαννούλα.

Τὰ ὀνόματα, μὲ τὰ ὁποῖα θέλομε νὰ φανερώσωμε τὰ διάφορα οὐσιαστικά μικρὰ ἢ λεπτά, τὰ λέμε Ἵποκοριστικά.

Τὰ Ἵποκοριστικά τελειώνουν σέ: - ἄκης, - οὔλα, - ἄκος, - ἄκι, - ἴτσα, - πουλο, — οὔδι.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στὸ τετράδιο. Ἀπὸ τὰ παρακάτω οὐσιαστικά νὰ κάνετε Ἵποκοριστικά:

Ἄννα, Ρήνα, Δημητράκης, βλάχα, καρδιά, γάτα, ἀρνί, γέρος, χωριό, κότα, ναύτης, νύφη, πέτρα, ἄλογο, πουλί, φασούλι, παιδί, ἄγγελος.

Συγγενεῖς λέξεις.

Δένω—δέμα, δίκη—δικάζω, Ἑλλάδα—Ἑλληνας, νερό—νεροχύτης, φέγγω—φεγγάρι.

Πολλές λέξεις γίνονται από άλλες που έχουν το ίδιο θέμα. Αυτές οι λέξεις, αφού έχουν το ίδιο θέμα, συγγενεύουν μεταξύ τους, όπως οι άνθρωποι που έχουν το ίδιο αίμα. Γι' αυτό τις λέμε *συγγενείς*.

Τις λέξεις που έχουν το ίδιο θέμα (συγγενεύουν μεταξύ τους), τις λέμε *συγγενείς λέξεις*.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στο τετράδιο : Νά βρῆτε λέξεις και νά φτιάσετε άλλες συγγενείς.

Ἐκθλιψη.

— Τί ἔχεις, μανάβη;

— Ἄπ' ὄλα.

— Ἔλα ἄπ' ἐκεῖ ν' ἀγοράσω. Ὅχι ἄπ' ἐδῶ, ἄπ' τὴν πόρτα ἔλα, ἄπ' τ' ἄλλο πεζοδρόμιο.

Βλέπομε ὅτι πολλές λέξεις χάνουν πολλές φορές τὸ τελευταῖο τους γράμμα, πού εἶναι φωνῆεν ἢ δίφθογγος.

Ἄπὸ ὄλα = ἄπ' ὄλα, ἀπὸ ἐκεῖ = ἄπ' ἐκεῖ, ἀπὸ ἐδῶ = ἄπ' ἐδῶ, τὸ ἄλλο = τ' ἄλλο, νά ἀγοράσω = ν' ἀγοράσω.

Τὸ χάσιμο πὸν παθαίνουν τὰ τελευταῖα φωνήεντα σὲ πολλές λέξεις, τὸ λέμε *ἐκθλιψη*.

Στὸ μέρος πὸν ἦταν τὸ φωνῆεν πὸν χάθηκε, βάζομε ἓνα σημεῖο ('), πὸν τὸ λέμε *ἀπόστροφο*.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στὸ τετράδιο : Νά κάνετε ἐκθλιψη στὶς παρακάτω προτάσεις : Οὐτὲ ἐγώ, ἀλλὰ οὐτὲ ἄλλος θὰ παίξῃ. Ἔρχομαι ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Φεύγει ὁ ἥλιος καὶ ἀρχίζει ἡ δροσιά. Ἔρχεται ἀμέσως. Τὰ ἄστρα εἶναι πολλά. Τὰ αὐτιά ἀπὸ τὸ γαϊδουράκι εἶναι μεγάλα. Τὸ πουλάκι κάθεται σὲ ἓνα κλαδάκι.

Ὅρθογραφικὰ σημεῖα.

α') Πωπώ! Ἀλήθεια! Τί λές! Ἄ!

Μὲ τίς λέξεις αὐτὲς φανερώνομε τὸν θαυμασμό μας γιὰ ἓνα πρᾶγμα.

Ὅταν τίς γράφωμε γιὰ νά δείξωμε ὅτι θέλομε νά ἐκφράσωμε τὸν θαυμασμό μας, βάζομε στὸ τέλος ἓνα σημεῖο (!), πὸν τὸ λέμε θαυμαστικό.

Στὸ τέλος ἀπὸ κάθε πρόταση πὸν ἐκφράζει θαυμασμό, βάζομε τὸ θαυμαστικό (!).

β') Ἡ μητέρα μου εἶπε: «Τάκη, σήμερα θά πάμε περίπατο».

Ὁ Γεώργιος στό δρόμο μου εἶπε: «Πάμε νά κάνουμε ἕνα περίπατο»;

Ἐνας στρατιώτης ἔλεγε: «Τοὺς πήραμε τοὺς Βουλγάρους φαλάγγι».

Πολλές φορές λέμε τὰ ἴδια λόγια, πού μᾶς εἶπαν ἄλλοι. Γιὰ νά δείξωμε ὅτι τὰ λόγια αὐτά δὲν εἶναι δικά μας, ἀλλὰ ξένα καί ὅτι τὰ λέμε ὅπως ἀκριβῶς μᾶς τὰ εἶπαν, τὰ κλείνομε μέσα σέ κάτι σημεῖα, πού τὰ λέμε εἰσαγωγικά («...»).

Τὰ ξένα λόγια τὰ κλείνομε μέσα σέ εἰσαγωγικά.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στό τετράδιο: Νά κάνετε προτάσεις πού νά ἔχουν ξένα λόγια καί νά τίς κλείσετε σέ εἰσαγωγικά.

Ἀνακεφαλαίωση.

Ἐπίθετα λέγονται οἱ λέξεις πού φανερώνουν τί λογῆς εἶναι τὰ οὐσιαστικά.

Τὰ ἐπίθετα συνοδεύουν τὰ οὐσιαστικά καί ἔχουν τὸ ἴδιο γένος, ἀριθμὸ καί πτώση μὲ αὐτά.

Ἀριθμητικά λέγονται οἱ λέξεις, πού φανερώνουν πόσα εἶναι τὰ ὀνόματα.

Ὑποκοριστικά λέγονται τὰ ὀνόματα μὲ τὰ ὁποῖα παριστάνομε τὰ διάφορα οὐσιαστικά μικρά ἢ λεπτά (χαϊδευτικά).

Συγγενεῖς λέξεις λέγονται οἱ λέξεις πού γίνονται ἀπὸ τὸ ἴδιο θέμα.

Ἐκθλιπῆ λέγεται τὸ χάσιμο πού παθαίνουν σέ πολλές λέξεις τὰ τελευταῖα φωνήεντα.

Θαυμαστικὸ (!) λέγεται τὸ σημεῖο πού βάζομε στό τέλος ἀπὸ κάθε πρόταση γιὰ νά δείξωμε θαυμασμό.

Εἰσαγωγικά (« ») λέγονται τὰ σημεῖα πού κλείνομε μ' αὐτά ξένα λόγια.

Τ Α Ξ Η Δ'.

ΚΑΤΑ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Διαίρεση συμφώνων.

Τὰ σύμφωνα, εἶπαμε πῶς εἶναι 17:

β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, ξ, π, ρ, σ ἢ ς, τ, φ, χ, ψ.

Ὅπως τὰ φωνήεντα, ἔτσι καὶ τὰ σύμφωνα τὰ χωρίζομε σὲ κατηγορίες ἀνάλογα, μὲ τὴ φωνὴ ποὺ τὰ προφέρομε:

Ἔτσι τὰ χωρίζομε σὲ τρεῖς κατηγορίες:

1. ἄφωνα=κ, π, τ, γ, β, δ, χ, φ, θ, ποὺ δὲν ἔχουν καθόλου σχεδὸν φωνή.

2. ἡμίφωνα=λ, μ, ν, ρ, σ, ποὺ ἔχουν λίγη φωνή.

3. διπλά=ζ, ξ, ψ, ποὺ τὰ λέμε ἔτσι, γιατί γίνονται ἀπὸ δύο ἄλλα γράμματα.

Τὰ ἄφωνα.

Τὰ ἄφωνα τὰ χωρίζομε πάλι στὰ:

α') κ, γ, χ.

Ὅταν προφέρωμε τὰ γράμματα αὐτά, μεταχειριζόμεστε τὸν οὐρανίσκο (ἢ τὸ λάρυγγα), γι' αὐτὸ τὰ λέμε οὐρανίσκονα (ἢ λαρυγγικά).

β') π, β, φ.

Ὅταν προφέρωμε τὰ γράμματα αὐτά, μεταχειριζόμεστε τὰ χεῖλη, γι' αὐτὸ τὰ λέμε χειλόφωνα (ἢ χειλικά).

γ') τ, δ, θ.

Ὅταν προφέρωμε τὰ γράμματα αὐτά, μεταχειριζόμεστε τὰ δόντια, γι' αὐτὸ τὰ λέμε ὀδονόφωνα (ἢ ὀδοντικά).

Τὰ ἡμίφωνα.

Τὰ ἡμίφωνα τὰ χωρίζομε σὲ:

α') μ, ν.

Ὅταν προφέρωμε τὰ γράμματα αὐτά, μεταχειριζόμεστε τὴ ρίνα (μύτη), γι' αὐτὸ τὰ λέμε ῥινονα ἢ (ρινικά).

β') λ, ρ.

Ὅταν προφέρωμε τὰ γράμματα αὐτά, τὸ στόμα μας ὑγραίνεται (ἀπὸ σάλιο), γι' αὐτὸ τὰ λέμε ὑγρά (ἢ γλωσσικά).

γ') σ, (ς).

Όταν προφέρωμε τὸ γράμμα αὐτό, συρίζομε (σφυρίζομε, γι' αὐτὸ τὸ λέμε *συριστικό*).

Τὰ διπλᾶ.

α') ζ, ξ, ψ.

Αὐτὰ λέγονται διπλᾶ, γιατί γίνονται τὸ ζ ἀπὸ τὰ δύο γράμματα δς, τὸ ξ ἀπὸ τὰ δύο γράμματα κς καὶ τὸ ψ ἀπὸ τὰ δύο γράμματα πς.

ζ = δς, ξ = κς, ψ = πς.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στὸ τετραδίο : Νά χωρίσετε, ἀπὸ τις δύο σειρὲς ἀπὸ τὸ μάθημα, τὰ σύμφωνα σὲ ἄφωνα (οὐρανισκόφωνα, χειλόφωνα, ὄδοντόφωνα), σὲ ἡμίφωνα (ἔνρινα, ὑγρά, συριστικά) καὶ σὲ διπλᾶ.

Νέοι δίφθογγοι.

Ὁ Τάκης γελώντας λέει στὸ δάσκαλο :

— Κύριε, ἡ Λεϊμονιά εἶπε στὴ Χάϊδω πὼς μοιάζει σὰν νεράϊδα.

— Γιατί τὸ εἶπες, Λεϊμονιά;

— Γιατί φοράει τὸ πιὸ καλὸ φόρεμα, κύριε.

— Μὰ καὶ τὴ Λενιώ τὴν εἶδα τὴν Κυριακὴ στὴν ἐκκλησίᾳ μ' ἓνα φόρεμα ποὺ ἦταν ἀλήθεια ὤμορφο.

Λεϊμονιά, Χάϊδω, μοιάζει, νεράϊδα, φοράει. Λενιώ, Κυριακὴ, ἀλήθεια.

Βλέπομε ὅτι τὶς συλλαβὲς Λεῖ—, Χάϊ—, μοιά—, αῖ—, αει—, ἰώ—, τὶς προφέρομε σὰν μιάνιση συλλαβῆ. Εἶναι δηλ. δύο φωνήεντα ἢ δίφθογγοι, ποὺ τὶς προφέρομε σὲ μιάνιση συλλαβῆ.

Αὐτὲς εἶναι *νέοι δίφθογγοι*.

*Δυὸ φωνήεντα ἢ δίφθογγοι, ὅταν προφέρονται σὲ λέξεις, σὰ μιάνιση συλλαβῆ, λέγονται **νέοι δίφθογγοι**.*

Οἱ νέοι δίφθογγοι εἶναι: αῖ, εῖ, οῖ, αη, εη, οη, αει, εει, ωει, ια, ιε, εια, ειε, οια, οιε, ιο, ειο, οιο, οιω, ιου, ειο, οιο, αο, αω, ουω, οια, οιε, ουει.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στὸ Ἀναγνωστικό : Νά βρῆτε στὸ μάθημα νέους δίφθογγους.

Στὸν πίνακα : Νά γράψετε λέξεις μὲ νέους δίφθογγους.

Στὸ τετραδίο : Νά συμπληρώσετε μὲ νέους δίφθογγους τὶς προτάσεις:

Ξυπν— πρῶτῃ, πρῶτῃ κι' ἄκ— τὰ πουλ— ποὺ κελ—δοῦν στὰ κλαρ—. Τάκη, τ' ὠρολ— χτυπ— ὀκτώ, σὲ περιμένει ἡ δουλ—. Θά

π— τώρα άμέσως, γ—τί στο σχολ— θά μπουν τὰ παιδ— μέσα. Είδαμε ένα στρατιώτη κι' είπαμε. "Αχι πότε θά π—σωμε κι' έμεις τ' άλαφρ— σπαθ— και τὰ βαρ— τουφέκ— νά πολεμήσωμε τους έχθρούς. Φτερά — του θά κάνωμε τότε όλα τὰ παιδ— και θά τρέξωμε.

Συλλαβισμός.

ἄ-γιος, ὄ-πλο, ὄρ-κος, Σάβ-βα-το.

"Όπως ξέρομε, τὰ σύμφωνα δέν κάνουν μόνα τους συλλαβή (γιατί δέν έχουν φωνή) και πρέπει νά τὰ συνδέσωμε μέ φωνήεντα. Μά όταν πρόκειται νά χωρίσωμε σέ συλλαβές μιὰ λέξη, πρέπει νά ξέρωμε μέ ποιοι φωνήεν θά τὰ πάμε (θά τὰ συνδέσωμε) τὰ σύμφωνα, πού εἶναι στή μέση. Ἡ σύνδεση αὐτή γίνεται ἔτσι :

1. "Όταν ἔχωμε ένα σύμφωνο στή μέση ἀπό δυό φωνήεντα, τὸ συλλαβίζωμε μέ τὸ παρακάτω φωνήεν.

Π. χ. ἄγιος. Τὸ σύμφωνο γ βρίσκεται στή μέση ἀπό τὰ φωνήεντα α και ι. Θά τὸ συλλαβίσωμε μέ τὸ ι. Δηλαδή ἄ-γι-ος.

2. "Όταν ἔχωμε δυό ἢ περισσότερα σύμφωνα στή μέση ἀπό δυό φωνήεντα, τότε παρατηροῦμε ἂν ἀπό τὰ δυό αὐτὰ φωνήεντα ἀρχίζει λέξη ἑλληνική ἢ ὄχι. "Αν ἀρχίζει, τὰ συλλαβίζωμε μέ τὸ παρακάτω. "Αν δέν ἀρχίζει, τὰ χωρίζωμε και τὸ πρῶτο τὸ συλλαβίζωμε μέ τὸ παραπάνω φωνήεν και τὰ ἄλλα μέ τὸ παρακάτω.

Π. χ. ὄπλο. Τὰ σύμφωνα πλ βρίσκονται στή μέση ἀπό τὰ φωνήεντα ο και ο. Θά προσέξω ἂν ἀπό πλ ἀρχίζει λέξη ἑλληνική και βρίσκω ὅτι ἀρχίζει (πλοῖο, πλούσιος, πλάτανος κ.λ.π.). Θά τὸ συλλαβίσω τότε μέ τὸ δεύτερο ο, δηλαδή ὄ-πλο.

"Όρκος "Από τὰ δύο σύμφωνα ρκ δέν ἀρχίζει λέξη ἑλληνική. Θά τὰ χωρίσω. Δηλ. ὄρ-κος.

Τὸ ἴδιο : ἄ-στρα-πή, ἄν-τρας.

"Όλα τὰ ὅμοια σύμφωνα χωρίζονται. Π. χ. Σάβ-βα-το, θάλασ-σα, γλῶσ-σα.

Βλέπουμε ὅτι :

α') "Όταν ένα σύμφωνο βρίσκεται στή μέση ἀπό δυό φωνήεντα, συλλαβίζεται μέ τὸ παρακάτω φωνήεν.

β') "Όταν δύο ἢ περισσότερα σύμφωνα βρίσκονται στή μέση ἀπό δύο φωνήεντα, συλλαβίζονται μέ τὸ παρακάτω φωνήεν, όταν ἀπό τὰ σύμφωνα αὐτὰ (ὅπως εἶναι στή σειρά) ἀρχίζει λέξη ἑλληνική, και χωρίζονται (τὸ ένα μέ τὸ παραπάνω φωνήεν και τὰ ἄλλα μέ τὸ παρακάτω) όταν ἀπό αὐτὰ δέν ἀρχίζει ἑλληνική.

γ') Οἱ δίφθογγοι δέν χωρίζονται.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στὸ Ἀναγνωστικό: Νὰ χωρίσετε ἀπὸ τὸ μάθημα τὶς λέξεις σὲ συλλαβές.

Στὸ τετράδιο: Νὰ χωρίσετε σὲ συλλαβές τὶς λέξεις:

λίμνη, χιόνι, σχολεῖο, μαθητής, δάφνη, συλλαβή, πέγγα, γιορτή, πολλοί, ἀργία, μέλισσα, ἔντομο, ἄνθρωπος, ἀρχηγός, βιβλίο, τετράδιο, βάλλοις, ἀσπίδα, κρεμάστρα.

Τονισμός.

Ὁ Παῦλος ἄργησε.

— Καλῶς ὤρισες, Παῦλο! Ἔλα ἐδῶ. Ποῦ ἦσουν; Τὶ νὰ σοῦ πῶ δὲν ξέρω.

Κοίταξε τὶ λερωμένα βιβλία! Τῶν καλῶν μαθητῶν τὰ βιβλία εἶναι καθαρὰ.

Ἄπὸ τὶς προτάσεις αὐτὲς βλέπομε, ὅτι σ' ὄλες τὶς λέξεις ποὺ τελειώνουν σὲ -ω, -ως καὶ -ου καὶ παίρνουν στὴ λήγουσα τόνο, βάζομε περισπωμένη.

Ὡστε:

Στὶς λήγουσες ποὺ τελειώνουν σὲ -ω, -ως, -ου καὶ τονίζονται, βάζομε περισπωμένη.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Βάλετε τόνο στὶς λέξεις:

Το πατρικο σπίτι του Κωστακη στο χωριο τους, ὅπου πηγαιναν καθε χρονο καὶ περνούσαν το καλοκαιρι, ἦταν ἀπο τὰ πιο παλια του χωριου.

Ἀνακεφαλαίωση.

Τὰ σύμφωνα διαιροῦνται σὲ ἄφωνα, ἡμίφωνα καὶ διπλά.

Τὰ ἄφωνα σὲ οὐρανισκόφωνα (κ, γ, χ,) σὲ χειλόφωνα (π, β, φ,) καὶ σὲ ὀδοντόφωνα (τ, δ, θ.) Τὰ ἡμίφωνα σὲ ἔνρινα (ρινικά) μ, ν, σὲ ὑγρά (λ, ρ,) καὶ στὸ συριστικό σ (ς).

Διπλά εἶναι τὰ ζ, ξ, ψ.

Νέοι δίφθογγοι λέγεται ἡ προφορά δύο φωνηέντων σὲ μιὰμιση συλλαβή.

Ἔνα σύμφωνο στὴ μέση ἀπὸ δύο φωνήεντα συλλαβίζεται μὲ τὸ παρακάτω φωνήεν.

Δυὸ ἢ περισσότερα σύμφωνα στὴ μέση ἀπὸ δυὸ φωνήεντα συλλαβίζονται μὲ τὸ παρακάτω φωνήεν, ἂν ἀπ' αὐτὰ ἀρχίζη ἑλληνικὴ λέξη, καὶ χωρίζονται, ὅταν δὲν ἀρχίζη.

Οἱ δίφθογγοι δὲν χωρίζονται.

Στὶς λήγουσες ποὺ τελειώνουν σὲ -ω, -ως, -ου βάζομε περισπωμένη.

Ούσιαστικά.

α') Καταγγέλλουν τὸν Παῦλο πὼς ἔδειρε τὸ σκύλο.

— Τί κακία εἶναι αὐτὴ, Παῦλο; Τί σοῦ ἔφταιξε ὁ σκύλος; Ὅλα τὰ ζῶα πρέπει νὰ τὰ ἀγαποῦμε. Νὰ μὴν ἔχῃς λοιπὸν *μανία* νὰ δέρνῃς τὰ ζῶα, γιὰτὶ αὐτὸ τὸ *λένε προστυχιά* καὶ *μοχθηρία*.

Ἄν προσέξωμε, θὰ ἰδοῦμε ὅτι οἱ λέξεις Παῦλος, σκύλος, ζῶα εἶναι οὐσιαστικά, γιὰτὶ φανερῶνουν πρόσωπο καὶ ζῶα.

Οἱ λέξεις ὅμως *κακία*, *μανία*, *προστυχιά*, *μοχθηρία* τί φανερῶνουν;

— Φανερῶνουν μιὰ ψυχικὴ κατάσταση, μιὰ ιδιότητα ποῦ ἔχομε καὶ ποῦ δὲν φαίνεται, μὰ τὴν αἰσθανόμαστε, τὴν καταλαβαίνομε μὲ τὸ μυαλό μας. Κι' αὐτὲς τίς λέξεις τίς λέμε οὐσιαστικά.

Ὡστε:

Τίς λέξεις ποῦ φανερῶνουν κατάστασι, ιδιότητα ἢ ἐνέργεια τῶν ὀνομάτων, τίς λέμε οὐσιαστικά.

β') Τώρα μποροῦμε νὰ ποῦμε:

Τίς λέξεις ποῦ φανερῶνουν πρόσωπα, ζῶα, πράγματα ἢ καταστάσεις, ιδιότητες κι' ἐνέργειες, τίς λέμε οὐσιαστικά.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στὸ Ἀναγνωστικόν: Νὰ χωρίσετε ὅλα τὰ οὐσιαστικά ἀπὸ τὸ μάθημα.

Στὸν πίνακα: Νὰ γράψετε ἀπὸ ὅλα τὰ εἶδη τῶν οὐσιαστικῶν.

Στὸ τετράδιο: Νὰ χωρίσετε ἀπὸ τίς παρακάτω προτάσεις τὰ οὐσιαστικά: Εἶναι μεγάλη ἀμέλεια νὰ ἀφίνομε τὴ δουλειά μας γιὰ τὴν ἄλλη ἡμέρα. Ποτὲ στὴν ψυχὴ μας δὲν πρέπει νὰ ἔχωμε φθόνον οὔτε νὰ μᾶς πιάνη ζήλεια. Εἶναι μεγάλη ἀρετὴ ἡ καθαριότητα. Μιὰ πράξη καλὴ γεμίζει τὴ ψυχὴ μας ἀπὸ ὑπερηφάνεια. Στὴ δυστυχία δὲν πρέπει νὰ χάνωμε τὸ θάρρος μας, γιὰτὶ ὁ καλὸς καρaboκῆρς στὴ φουρτούνα φαίνεται.

Συγκεκριμένα καὶ ἀφηρημένα.

α') Ὁ λύκος, τὸ τραπέζι, ὁ χορὸς, ἡ Μαρία, τὸ θραῆνιο, ὁ ἀέρας.

Οἱ λέξεις αὐτὲς εἶναι βέβαια οὐσιαστικά. Ἄλλὰ ἂν προσέξωμε, θὰ ἰδοῦμε ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα ποῦ φανερῶνουν, ἢ τὰ βλέπομε ἢ τὰ πιάνομε μὲ τὰ χέρια ἢ τὰ νοιώθομε στὸ σῶμα μας.

Π.χ. τὸν λύκο καὶ τὸν βλέπομε καὶ τὸν πιάνομε, τὸ ἴδιο καὶ τὸ τραπέζι.

Τὸν χορὸν τὸν καταλαβαίνομε μὲ τὰ πόδια.

Τὸν ἀέρα τὸν νοιώθομε νὰ μᾶς κρυώνει.

Ἔτσι αὐτὰ τὰ οὐσιαστικά, πού τὰ πιάνομε ἢ τὰ βλέπομε, τὰ λέμε *συγκεκριμένα*.

Ἔτσι:

Τὰ οὐσιαστικά, πού φανερώουν πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα, πού βλέπομε ἢ πιάνομε ἢ νοιώθουμε μὲ τὸ σῶμα μας, τὰ λέμε *συγκεκριμένα*.

β') Ἄρετή, κακία, φθόνος, δυστυχία, νεότητα.

Αὐτὰ τὰ οὐσιαστικά οὔτε τὰ βλέπομε, οὔτε τὰ πιάνομε, ἀλλὰ τὰ καταλαβαίνομε μὲ τὸ μυαλό μας. Εἶναι δηλ. δημιουργίες τοῦ μυαλοῦ μας.

Αὐτὰ τὰ λέμε *ἀφηρημένα*.

Ἔτσι:

Τὰ οὐσιαστικά πού φανερώουν ιδιότητες ἢ καταστάσεις τῶν προσώπων ἢ τῶν πραγμάτων, τὰ λέμε *ἀφηρημένα*.

Ἔτσι:

Τὰ οὐσιαστικά διαιροῦνται σὲ συγκεκριμένα καὶ ἀφηρημένα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στὸ Ἀναγνωστικό: Νὰ χωρίσετε ἀπὸ τὸ μάθημα τὰ συγκεκριμένα καὶ τὰ ἀφηρημένα οὐσιαστικά.

Στὸ τετράδιο: Νὰ γράψετε 10 συγκεκριμένα καὶ 10 ἀφηρημένα οὐσιαστικά.

Κύρια καὶ κοινά.

α')	Γιάννης	Ἀθήνα
	Νίκος	Μακεδονία
	Ἑλένη	Στρυμόνας
	Νικολαΐδης	Αἶγατο.

Ἔτσι αὐτὰ τὰ οὐσιαστικά ἀναφέρονται σὲ ἓνα πρόσωπο μόνο καὶ ἓνα τόπο ὠρισμένο.

Τὰ οὐσιαστικά πού φανερώουν ἓνα πρόσωπο, ζῶο ἢ πρᾶγμα ξεχωριστό, λέγονται *κύρια*.

Τὰ κύρια ὀνόματα γράφονται μὲ τὸ πρῶτο γράμμα κεφαλαίο.

Κύρια ὀνόματα εἶναι σχεδὸν τὰ ὀνόματα τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰ ὀνόματα τῶν τόπων.

β')	σκύλος	κεράσι
	λύκος	ξύλο
	πατέρας	πέλαγος
	γιὸς	νῆσος.

Τὰ οὐσιαστικά πού ἀναφέρονται σὲ ὀνόματα, πού εἶναι πολλὰ ὅμοια (πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα), λέγονται *κοινὰ* ἢ *προσηγορικά*.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στὸ Ἀναγνωστικὸ : Νὰ χωρίσετε τὰ κύρια ἀπὸ τὰ κοινά.

Στὸ τετράδιο : Νὰ γράψετε 10 κύρια καὶ 10 κοινά.

Κλίση οὐσιαστικῶν

α') Ἀρσενικά σέ - έας.

	<i>Ἐνικός</i>		<i>Πληθυντικός</i>	
᾽Όνομ.	ὁ	διανομέας	οἱ	διανομεῖς
Γεν.	τοῦ	διανομέα	τῶν	διανομέων
Αἰτ.	τόν	διανομέα	τούς	διανομεῖς
Κλητ.	—	διανομέα	—	διανομεῖς.

Τὸ ἴδιο κλίνονται: ἀμφορέας, γραμματέας, γραφέας, εἰσαγγελέας, κουρέας, σκαπανέας, συγγραφέας, Ἀχιλλέας, Ἐρεχθέας, Ὀδυσσεάς, Ὀρφέας, Προμηθέας.

Τὰ ὀνόματα αὐτὰ κάνουν τὸν πληθυντικὸ σέ - εἰς, - έων, - εἷς, - εἷς.

β') Ἀρσενικά σέ - ης.

	<i>Ἐνικός</i>		<i>Πληθυντικός</i>	
᾽Όνομ.	ὁ	μαθητῆς	οἱ	μαθηταί (ές)
Γεν.	τοῦ	μαθητοῦ	τῶν	μαθητῶν
Αἰτ.	τόν	μαθητῆ	τούς	μαθητάς (ές)
Κλητ.	—	μαθητῆ	—	μαθηταί (ές).

Τὸ ἴδιο κλίνονται: βουλευτῆς, νικητῆς, δικαστῆς, εἰρηνοδίκης, σχολάρχης, γυμνασιάρχης, πωλητῆς.

Τὰ ὀνόματα αὐτὰ στὸν πληθυντικὸ ἔχουν δύο καταλήξεις, - αι καὶ - ες.

γ') Οὐδέτερα σέ - ος.

	<i>Ἐνικός ἀριθμὸς</i>		<i>Πληθυντικός ἀριθμὸς</i>	
᾽Όνομ.	τὸ	δάσος	τὰ	δάση
Γεν.	τοῦ	δάσους	τῶν	δασῶν
Αἰτ.	τὸ	δάσος	τὰ	δάση
Κλητ.	—	δάσος	—	δάση.

Τὸ ἴδιο κλίνονται: τὸ ἄνθος, τὸ βάθος, τὸ ἔθνος, τὸ κράτος, τὸ γένος, τὸ μᾶκρος, τὸ πᾶχος, τὸ πλάτος, τὸ τέλος, τὸ λάθος, τὸ ὕψος, τὸ πλήθος.

Τὰ οὐδέτερα ὀνόματα σέ - ος κάνουν τὸν πληθυντικὸ σέ - η.

δ') Ουδέτερα σέ - α.

	<i>Ἐνικός ἀριθμὸς</i>	<i>Πληθυντικός ἀριθμὸς</i>
᾽Ονομ.	τὸ ὄνομα	τὰ ὀνόματα
Γεν.	τοῦ ὀνόματος	τῶν ὀνομάτων
Αἰτ.	τὸ ὄνομα	τὰ ὀνόματα
Κλητ.	— ὄνομα	— ὀνόματα.

Τὸ ἴδιο κλίνονται: τὸ γράμμα, τὸ πρόβλημα, τὸ κάθισμα, τὸ φόρεμα, τὸ μάθημα, τὸ στόμα, τὸ σκέπασμα, τὸ στρώμα, τὸ χῶμα, τὸ κῦμα, τὸ δέμα, τὸ πάτωμα, τὸ φόρεμα, τὸ γάλα, τὸ πήδημα, τὸ μνήμα, τὸ αἷμα.

Τὰ οὐδέτερα σέ - α στῆ γενική ἔχουν μιὰ συλλαβὴ περισσότερη καὶ τελειώνουν σέ - ος.

ε') Ουδέτερα σέ - ον.

	<i>Ἐνικός ἀριθμὸς</i>	<i>Πληθυντικός ἀριθμὸς</i>
᾽Ονομ.	τὸ παρὸν	τὰ παρόντα
Γεν.	τοῦ παρόντος	τῶν παρόντων
Αἰτ.	τὸ παρὸν	τὰ παρόντα
Κλητ.	— παρὸν	— παρόντα.

Τὸ ἴδιο κλίνονται: τὸ παρελθόν, τὸ προϊόν, τὸ σύμφερον, τὸ μέλλον, τὸ καθήκον, τὸ ἐνδιαφέρον.

ς') Ουδέτερα σέ - ιμο.

	<i>Ἐνικός ἀριθμὸς</i>	<i>Πληθυντικός ἀριθμὸς</i>
᾽Ονομ.	τὸ δέσιμο	τὰ δεσίματα
Γεν.	τοῦ δεσίματος	τῶν δεσιμάτων
Αἰτ.	τὸ δέσιμο	τὰ δεσίματα
Κλητ.	— δέσιμο	— δεσίματα.

Τὸ ἴδιο κλίνονται: τὸ γράψιμο, τὸ παίξιμο, τὸ χτίσιμο, τὸ κάψιμο, τὸ τρέξιμο, τὸ πέσιμο, τὸ κλείσιμο, τὸ σκάψιμο, τὸ φταιξιμο, τὸ ράψιμο, τὸ φέριμο.

ζ') Ουδέτερα σέ - ως.

	<i>Ἐνικός ἀριθμὸς</i>	<i>Πληθυντικός ἀριθμὸς</i>
᾽Ονομ.	τὸ φῶς	τὰ φῶτα
Γεν.	τοῦ φωτός	τῶν φῶτων
Αἰτ.	τὸ φῶς	τὰ φῶτα
Κλητ.	— φῶς	— φῶτα.

Τὸ ἴδιο κλίνεται καὶ τὸ καθεστῶς (μόνο στῆ γενική τονίζεται στῆν παραλήγουσα).

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

η') Ουδέτερα σέ -ας, -αν,

	Ἑνικός ἀριθμὸς		Πληθυντικός ἀριθμὸς	
Ὄνομ.	τὸ κρέας	πᾶν	τὰ κρέατα	πάντα
Γεν.	τοῦ κρέατος	παντός	τῶν κρεάτων	πάντων
Αἰτ.	τὸ κρέας	πᾶν	τὰ κρέατα	πάντα
Κλητ.	— κρέας	πᾶν	— κρέατα	πάντα.

Ὅπως τὸ κρέας κλίνεται καὶ τὸ τέρας

Ὅπως τὸ πᾶν » » » σύμπαν.

Τὸ μηδέν κλίνεται ἔτσι: Ἑνικ. ὄνομ. μηδέν, γεν. μηδενός, αἰτ. μηδέν, κλητ. μηδέν. Πληθ. μηδενικά, μηδενικῶν, μηδενικά, μηδενικά.

Ὅρδογραφία.

1. Τὰ ἀρσενικά πὸν τελειώνουν σέ -ώτης, γράφονται μὲ ὦμέγα (στρατιώτης, πατριώτης, Ἑπειρώτης, Παναγιώτης). Μόνο τὸ δεσπότης καὶ ἀγρότης γράφονται μὲ ὄμικρον (ο).

2. Τὰ ἀρσενικά πὸν τελειώνουν σέ -ητής καὶ τονίζονται στὴ λήγουσα (δξύτονα), γράφονται μὲ ἦτα (η) (ποιητής, μαχητής, τρυγητής).

3. Τὰ ἀρσενικά πὸν τελειώνουν σέ -ύτης καὶ τονίζονται στὴν παραλήγουσα (παροξύτονα), γράφονται μὲ ὕμιλον (υ) (χύτης, λύτης, θύτης, δύτης).

Τὰ: Ἀγιορείτης, Πηλιορείτης, Μαρωνεῖτης γράφονται μὲ -ει.

4. Τὰ ὀνόματα στὴ λήγουσα παίρνουν ὄξειτα. (Μόνο τὰ γῆ, φῶς, νοῦς, Ἀθηνᾶ, Περικλῆς, Θεμιστοκλῆς, Ναυσικά παίρνουν περισπωμένη).

Ἀνακεφαλαίωση

Οὐσιαστικά λέγονται οἱ λέξεις, πὸν φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα, πράγματα καὶ καταστάσεις ἢ ἰδιότητες.

Τὰ οὐσιαστικά διαιροῦνται σέ συγκεκριμένα καὶ ἀφηρημένα καὶ σέ κύρια καὶ κοινὰ (προσηγορικά).

Κλίση τῶν ἐπίθετων.

Τὰ ἐπίθετα κλίνονται ὅπως καὶ τὰ οὐσιαστικά πὸν ἔχουν τὴν ἴδια κατάληξη.

α') Ἐπίθετα σέ -ος -η -ο.

Ἐνικός ἀριθμὸς

᾽Ονομ.	ὁ	καλὸς	ἡ	καλή	τὸ	καλὸ
Γεν.	τοῦ	καλοῦ	τῆς	καλῆς	τοῦ	καλοῦ
Αἰτ.	τὸν	καλὸν	τὴν	καλή	τὸ	καλὸ
Κλητ.	—	καλέ	—	καλή	—	καλὸ

Πληθυντικός ἀριθμὸς

᾽Ονομ.	οἱ	καλοὶ	οἱ	καλές	τὰ	καλά
Γεν.	τῶν	καλῶν	τῶν	καλῶν	τῶν	καλῶν
Αἰτ.	τούς	καλοὺς	τίς	καλές	τὰ	καλά
Κλητ.	—	καλοὶ	—	καλές	—	καλά.

* Ἀσκηση: Νὰ κλιθοῦν ὁ ἀκριβός, ὁ γυμνός, ὁ δυνατός, ὁ κακός, ὁ τυχερός, ὁ φρόνιμος, ὁ ξύλινος, ὁ πράσινος, ὁ δίκαιος.

β') Ἐπίθετα σέ -ος, -α, -ο.

Ἐνικός ἀριθμὸς

᾽Ονομ.	ὁ	τελευταῖος	ἡ	τελευταία	τὸ	τελευταῖο
Γεν.	τοῦ	τελευταίου	τῆς	τελευταίας	τοῦ	τελευταίου
Αἰτ.	τὸν	τελευταῖο	τὴν	τελευταία	τὸ	τελευταῖο
Κλητ.	—	τελευταῖε	—	τελευταία	—	τελευταῖο.

Πληθυντικός ἀριθμὸς

᾽Ονομ.	οἱ	τελευταῖοι	οἱ	τελευταῖες	τὰ	τελευταῖα
Γεν.	τῶν	τελευταίων	τῶν	τελευταίων	τῶν	τελευταίων
Αἰτ.	τούς	τελευταίους	τίς	τελευταῖες	τὰ	τελευταῖα
Κλητ.	—	τελευταῖοι	—	τελευταῖες	—	τελευταῖα.

* Ἀσκηση: Νὰ κλίνετε τὰ: ὠραῖος, ἀρχαῖος, κρύος, νέος, πλούσιος, ἄγιος, ἄδειος, ἄλιος, γαλάζιος, ἴσιος, κούφιος, ὄρθιος, σάπιος, σπάνιος, ἀσημένιος, σιδερένιος, ἀρνίσιος.

γ') Ἀρσενικά σέ -ους καὶ -ες.

Ἐνικός ἀριθμὸς

᾽Ονομ.	ὁ	βαθὺς	ἡ	βαθιά	τὸ	βαθὺ
Γεν.	τοῦ	βαθιοῦ	τῆς	βαθιάς	τοῦ	βαθιοῦ
Αἰτ.	τὸν	βαθὺ	τὴ	βαθιά	τὸ	βαθὺ
Κλητ.	—	βαθὺ	—	βαθιά	—	βαθὺ

Πληθυντικός ἀριθμὸς

᾽Ονομ.	οἱ	βαθιοὶ	οἱ	βαθιές	τὰ	βαθιά
Γεν.	τῶν	βαθίων	τῶν	βαθίων	τῶν	βαθίων
Αἰτ.	τούς	βαθίους	τίς	βαθιές	τὰ	βαθιά
Κλητ.	—	βαθιοὶ	—	βαθιές	—	βαθιά

Ἐνικός ἀριθμὸς

Ὄνομ.	ὁ	σταχτῆς	ἢ	σταχτιά	τὸ	σταχτί
Γεν.	τοῦ	σταχτιοῦ	τῆς	σταχτιάς	τοῦ	σταχτιοῦ
Αἰτ.	τὸ	σταχτή	τῆ	σταχτιά	τὸ	σταχτί
Κλητ.	—	σταχτή	—	σταχτιά	—	σταχτί

Πληθυντικός ἀριθμὸς

Ὄνομ.	οἱ	σταχτιοὶ	οἱ	σταχτιές	τὰ	σταχτιά
Γεν.	τῶν	σταχτιῶν	τῶν	σταχτιῶν	τῶν	σταχτιῶν
Αἰτ.	τούς	σταχτιοὺς	τίς	σταχτιές	τὰ	σταχτιά
Κλητ.	—	σταχτιοὶ	—	σταχτιές	—	σταχτιά.

Τὰ ἐπίθετα ποὺ τελειώνουν σὲ -υς, -ιά, -ὺ κλίνονται ὅπως καὶ ἐκεῖνα ποὺ τελειώνουν σὲ -ης, -ιά, -ι μόνον στὴν ὀνομαστική, στὴν αἰτιατική καὶ κλητική τοῦ ἐνικοῦ ἀριθμοῦ διαφέρουν στὴν κατάληξη.

Ἐσκηση: Νὰ κλίνετε: Ἄρῦς, ἀψύς, βαρύς, ἐλαφρὺς, μακρὺς, παχύς, πλατύς, φαρδύς, καφετής, κεραμιδής, βυσσινής, τριανταφυλλής, θαλασσής, κανελής, μαβής, πορτοκαλής, δεξής

δ') Ἐπίθετα σὲ -ος, -ιά, -ό.

Ἐνικός ἀριθμὸς

Ὄνομ.	ὁ	γλυκός	ἢ	γλυκιά	τὸ	γλυκὸ
Γεν.	τοῦ	γλυκοῦ	τῆς	γλυκιάς	τοῦ	γλυκοῦ
Αἰτ.	τὸ	γλυκὸ	τῆ	γλυκιά	τὸ	γλυκὸ
Κλητ.	—	γλυκὲ	—	γλυκιά	—	γλυκὸ

Πληθυντικός ἀριθμὸς

Ὄνομ.	οἱ	γλυκοὶ	οἱ	γλυκές	τὰ	γλυκὰ
Γεν.	τῶν	γλυκῶν	τῶν	γλυκῶν	τῶν	γλυκῶν
Αἰτ.	τούς	γλυκοὺς	τίς	γλυκές	τὰ	γλυκὰ
Κλητ.	—	γλυκοὶ	—	γλυκές	—	γλυκὰ.

Ὅμοια κλίνονται τὰ ἐπίθετα ξανθός, ἐλαφρὸς (καὶ ἐλαφρὺς) καὶ μερικά ἐπίθετα σὲ -κός, -χός, -νός: γνωστικός, νηστικός, φτωχός, ζακυθινός κ.τ.λ.

Τὰ θηλυκὰ τῶν ἐπιθέτων σὲ -ίος, -ιά, -ό, γράφονται στὸν πληθυντικὸ χωρὶς -ι: οἱ γλυκές, τῶν γλυκῶν, οἱ φτωχές, οἱ νηστικές κ.τ.λ.

Τὰ θηλυκὰ ἐπίθετα σὲ -ια γράφονται μὲ γιῶτα.

Τὰ θηλυκὰ ἐπίθετα σὲ -ισσα γράφονται μὲ ι καὶ δύο σσ.
Π. χ. φόνισσα, χωριάτισσα.

ε') Ἐπίθετα σὲ -ης ἀνισοσύλλαβα.

Ἑνικός ἀριθμὸς

᾽Ον. ὁ	τεμπέλης	ἢ	τεμπέλα	τὸ	τεμπέλικο
Γεν. τοῦ	τεμπέλη	τῆς	τεμπέλας	τοῦ	τεμπέλικου
Αἰτ. τὸν	τεμπέλη	τὴν	τεμπέλα	τὸ	τεμπέλικο
Κλ. —	τεμπέλη	—	τεμπέλα	—	τεμπέλικο

Πληθυντικός ἀριθμὸς

᾽Ον. οἱ	τεμπέληδες	οἱ	τεμπέλες	τὰ	τεμπέλικα
Γεν. τῶν	τεμπέληδων	—	—	τῶν	τεμπέλικων
Αἰτ. τοὺς	τεμπέληδες	τις	τεμπέλες	τὰ	τεμπέλικα
Κλ. —	τεμπέληδες	—	τεμπέλες	—	τεμπέλικα.

᾽Ομοια κλίνονται: ὁ ζηλιάρης, ὁ πεισματάρης, ὁ κτρινιάρης κ. ἄ.

Βαθμοὶ ἐπίθετων.

α') Παραθετικά.

᾽Ο Πέτρος εἶναι *πλούσιος* (ἢ πιδ πλούσιος).

᾽Ο Ἀνδρέας εἶναι *πλουσιώτερος* ἀπὸ τὸν Πέτρο.

᾽Ο Παῦλος ὅμως εἶναι *πλουσιώτατος* (πέρα πολὺ πλούσιος).

Ἐπαμε ὅτι τὰ ἐπίθετα φανερώουν τι λογῆς εἶναι τὸ οὐσιαστικὸ (δηλ. ἀπὸ τι πράγμα ἢ, ὅπως λέμε, ἀπὸ τι σόϊ, ἀπὸ τι πάστα εἶναι τὸ οὐσιαστικὸ). Ἀλλοιώτικα λέμε ὅτι τὰ ἐπίθετα φανερώουν τὴν ποιότητα ἢ τὴν ιδιότητα τοῦ οὐσιαστικοῦ. Ἀλλὰ ὅλα τὰ οὐσιαστικά δὲν ἔχουν στὸν ἴδιο βαθμὸς μία ιδιότητα ἢ ποιότητα, (ἓνα χάρισμα, ἢ ἓνα προτέρημα, ἢ ἓνα ἐλάττωμα). Ἄλλο τὴν ἔχει σὲ μεγαλύτερο καὶ ἄλλο σὲ μικρότερο βαθμὸς.

Π.χ. ὁ Πέτρος εἶναι *πλούσιος*. Αὐτὸ θὰ πῆ πὼς ὁ Πέτρος ἔχει ἓνα μεγάλο ποσὸ ἀπὸ χρήματα ἢ μεγάλη περιουσία. Τὸ ἐπίθετο δηλ. *πλούσιος* φανερῶνει ἐδῶ ὅτι ὁ Πέτρος ἔχει ἀπλῶς μία ιδιότητα (εἶναι πλούσιος). Ἀλλὰ ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι, ποὺ ἔχουν περισσότερα χρήματα ἀπὸ αὐτὸν καὶ εἶναι περισσότερο πλούσιοι. Ἄν συγκρίνωμε λοιπὸν τὸν πλοῦτο τοῦ Πέτρου μὲ τὸν πλοῦτο ἐνὸς ἄλλου, τοῦ Παύλου π.χ., θὰ βροῦμε ὅτι ὁ Παῦλος ἔχει περισσότερο πλοῦτο. Τότε λέμε: ὁ Παῦλος εἶναι *πλουσιώτερος ἀπὸ τὸν Πέτρο*. Ὅταν ὅμως ὑπάρχη καὶ κάποιος (ὁ Ἀνδρέας π.χ.), ποὺ ἔχει τόσο πολὺ πλοῦτο, ὥστε δὲν τὸν φθάνει κανεὶς ἄλλος (δὲν μπορεῖ νὰ συγκριθῆ με κανένα), τότε λέμε ὅτι ὁ Ἀνδρέας εἶναι *πλουσιώτατος*.

Βλέπομε λοιπὸν ὅτι τὰ ἐπίθετα ἢ θὰ φανερώουν ἀπλῶς πὼς ἓνα οὐσιαστικὸ ἔχει μία ιδιότητα, ἢ θὰ φα-

νερώνουν το αποτέλεσμα που βγήκε από μια σύγκριση που κάναμε σε δυο ουσιαστικά για μια ιδιότητα, ή θά φανερώνουν το ανώτατο δυνατό όριο από μια ιδιότητα.

Με τρεις βαθμούς λοιπόν βαθμολογούμε την ιδιότητα (το χάρισμα ή το προτέρημα ή το ελάττωμα) που έχει ένα ουσιαστικό και το κρίνομε.

Οι βαθμοί αυτοί λέγονται: 1) θετικός, 2) συγκριτικός, 3) υπερθετικός.

“Ωστε:

Τὰ ἐπίθετα ἔχουν τρεῖς βαθμούς: θετικό, συγκριτικό και ὑπερθετικό.

α') Ὁ θετικός φανερώνει ὅτι ἓνα οὐσιαστικό ἔχει ἀπλῶς μία ιδιότητα (τί λογῆς εἶναι).

β') Ὁ συγκριτικός φανερώνει ὅτι, μεταξύ δύο οὐσιαστικῶν πού συγκρίνομε, τὸ ἓνα ἔχει σὲ μεγαλύτερο βαθμὸ ἀπὸ τὸ ἄλλο τὴν ιδιότητα αὐτή.

γ') Καὶ ὁ ὑπερθετικός ὅτι ἓνα οὐσιαστικό ἔχει μία ιδιότητα στὸν ἀνώτατο βαθμὸ.

Ὁ συγκριτικός καὶ ὁ ὑπερθετικός βαθμοὶ λέγονται μαζὶ παραθετικά.

β') Σχηματισμὸς παραθετικῶν.

Γιὰ νὰ σχηματίσωμε τὸν συγκριτικὸν βαθμὸ τῶν ἐπιθέτων, προσθέτομε σ' αὐτὰ τὴν κατάληξη -τερος- γιὰ τὰ ἀρσενικά, -τερα- γιὰ τὰ θηλυκὰ καὶ -τερο- γιὰ τὰ οὐδέτερα.

Ὁραῖος,	ὠραιότερος,	παχύς,	παχύτερος
δροσερός,	δροσερώτερος,	βαρὺς,	βαρύτερος
λαμπρός,	λαμπρότερος,	γλυκὺς,	γλυκύτερος
ἐπιμελής,	ἐπιμελέστερος,	ἀλαφρὺς,	ἀλαφρύτερος.

Ἄρσ. ὁ ὠραιότερος τόπος, ὁ παχύτερος χοῖρος
Θηλ. ἡ ὠραιότερη μέρα, ἡ παχύτερη γίδα,
Οὐδ. τὸ ὠραιότερο ἄγαλμα, τὸ παχύτερο ἄρνι.

Ὁ Τάκης εἶναι ἐπιμελέστατος.

Ὁ Γιῶργος » φρονιμώτατος.

Τὸ μέλι » γλυκύτατο.

Τὸ μαξιλάρι » μαλακώτατο.

Γιὰ νὰ σχηματίσωμε τὰ ὑπερθετικά, προσθέτομε τὴν κατάληξη -τατος γιὰ τὸ ἀρσενικό, -τατη γιὰ τὸ θηλυκό, -τατο γιὰ τὸ οὐδέτερο.

θετικός	συγκριτικός	ὑπερθετικός
δίκαιος	δικαιότερος	δικαιότατος
πλούσιος	πλουσιώτερος	πλουσιώτατος
φαιδρός	φαιδρότερος	φαιδρότατος
σοφός	σοφώτερος	σοφώτατος.

Ελέπομε ὅτι τὸ μπροστά ἀπὸ τὴν κατάληξη -τερος καὶ -τατος φωνῆεν (ο) πότε τὸ γράφομε μὲ ο μικρὸν καὶ πότε μὲ ω μέγα. Μὲ ο μικρὸν τὸ γράφομε, ὅταν ἡ μπροστά ἀπὸ τὸ (ο) συλλαβὴ εἶναι μακρὰ (π. χ. δικαιο-τερος, ἡ συλλαβὴ -και- εἶναι μακρὰ).

Ἄκόμα τὸ γράφομε μὲ ο μικρὸν, ὅταν ἡ συλλαβὴ μπροστά ἀπὸ τὸ (ο) τελειῶνῃ σὲ ζ, ξ, ψ ἢ δυὸ σύμφωνα (π. χ. ἄσπρος - ἀσπρότερος - ἀσπρότατος).

Μὲ ω μέγα τὸ γράφομε, ὅταν ἡ μπροστά ἀπὸ τὸ (ω) συλλαβὴ εἶναι βραχεῖα (π.χ. σοφώτερος, ἡ συλλαβὴ -σο- εἶναι βραχεῖα).

δ') Τὸ συγκριτικὸ βαθμὸ τὸν σχηματίζομε πολλὰ φορὰς βάζοντας μπροστά ἀπ' τὰ ἐπίθετα τὴ λέξη: *πιὸ* (π. χ. *πιὸ* μεγάλος, *πιὸ* πλούσιος) καὶ τὸ ὑπερθετικὸ βάζοντας τό: *πᾶρα* πολὺ (π.χ. *πᾶρα* πολὺ μεγάλος *πᾶρα* πολὺ πλούσιος).

ε')	παχύς,	παχύτερος,	παχύτατος
	γλυκός,	γλυκύτερος,	γλυκύτατος
	φαρδύς,	φαρδύτερος,	φαρδύτατος.

Τὰ παραθετικά ποὺ τελειῶνουν σὲ -υς κάνουν τὰ παραθετικά τους σὲ -ύτερος, -ύτατος.

ς')	ἐπιμελής,	ἐπιμελέστερος,	ἐπιμελέστατος
	εἰλικρινής,	εἰλικρινέστερος,	εἰλικρινέστατος.

Τὰ ἐπίθετα ποὺ τελειῶνουν σὲ -ης, κάνουν τὰ παραθετικά σὲ -έστερος, -έστατος (μὲ ἔψιλον).

Μερικά ἐπίθετα δὲν σχηματίζουν κανονικά τὸν συγκριτικὸ καὶ ὑπερθετικὸ βαθμὸ τους ἢ ἕναν ἀπὸ τοὺς δύο. Αὐτὰ λέγονται *ἀνώμαλα*.

Αὐτὰ εἶναι:

Καλός	καλύτερος	κάλλιστος ἢ ἄριστος
μεγάλος	μεγαλύτερος	μέγιστος
κακός	χειρότερος	χείριστος ἢ κάκιστος
γέρος	γεροντότερος	
πολύς	περισσότερος	(πλεῖστος)
ἀπλός	ἀπλούστερος	ἀπλούστατος

Ὄρθογραφικές παρατηρήσεις.

α')	Ἑλληνικός θρησκευτικός πατριωτικός τεχνικός εὐγενικός βουνίσιος	βοδινός βραδινός έσπερινός μακρινός μελαχρινός παιδιακίσιος	νηστήσιμος φαγώσιμος βοσκήσιμος ὕπολογίσιμος κατοικήσιμος πηγαδίσιος.
-----	--	--	--

β') Τὰ ἐπίθετα πού τελειώνουν σέ -ικός, -ινός, -ιμός -ίσιος γράφονται μέ γιώτα (ι) βραχύ.

Ἐξαιροῦνται τά:

Λιβυκός, θηλυκός, δαρεικός, κεραμεικός (ἀπό τὰ σέ -ικός).

Βορεινός, ἔλεεινός, κλεινός, πετεινός, σκοτεινός, ὕγιεινός, φωτεινός (ἀπό τὰ σέ -ινός).

Ἐτήσιος, ἡμερήσιος, μαρκήσιος, πρυμνήσιος (ἀπό τὰ σέ -ίσιος).

β')	κιτρινωπός κοκκινωπός πρασινωπός	ἀγκαθωτός φουντωτός πτερωτός.
-----	--	-------------------------------------

Ἄσα ἐπίθετα τελειώνουν σέ -ωπός καί -ωτός, γράφονται μέ ᾠ μέγα στήν παραλήγουσα.

γ')	τρυφερός βροχερός	μαρμαρένιος ξυλένιος.
-----	----------------------	--------------------------

Τὰ ἐπίθετα πού τελειώνουν σέ -ερός ἢ σέ -ένιος, γράφονται μέ ἔφιλον στήν παραλήγουσα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στό Ἀναγνωστικό: Νά βρῆτε τὰ ἐπίθετα πού ἔχει τὸ Ἀναγνωστικό σας καί νά σχηματίσετε τοὺς βαθμούς των.

Στό τεράδιο: Νά συμπληρώσετε μέ ἐπίθετα τίς προτάσεις: Τὸ λάδι τῆς Μυτιλήνης εἶναι — ἀπό τὸ λάδι τῆς Κρήτης. Τὸ μέλι τοῦ Ὑμητοῦ εἶναι —. Ὁ ἥλιος εἶναι — ἀπὸ τὸ φεγγάρι. Ὁ Γεώργιος εἶναι — ἀπὸ τὸν Νίκο, γι' αὐτὸ λέει — μάθημα. Ἡ Μαρία στὸ χρῶμα εἶναι — ἀπὸ τὴν Ἐλένη. Σήμερα ὁ ἀέρας εἶναι — ἀπὸ χθές. Τὸ δικό μας ἀρνάκι εἶναι — ἀπὸ τὸ δικό σας. Ὁ πατέρας μου εἶναι — ἀπὸ τὸν δικό σου πολλὰ χρόνια. Ὁ δάσκαλος μας εἶναι —, γιατί ἔχει καλοὺς τρόπους. Τὸ πηγάδι μας εἶναι — ἀπὸ τὸ δικό σας.

Ἀνακεφαλαίωση.

Τὰ ἐπίθετα ἔχουν τρεῖς βαθμούς: θετικό, συγκριτικό καὶ ὑπερθετικό.

Οἱ βαθμοὶ συγκριτικός καὶ ὑπερθετικός λέγονται μαζὶ παραθετικά.

Τὸν συγκριτικό βαθμὸν τὸν κάνομε ὅταν προσθέσωμε στὸ θετικό τὴν κατάληξη -τερος καὶ τὸν ὑπερθετικό ὅταν προσθέσωμε τὴν κατάληξη -τατος.

Τὰ ἐπίθετα ποὺ τελειώνουν σὲ -ης, κάνουν τὰ παραθετικά σὲ -έστερος, -έστατος.

Κλίση ἀριθμητικῶν.

		<i>Ἐνικός ἀριθμὸς</i>		
		Ἀρσενικό	Θηλυκό	Οὐδέτερο
Ὄνομ.	ἕνας		μιά (μία)	ἕνα
Γεν.	ἐνός		μιάς	ἐνός
Αἰτ.	ἕνα		μιά (μία)	ἕνα

Πληθυντικό δὲν ἔχει.

		<i>Πληθυντικός ἀριθμὸς</i>		
		Ἀρσενικό καὶ	Θηλυκό	Οὐδέτερο
Ὄνομ.	τρεις			τρία
Γεν.	τριῶν			τριῶν
Αἰτ.	τρεις			τρία
Ὄνομ.	τέσσερες,	τέσσερες		τέσσερα
Γεν.	τεσσάρων			τεσσάρων
Αἰτ.	τέσσερες,	τέσσερες		τέσσερα
Ὄνομ.	διακόσιοι	διακόσιες		διακόσια
Γεν.	διακόσιων	διακοσίων		διακόσιων
Αἰτ.	διακόσιους	διακόσιες		διακόσια.

Τὰ ἀριθμητικά ἀπὸ τὸ πέντε ὡς τὸ ἑκατὸ δὲν κλίνονται.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Νὰ συμπληρώσετε τὶς προτάσεις:

Στὸ *τεράδιο*: Τὸ σπίτι μας ἔχει — δωμάτια, — κουζίνα, — τάρτασα, — πλυσταριό. Τὸ σχολεῖο μας ὅμως εἶναι πιὸ μεγάλο. Ἐχει — αἶθουσες, — γραφεῖα, — ὑπόστεγο καὶ — ὠραία αὐλή. Μέσα στοὺς — μῆνες οἱ — κάνουν τὴν ἀνοιξη. Μὲ — ἡμέρες κάνομε — ἐβδομάδα. Τὸ χωριό μας ἀπὸ τὴν πόλη ἀπέχει — ὄρες. Στὸ δημοτικό σχολεῖο καθόμαστε — χρόνια. Ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος διήρκεσε — χρόνια. Ὑστερα ἀπὸ — ἡμέρες μετὰ τὴν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ ἔχομε τὴν Πεντηκοστή. Ἀπὸ τὰ Χριστουγεννα ὡς τὰ Φῶτα εἶναι ἡμέρες —. Τὸ ἑκατοστάρικο ἔχει — δραχμές.

Ἄντωνυμίες.

Ὁ δάσκαλος λέει στὸ Μίμη:

- Τί κάνεις σὺ ἐκεῖ;
- Ξύνω τὸ μολύβι, κύριε.
- Ἐγὼ δὲν σὰς εἶπα νὰ ξύνετε τὰ μολύβια ἔξω;
- Κι' αὐτός, κύριε, τὸ ξύνει.
- Καὶ σ' ἐσένα κάνω τὴν ἴδια παρατήρηση, Πέτρο.

Γιὰ προσέξτε τώρα:

- Ποιὸς εἶναι ὁ σὺ, ποὺ μίλησα;
- Ὁ Μίμης, κύριε.
- Ἄντι λοιπόν, νὰ πῶ τὸ ὄνομα Μίμη, εἶπα σὺ.
- Καὶ ποιὸς εἶναι ὁ ἐγὼ, ποὺ μίλησε;
- Σεῖς, ὁ δάσκαλος.
- Ἄντι γιὰ τὸν δάσκαλο (τὸν ἑαυτό μου), εἶπα ἐγὼ.
- Καὶ ποιὸς εἶναι ὁ αὐτός, ποὺ ἔδειξε ὁ Μίμης;
- Ὁ Πέτρος.
- Ἄντι γιὰ τὸ ὄνομα Πέτρος, εἶπε αὐτός.

Βλέπομε λοιπόν ὅτι μερικές λέξεις τίς μεταχειριζόμεστε ἄντι γιὰ ὀνόματα.

Οἱ λέξεις αὐτὲς λέγονται ἄντωνυμίες.

Ὡστε:

Ἄντωνυμίες λέγονται οἱ λέξεις ποὺ μεταχειριζόμεστε ἄντι γιὰ τὰ ὀνόματα.

Οἱ κυριώτερες ἄντωνυμίες εἶναι: ἐγὼ, σὺ, αὐτός, ἔμεῖς, σεῖς, αὐτοί.

Οἱ ἄντωνυμίες αὐτὲς λέγονται προσωπικές, γιὰ φανερόν τὰ τρία πρόσωπα τῆς ὀμιλίας.

Κλίση τῶν προσωπικῶν ἄντωνυμιῶν.

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

Ὄνομ.	ἐγὼ	σὺ	αὐτός	αὐτή	αὐτό
Γεν.	—	—	αὐτοῦ	αὐτῆς	αὐτοῦ
Αἰτ.	(ἐ)μένα	(ἐ)σένα	αὐτόν	αὐτή(ν)	αὐτό

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὄνομ.	ἔμεῖς	σεῖς	αὐτοί	αὐτές	αὐτά
Γεν.	—	—	αὐτῶν	αὐτῶν	αὐτῶν
Αἰτ.	(ἐ)μᾶς	(ἐ)σᾶς	αὐτούς	αὐτές	αὐτά.

Οἱ ἄντωνυμίες ἔμεῖς, ἐμᾶς (μᾶς), ἐσεῖς, ἐσᾶς (σᾶς) παίρουν περισιπωμένην.

Σημείωση: Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὰς (τίς προσωπικές) ἄντωνυμίες ἔχομε καὶ ἄλλες: (κτητικές) μου, σου, του, (δεικτικές) αὐτός, αὐτή, αὐτό, ἐκεῖνος, ἐκείνη, ἐκεῖνο, (ἔρω-

τηματικές) ποιός, ποιά, ποιό, (άόριστες) κάποιος, κάποια, κάποιο, (άναφορικές) όποιος, όποια, όποιο.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στό *Άναγνωστικό*: Νά βρῆτε άπό τό μάθημα τῆς άντωνυμίας.

Στό τετραόδιο: Νά συμπληρώσετε τις παρακάτω προτάσεις: Ποτέ — δέν θά πῶ ψέματα, ὅπως κάνεις —. Πόσο καλό κορίτσι εἶναι — ἢ Ἄννα! Προχθές — πήγαμε έκδρομή στή θάλασσα. Ἐλάτε καί — νά πᾶμε πάλι τήν Κυριακή. Ἡ μητέρα — — άγόρασε ἕνα ὠραίο φόρεμα. Ἐχεις —, Νίκο, τόσο ὠραία σάκκα; Τά βιβλία — εἶναι δικά —. Δέν — γελάς — μέ τά λόγια — πού λές;

Ἐγκλιση τόνου.

α') Πέστε μας ἕνα τραγοῦδι.

Ἄφησέ με ἤσυχο.

Δώσέ μου τό βιβλίο.

Πάρε τό βιβλίο της.

Βλέπομε ὅτι οἱ μονοσύλλαβες άντωνυμίες μας, με, μου, της δέν ἔχουν τόνο. Πολλές φορές οἱ άντωνυμίες αὐτές ἢ χάνουν τόν τόνο τους ἢ τόν άνεβάζουν στή προηγούμενη λέξη.

Τό χάσιμο τοῦ τόνου ἢ τό άνέβασμα στή λήγουσα τῆς προηγούμενης λέξης λέγεται *ἐγκλιση*. Οἱ λέξεις πού παθαίνουν *ἐγκλιση* λέγονται *ἐγκλιτικὲς λέξεις*.

β') Τό τετραόδιό μου, ἢ συνάντησή μας, φύλαξέ με.

Όταν ἡ προηγούμενη λέξη τονίζεται στήν προπαραλήγουσα, παίρνει στή λήγουσά της καί τόν τόνο τῆς *ἐγκλιτικῆς*.

γ') Ὁ κῆπός μας, τά ζῶά του, τό στήθος μου.

Όταν ἡ προηγούμενη λέξη τονίζεται στήν παραλήγουσα μέ περισπωμένη, παίρνει στή λήγουσά της καί τόν τόνο τῆς *μονοσύλλαβης ἐγκλιτικῆς*.

δ') Ὁ δικός σου, ἢ μαμά μας, ὁ παπούς του.

Ἡ κυρία της, ὁ φίλος μας, ἡ γάτα σας.

Όταν ἡ προηγούμενη λέξη τονίζεται στή λήγουσα ἢ στήν παραλήγουσα μέ ὀξεΐα, τότε ἡ *ἐγκλιτικὴ λέξη* χάνει τόν τόνο της.

ε') Μοῦ ἔγραψε. Τοῦ εἶπα. Μὲ χτύπησε.

Όλες οἱ *ἐγκλιτικὲς λέξεις*, ὅταν εἶναι ἔμπρὸς ἀπ' τά ῥήματα, κρατοῦν τόν τόνο τους.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στό *Άναγνωστικό*: Νά βρῆτε στό μάθημα ποιές λέξεις παθαίνουν *ἐγκλιση τόνου* καί πῶς.

Στὸ τετράδιο : α') Νὰ τονίσετε τὶς λέξεις στὶς παρακάτω προτάσεις :

Ἡ ἀδελφὴ μου ἐπήγε περιπατο με τὴ μαμα τῆς. Το βιβλίο μου ἔχει ὠραίες εἰκόνες. Πρέπει νὰ γυμναζώμε το σωμα μας. Ὅλοι σας εἰσθε παιδία μου. Τραβατε με ν' ἀνεβω. Ἡ Ἑλλάδα μας εἶναι δοξασμένη.

β') Νὰ συμπληρώσετε τὶς προτάσεις :

Ἡ νουνα —, ὁ μπαμπᾶς — καὶ ἡ θεία — μοῦ ἔδωκαν δῶρα. Θεέ —, φύλαγε τὴ φωλίτσα τῶν χελιδονιῶν —. Δικό —, παιδιὰ, εἶναι τὸ τόπι; Κάνετε — τὴ χάρη νὰ — ἀφήσετε ἡσυχους. Τὸ σπίτι — ἔχει ὠραία παράθυρα. Πές —, γιαγιά, ἕνα παραμῦθι.

Κράση.

Θὰ ἔρθη	=	θάρθη
μοῦ ἔδωσε	=	μούδωσε
σοῦ ἔφερε	=	σούφερε
τὰ ἔδειξε	=	τάδειξε.

Βλέπομε ὅτι πολλὲς φορὲς δυὸ λέξεις ἐνώνονται μαζί σὲ μία. Δηλαδή: τὸ τελευταῖο φωνῆεν τῆς παραπάνω λέξης ἐνώνεται μὲ τὸ ἀρχικὸ φωνῆεν τῆς παρακάτω σὲ μιὰ λέξη. Ἡ ἔνωση δύο λέξεων λέγεται *κράση*.

Κράση γίνεται συχνὰ μὲ τὶς παρακάτω λέξεις, ὅταν ἀκολουθῆ ρῆμα ἀπὸ τονισμένο φωνῆεν. Οἱ λέξεις αὐτὲς εἶναι:

1. Οἱ ἀντωνυμίες, *μοῦ, σοῦ, τοῦ, τὰ* π.χ. *μούφερε, σούδωσε, τούσπασε, τάδειξε.*

2. Οἱ λέξεις, *θά, νά, πού* π.χ. *θάρθη, νάμαστε, πούκοπα.*

Τὴν κράση τὴ μεταχειριζόμαστε γιὰ νὰ ἀποφεύγωμε τὴ χασμωδία.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Νὰ γίνῃ κράση στὶς παρακάτω προτάσεις :

Ὁ πατέρας σοῦ ἔφερε μῆλα. Ἡ μητέρα θὰ ἔρθη τὸ βράδυ. Ὁ ἀδελφός μου μοῦ ἔδειξε τὴν Ἀκρόπολη. Τοῦ ἔσπασε τὸν καθρέφτη. Τοῦ ἔδωκα ὅπως μοῦ εἶπες τὸ βιβλίο. Ἐκεῖ πού εἶναι τὸ δωματίο δὲ θὰ εἶσαι καλά. Τὸ ἤθελες τὸ τετράδιο;

Ἀνακεφαλαίωση.

Τὰ ἀριθμητικὰ ἀπὸ τὸ πέντε ὠς τὸ ἑκατὸ δὲν κλίνονται.

Ἀντωνυμίες λέγονται οἱ λέξεις πού βάζομε ἀντὶ γιὰ τὰ ὀνόματα. Οἱ κυριώτερες ἀντωνυμίες εἶναι: ἐγώ, σύ, αὐτός, ἐμεῖς, σεῖς, αὐτοί.

Ἡ *Εγκλιση τόνου* λέγεται τὸ χάσιμο ἢ τὸ ἀνέβασμα τοῦ τόνου στὴ λήγουσα τῆς παραπάνω λέξης.

Ἡ *ἐγκλιτικὴ λέξη* ἀνεβάζει τὸν τόνο στὴν παραπάνω, ἄμα αὐτὴ τονίζεται στὴν προπαραλήγουσα ἢ στὴν παραλήγουσα μὲ περισπωμένη. Τὸν χάνει δέ, ἄμα ἢ παραπάνω λέξη τονίζεται στὴ λήγουσα.

Κράση λέγεται ἡ ἔνωση δύο λέξεων σὲ μιὰ.

Ρήματα.

α') Χρόνοι.

Ἐγὼ τώρα παίζω.

Χθὲς ἔπαιξα πολύ.

Αὔριο πάλι θὰ παίξω.

Βλέπομε ὅτι μιὰ πράξη (ἐνέργεια ἢ πάθος), 1) ἢ μπορεῖ νὰ γίνεται *τώρα* πού μιλάμε (ἐγὼ τώρα παίζω), 2) ἢ μπορεῖ νὰ ἔγινε *πρωτύτερα* (π. χ. χθὲς ἔπαιξα πολύ), 3) ἢ μπορεῖ νὰ γίνῃ *ἕστερα* ἀπ' αὐτὴ τὴν ὥρα πού μιλάμε (π. χ. αὔριο πάλι θὰ παίξω).

Τὸ τώρα τὸ λέμε *παρόν*, τὸ πρωτύτερα *παρελθόν* καὶ τὸ ἕστερα *μέλλον*.

Τὰ ρήματα λοιπὸν δὲν φανερώνουν μόνο τί ἐργασία (ἐνέργεια ἢ πάθος) κάνει ἓνα οὐσιαστικό, ἀλλὰ καὶ τὸν *χρόνο* (τὸν καιρὸ) πού ἔγινε (δηλ. πότε).

Γιὰ νὰ φανερώνη τὸ ρῆμα τὸν καιρὸ πού γίνεται ἢ πράξη, ἀλλάζει μορφὲς (ἢ, μπορούμε νὰ ποῦμε, ἀλλάζει καταλήξεις).

Τις ἀλλαγές, πὸν παίρνει τὸ ρῆμα γιὰ νὰ φανερώση ποιὸν χρόνον (καιρὸ) γίνεται ἡ πράξη, τις λέμε χρόνους.

Τὸν χρόνο, πού φανερώνει ὅτι μιὰ πράξη γίνεται, τώρα τὸν λέμε *ἐνεστώτα* (π. χ. γράφω, παίζουμε, τρέχεις).

Τὸν χρόνο, πού φανερώνει ὅτι μιὰ πράξη τὴν *κάνουμε συνέχεια* *πρωτύτερα*, τὸν λέμε *παρατατικό* (π. χ. ἔγραφα, ἐπαίξαμε, ἔτρεχες).

Τὸν χρόνο, πού φανερώνει ὅτι *μιὰ πράξη τὴν κάνουμε γιὰ μιὰ στιγμή ἢ μιὰ φορὰ* *πρωτύτερα* (ἄγνωστο πότε), τὸν λέμε *ἀόριστο* (π. χ. ἔγραψα, ἐπαίξαμε, ἔτρεξες).

Τὸν χρόνο, πού φανερώνει ὅτι τώρα πού μιλάμε μιὰ πράξη *εἶναι τελειωμένη*, τὸν λέμε *παρακείμενο* (π. χ. ἔχω γράψει, ἔχωμε παίξει, ἔχεις τρέξει).

Τὸν χρόνο, πού φανερώνει ὅτι μιὰ πράξη *θὰ τὴν κάνουμε γιὰ μιὰ στιγμή, μιὰ φορὰ, ἀμέσως*, τὸν λέμε *μέλλοντα συγμιαῖο* (π. χ. θὰ γράψω, θὰ παίξω, θὰ τρέξῃς).

Τὸν χρόνο, πού φανερώνει ὅτι μιὰ πράξη θὰ γίνεται σὲ συνέχεια, τὸν λέμε, μέλλοντα διαρκῆ (ἢ ἐξακολουθητικὸ) (π.χ. θὰ γράφω, θὰ παίζωμε, θὰ τρέχης).

Ὡστε:

Γιὰ νὰ φανερώσωμε τὸ παρὸν, ἔχομε τὸν ἐνεστώτα.

Γιὰ νὰ φανερώσωμε τὸ παρελθόν, ἔχομε τὸν παρατατικὸ, ἀόριστο καὶ παρακείμενο.

Γιὰ νὰ φανερώσωμε τὸ μέλλον, ἔχομε τὸν μέλλοντα στιγμαῖο καὶ μέλλοντα διαρκῆ.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στὸ Ἀναγνωστικὸ: Νὰ βρῆτε ἀπὸ τὸ μάθημα τοὺς χρόνους ἀπὸ τὰ ρήματα.

Στὸν πίνακα: Νὰ γράψετε ἀπὸ τρία ρήματα, πού νὰ φανερώνουν ὅτι μιὰ πράξη 1) ἔγινε, 2) γίνεται, 3) θὰ γίνη.

Στὸ τειράδιο: Νὰ γράψετε ἀπὸ πέντε προτάσεις πού νὰ ἔχουν ρήματα ὄλων τῶν χρόνων. Δηλαδή 5 νὰ ἔχουν ἐνεστώτα, 5 παρατατικὸ κ.λ.π.

6') Ἐγκλίσεις.

Τρέχω σὰν ἄλογο.— Τρέχε νὰ σὲ ἰδῶ.

Παίζωμε καλὰ παιχνίδια.— Παίξετε ἓνα νὰ σᾶς καμαρώσω.

Ἐδιάβασα τὸ μάθημα.— Διάβασε λίγο ἀκόμα.

Ἄνοιγω τὸ παράθυρο.— Ἄνοιγέ τα ὅλα.

α') Τὰ ρήματα τρέχω, παίζωμε, ἐδιάβασα, ἀνοιγω φανερώνουν ὅτι ἡ πράξη πού ἀναφέρουν εἶναι ὀριστική, δηλαδή ὀρισμένως ἢ γίνεται ἢ ἔγινε ἢ θὰ γίνη. (Π.χ. τρέχω=τὸ τρέξιμο γίνεται τώρα. Παίζωμε=τὸ παιχνίδι γίνεται τώρα. Ἐδιάβασα=τὸ διάβασμα ἔγινε πρωτύτερα. Ἄνοιγω=τὸ ἄνοιγμα γίνεται τώρα). Ἡ πράξη ἐδῶ εἶναι πραγματικότητα.

Τὸ τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἐκφράζομε τὴν ὀριστικὴ ἐπιτέλεση μιᾶς πράξης, τὸν λέμε ὀριστικὴ ἔγκλιση.

β') Τὰ ρήματα τρέχε, παίξετε, διάβασε, ἀνοίγε φανερώνουν μιὰ προσταγὴ (διαταγὴ) πού δίνομε νὰ γίνη μιὰ πράξη. (Π.χ. τρέχε=νὰ κάνης τὸ τρέξιμο. Παίξετε=νὰ κάνετε τὸ παίξιμο. Διάβασε=νὰ κάνης τὸ διάβασμα. Ἄνοιγε=νὰ κάνης τὸ ἄνοιγμα). Δίνομε δηλὰ ἡ διαταγὴ νὰ γίνουν ὅλες αὐτὲς οἱ πράξεις.

Τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἐκφράζομε μιὰ διαταγὴ γιὰ νὰ γίνη μιὰ πράξη, τὸν λέμε προστακτικὴ ἔγκλιση.

Προστακτικὴ ἔχουν μόνο ὁ ἐνεστώτας καὶ ὁ ἀόριστος.

Ὡστε:

Ἐγκλίσεις λέμε τοὺς τύπους τοῦ ρήματος, μὲ τοὺς ὁποίους φανερώνομε μὲ τὴν τρόπο γίνεται μιὰ πράξη. Οἱ ἐγκλίσεις εἶναι δύο: ὀριστικὴ καὶ προστακτικὴ.

γ') Πῶς κλίνονται τὰ ρήματα.

Τὰ ὀνόματα κλίνονται στὶς 4 πτώσεις τοῦ ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ.

Τὰ ρήματα κλίνονται:

1) Στὰ τρία πρόσωπα τοῦ ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ.

2) Στοὺς 6 χρόνους καὶ

3) Στὶς 3 ἐγκλίσεις.

Τὰ ὀνόματα, ὅταν κλίνωνται, ἀλλάζουν κατάληξη. Καὶ τὰ ρήματα, ὅταν κλίνωνται, ἀλλάζουν κατάληξη.

Στὰ ὀνόματα κάθε πτώση ἔχει τὴν κατάληξή της. Καὶ στὰ ρήματα κάθε πρόσωπο ἔχει τὴν κατάληξή του. Στὰ ὀνόματα οἱ καταλήξεις τοῦ ἐνικοῦ ἀριθμοῦ εἶναι διαφορετικὲς ἀπὸ τίς καταλήξεις τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ.

Καὶ στὰ ρήματα τὸ ἴδιο.

Τὰ ρήματα, ἐπειδὴ κλίνονται καὶ στοὺς 9 χρόνους των καὶ στὶς 3 ἐγκλίσεις, παίρνουν ἰδιαίτερη μορφή σὲ κάθε χρόνο καὶ ἐγκλίση χρόνου.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στὸ Ἀναγνωστικὸ: Νὰ βρῆτε ποίαν χρόνον καὶ σὲ ποιά ἐγκλίση εἶναι τὰ ρήματα ποὺ ἔχει τὸ μάθημα.

Στὸ τετράδιο: Νὰ βάλετε ρήματα στὶς παρακάτω πρὸτάσεις:

Ὁ Δημήτρης — γιὰ τὴ Θεσσαλονίκη. — τὸ γλυκὸ νὰ μὴ τὸ ἰδῆ ἡ Μαρία. Ἄλλη φορὰ θὰ σὲ —, ἂν πειράξης τὴ γάτα. Νίκο, — νὰ μοῦ φέρης τὰ σπέρτα. Ἄννα, — μου αὐτὸ τὸ βιβλίον. Πέτρο, — νὰ προφθάσης τὸν πατέρα σου νὰ σοῦ δώσῃ λεπτά. — Καϋμένε Τάκη, γιὰ — πόσο λέρωσες τὸ φόρεμά σου, τώρα — το στὸ καθαριστήριον. Πολὺ μὲ —, Νίκο, μὲ τὰ παιγνίδια σου, — με ἦσυχο.

Κλίση τῶν ρημάτων.

Α') Παροξύτονα.

α') Παροξύτονα ἐνεργητικά.

Ἐνεστώτας.

Ὅριστική.

Πρόσωπα	Ἐνικός ἀριθμὸς	Πληθυντικός ἀριθμὸς
α'	γράφω	γράφουμε
β'	γράφεις	γράφετε
γ'	γράφει	γράφουν.

Προστακτική.

Πρόσωπα	Ἐνικός	Πληθυντικός
α'		
β'	γράφε	γράφετε
γ'	ἄς γράφη	ἄς γράφουν.

Ἡ προστακτικὴ δὲν ἔχει πρῶτο πρόσωπο (γιατὶ δὲν μποροῦμε νὰ διατάξωμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι τὸν ἑαυτὸ μας).

Παρατατικός.

Ὅριστική.

Πρόσωπα	Ἐνικός	Πληθυντικός
α'	ἔγραφα	ἔγραφαμε
β'	ἔγραφες	ἔγράφατε
γ'	ἔγραφε	ἔγραφαν.

Τὰ ρήματα πὸν ἀρχίζουν ἀπὸ σύμφωνο, παίρνουν στὸν παρατατικὸ προστά ἓνα ε, πὸν τὸ λέμε συλλαβικὴ αὔξηση.

Ὅσα ἀρχίζουν ἀπὸ ο, στὸν παρατατικὸ τὸ ο μικρὸν τὸ κá-
νουν ω, πὸν τὸ λέμε χρονικὴ αὔξηση. (Π. χ. ὀνομάζω, παρ.
ὠνόμαζα· ὀδηγῶ, παρ. ὠδηγοῦσα).

Ἀόριστος.

Ὅριστική.

Πρόσωπα	Ἐνικός	Πληθυντικός
α'	ἔγραψα	ἔγραψαμε
β'	ἔγραψες	ἔγράψατε
γ'	ἔγραψε	ἔγραψαν.

Προστακτική.

Πρόσωπα	Ἐνικός	Πληθυντικός
α	—	—
β'	γράψε	γράψετε
γ'	ἄς γράψη	ἄς γράφουν.

Ὅπως σὶὸν παρατατικὸ, ἔτσι καὶ σὶὸν ἀόριστο τὰ ρήματα παίρουν συλλαβικὴ καὶ χρονικὴ ἀῖξηση σὶὴν ὀριστικὴ.

Παρακείμενος.

Ὅριστικὴ.

Πρόσωπα

α'

β'

γ'

Ἐνικός

ἔχω γράψει

ἔχεις γράψει

ἔχει γράψει

Πληθυντικός

ἔχομε γράψει

ἔχετε γράψει

ἔχουν γράψει.

Ὁ παρακείμενος γίνεται μὲ τὸ ἔχω, πὸ τὸ λέμε βοηθητικὸ ρήμα.

Μέλλοντας στιγμιαῖος.

Ὅριστικὴ.

Πρόσωπα

α'

β'

γ'

Ἐνικός

θὰ γράψω

θὰ γράψης

θὰ γράψῃ

Πληθυντικός

θὰ γράψωμε

θὰ γράψετε

θὰ γράψουν.

Μέλλοντας διαρκῆς.

Ὅριστικὴ.

Πρόσωπα

α'

β'

γ'

Ἐνικός

θὰ γράφω

θὰ γράψης

θὰ γράψῃ

Πληθυντικός

θὰ γράφωμε

θὰ γράψετε

θὰ γράψουν.

Οἱ χρόνοι μέλλοντας διαρκῆς καὶ μέλλοντας στιγμιαῖος παίρουν μισροστά τὸ θά.

β) Παραξύτονα παθητικά.

Ἐνεστώτας.

Ὅριστικὴ.

Πρόσωπα

α'

β'

γ'

Ἐνικός

γράφομαι

γράφεσαι

γράφεται

Πληθυντικός

γραφόμεσθε

γράφεσθε

γράφονται.

Προστακτικὴ.

Ἐνικός

—

γράφου (ἄς γράφῃσαι)

ἄς γράφεται

Πληθυντικός

—

ἄς γράφεσθε

ἄς γράφονται.

Οἱ καταλήξεις - μαι, -σαι, -ται καὶ -νται τῶν παθητικῶν ρημάτων γράφονται μὲ αἰ.

Παρατατικός.

Ὅριστική.

Πρόσωπα	Ἑνικός	Πληθυντικός
α'	ἐγραφόμεουν	ἐγραφόμεαστε
β'	ἐγραφόσουν	ἐγραφόσαστε
γ'	ἐγραφόταν	ἐγράφονταν.

Οἱ καταλήξεις τοῦ παρατατικοῦ γράφονται μὲ ὁ μικρόν.

Ἄδριστος.

Ὅριστική.

Πρόσωπα	Ἑνικός	Πληθυντικός
α'	ἐγράφθηκα	ἐγραφήκαμε
β'	ἐγράφθηκες	ἐγραφήκατε
γ'	ἐγράφθηκε	ἐγράφηκαν.

Προστακτική.

Πρόσωπα	Ἑνικός	Πληθυντικός
α'	—	—
β'	γράψου	γραφήτε
γ'	ἄς γραφή	ἄς γραθοῦν.

Παρακείμενος.

Ὅριστική.

Πρόσωπα	Ἑνικός	Πληθυντικός
α'	ἔχω γραφθῆ	ἔχομε γραφθῆ
β'	ἔχεις γραφθῆ	ἔχετε γραφθῆ
γ'	ἔχει γραφθῆ	ἔχουν γραφθῆ.

Μέλλοντας στιγμιαῖος.

Πρόσωπα	Ἑνικός	Πληθυντικός
α'	θά γραίθῶ	θά γραφθοῦμε
β'	θά γραφθῆς	θά γραφθῆτε
γ'	θά γραφθῆ	θά γραφθοῦν.

Μέλλοντας διαρκῆς.

Ὅριστική.

Πρόσωπα	Ἑνικός	Πληθυντικός
α'	θά γράφωμαι	θά γράφώμαστε
β'	θά γράφειςαι	θά γράφεσθε
γ'	θά γράφεται	θά γράφονται.

Ὅπως σὶὸν παρατατικὸ, ἔτσι καὶ σὶὸν ἄοριστο τὰ ῥήματα παίρουν συλλαβικὴ καὶ χρονικὴ ἀῖξηση σὶὴν ὀριστικὴ.

Παρακείμενος.

Ὅριστικὴ.

Πρόσωπα

α'

β'

γ'

Ἐνικός

ἔχω γράψει

ἔχεις γράψει

ἔχει γράψει

Πληθυντικός

ἔχομε γράψει

ἔχετε γράψει

ἔχουν γράψει.

Ὁ παρακείμενος γίνεται μὲ τὸ ἔχω, πὸ τὸ λέμε βοηθητικὸ ῥήμα.

Μέλλοντας στιγμιαῖος.

Ὅριστικὴ.

Πρόσωπα

α'

β'

γ'

Ἐνικός

θὰ γράψω

θὰ γράψης

θὰ γράψῃ

Πληθυντικός

θὰ γράψωμε

θὰ γράψετε

θὰ γράψουν.

Μέλλοντας διαρκῆς.

Ὅριστικὴ.

Πρόσωπα

α'

β'

γ'

Ἐνικός

θὰ γράφω

θὰ γράψης

θὰ γράψῃ

Πληθυντικός

θὰ γράφωμε

θὰ γράψετε

θὰ γράφουν.

Οἱ χρόνοι μέλλοντας διαρκῆς καὶ μέλλοντας στιγμιαῖος παίρουν μισροστά τὸ θά.

β) Παραξύτονα παθητικά.

Ἐνεστώτας.

Ὅριστικὴ.

Πρόσωπα

α'

β'

γ'

Ἐνικός

γράφομαι

γράφεσαι

γράφεται

Πληθυντικός

γραφόμεσθε

γράφεσθε

γράφονται.

Προστακτικὴ.

Ἐνικός

—

γράφου (ἄς γράφῃσαι)

ἄς γράφεται

Πληθυντικός

—

ἄς γράφεσθε

ἄς γράφονται.

α'

β'

γ'

Οἱ καταλήξεις - μαι, -σαι, -ται καὶ -νται τῶν παθητικῶν ρημάτων γράφονται μὲ αἰ.

Παρατατικός.

Ἑριστική.

Πρόσωπα

α'

β'

γ'

Ἑνικός

ἐγραφόμεουν

ἐγραφόσουν

ἐγραφόταν

Πληθυντικός

ἐγραφόμεαστε

ἐγραφόσαστε

ἐγράφονταν.

Οἱ καταλήξεις τοῦ παρατατικοῦ γράφονται μὲ ὁ μικρόν.

Ἀόριστος.

Ἑριστική.

Πρόσωπα

α'

β'

γ'

Ἑνικός

ἐγράφηκα

ἐγράφηκες

ἐγράφηκε

Πληθυντικός

ἐγραφήκαμε

ἐγραφήκατε

ἐγράφηκαν.

Προστακτική.

Πρόσωπα

α'

β'

γ'

Ἑνικός

γράψου

ἄς γραφῆ

Πληθυντικός

γραφήτε

ἄς γραφθοῦν.

Παρακείμενος.

Ἑριστική.

Πρόσωπα

α'

β'

γ'

Ἑνικός

ἔχω γραφθῆ

ἔχεις γραφθῆ

ἔχει γραφθῆ

Πληθυντικός

ἔχομε γραφθῆ

ἔχετε γραφθῆ

ἔχουν γραφθῆ.

Μέλλοντας στιγμιαῖος.

Πρόσωπα

α'

β'

γ'

Ἑνικός

θά γραίθῶ

θά γραφθῆς

θά γραφθῆ

Πληθυντικός

θά γραφθοῦμε

θά γραφθῆτε

θά γραφθοῦν.

Μέλλοντας διαρκῆς.

Ἑριστική.

Πρόσωπα

α'

β'

γ'

Ἑνικός

θά γράφωμαι

θά γράφεσαι

θά γράφεται

Πληθυντικός

θά γράφωμαστε

θά γράφεσθε

θά γράφονται.

Οἱ καταλήξεις τῶν ρημάτων ποὺ παίρνουν μορφοτά τις λέξεις: θά, νά, ἄς, γράφονται μὲ ὦ μέγα.

Β) Περισπώμενα

α) Περισπώμενα ἐνεργητικὰ σὲ -ῶ, -ᾶς.

Ἐνεστώτας.

Ὅριστική.

Πρόσωπα	Ἐνικός	Πληθυντικός
α'	ἀγαπῶ	ἀγαποῦμε
β'	ἀγαπᾶς	ἀγαπᾶτε
γ'	ἀγαπᾷ	ἀγαποῦν.

Προστακτική.

Πρόσωπα	Ἐνικός	Πληθυντικός
α'	—	—
β'	ἀγάπα	ἀγαπᾶτε
γ'	ἄς ἀγαπᾷ	ἄς ἀγαποῦν.

Παρατατικός.

Ὅριστική.

Πρόσωπα	Ἐνικός	Πληθυντικός
α'	ἀγαποῦσα	ἀγαπούσαμε
β'	ἀγαποῦσες	ἀγαπούσατε
γ'	ἀγαποῦσε	ἀγαποῦσαν.

Ἀόριστος.

Ὅριστική.

Πρόσωπα	Ἐνικός	Πληθυντικός
α'	ἀγάπησα	ἀγαπήσαμε
β'	ἀγάπησες	ἀγαπήσατε
γ'	ἀγάπησε	ἀγαπήσαν.

Προστακτική.

Πρόσωπα	Ἐνικός	Πληθυντικός
α'	—	—
β'	ἀγάπησε	ἀγαπήσατε
γ'	ἄς ἀγαπήση	ἄς ἀγαπήσουν.

Παρακείμενος.

Ὅριστική.

Πρόσωπα	Ἐνικός	Πληθυντικός
α'	ἔχω ἀγαπήσει	ἔχομε ἀγαπήσει
β'	ἔχεις ἀγαπήσει	ἔχετε ἀγαπήσει
γ'	ἔχει ἀγαπήσει	ἔχουν ἀγαπήσει.

Μέλλοντας στιγμιαίως.

Ὀριστική.

Πρόσωπα	Ἑνικός	Πληθυντικός
α'	θα ἀγαπήσω	θα ἀγαπήσωμε
β'	θα ἀγαπήσης	θα ἀγαπήσετε
γ'	θα ἀγαπήσῃ	θα ἀγαπήσουν

Μέλλοντας διαρκῆς.

Ὀριστική.

Πρόσωπα	Ἑνικός	Πληθυντικός
α'	θα ἀγαπῶ	θα ἀγαποῦμε
β'	θα ἀγαπᾶς	θα ἀγαπᾶτε
γ'	θα ἀγαπᾷ	θα ἀγαποῦν

Περιοσπώμενα παθητικά.

Ἐνεστώτας.

Ὀριστική.

Πρόσωπα	Ἑνικός	Πληθυντικός
α'	ἀγαπιέμαι	ἀγαπιέμαστε
β'	ἀγαπιέσαι	ἀγαπιέστε
γ'	ἀγαπιέται	ἀγαπιένται

Προστακτική.

Πρόσωπα	Ἑνικός	Πληθυντικός
α'	—	—
β'	ἀγαπήσου	νὰ ἀγαπιέστε
γ'	ἄς ἀγαπιέται	ἄς ἀγαπιένται

Παρατατικός.

Ὀριστική.

Πρόσωπα	Ἑνικός	Πληθυντικός
α'	ἀγαπιόμουν	ἀγαπιόμαστε
β'	ἀγαπιόσουν	ἀγαπιόταστε
γ'	ἀγαπιόταν	ἀγαπιόνταν

Ἀόριστος.

Ὀριστική.

Πρόσωπα	Ἑνικός	Πληθυντικός
α'	ἀγαπήθηκα	ἀγαπηθήκαμε
β'	ἀγαπήθηκες	ἀγαπηθήκατε
γ'	ἀγαπήθηκε	ἀγαπήθηκαν

	Προστακτική.	
Πρόσωπα	Ἐνικός	Πληθυντικός
α'	—	—
α'	νά αγαπηθῆς	νά αγαπηθῆτε
β'	ἄς αγαπηθῆ	ἄς αγαπηθοῦν

Παρακείμενος.

	Ἵριστική.	
Πρόσωπα	Ἐνικός	Πληθυντικός
α'	ἔχω αγαπηθῆ	ἔχομε αγαπηθῆ
β'	ἔχεις αγαπηθῆ	ἔχετε αγαπηθῆ
γ'	ἔχει αγαπηθῆ	ἔχουν αγαπηθῆ

Μέλλοντας στιγμιαῖος.

	Ἐνικός		Πληθυντικός
Πρόσωπα			
α'	θά αγαπηθῶ	θά αγαπηθοῦμε	
β'	θά αγαπηθῆς	θά αγαπηθῆτε	
γ'	θά αγαπηθῆ	θά αγαπηθοῦν	

Μέλλοντας διαρκῆς.

	Ἵριστική.	
Πρόσωπα	Ἐνικός	Πληθυντικός
α'	θά αγαπιέμαι	θά αγαπιόμαστε
β'	θά αγαπιέσαι	θά αγαπιέστε
γ'	θά αγαπιέται	θά αγαπιένται

β') Περισπώμενα σὲ -ῶ, -εῖς, -εῖ.

Ἐνεστώτας.

Ἵριστική.

	Προστακτική.	
Πρόσωπα	Ἐνικός	Πληθυντικός
α'	ἄργῶ	ἄργοῦμε
β'	ἄργεῖς	ἄργεῖτε
γ'	ἄργεῖ	ἄργοῦν

Προστακτική.

	Ἐνικός		Πληθυντικός
Πρόσωπα			
α'	—	—	
β'	ἄς ἀργῆς	ἄς ἀργῆτε	
γ'	ἄς ἀργῆ	ἄς ἀργοῦν.	

Οἱ ἄλλοι χρόνοι κλίνονται ὅπως τὸ ἀγαπῶ.

γ' Παθητικά σὲ -οῦμαι, -ᾶσαι.

Ἐνεστώτας.

Ὅριστική.

<i>Πρόσωπα</i>	<i>Ἐνικός</i>	<i>Πληθυντικός</i>
α'	θυμοῦμαι	θυμούμαστε
β'	θυμᾶσαι	θυμᾶστε
γ'	θυμᾶται	θυμοῦνται

Προστακτική.

<i>Πρόσωπα</i>	<i>Ἐνικός</i>	<i>Πληθυντικός</i>
α'	—	—
β'	νά θυμᾶσαι	νά θυμᾶστε
γ'	ἄς θυμᾶται	ἄς θυμοῦνται

Παρατατικός.

<i>Πρόσωπα</i>	<i>Ἐνικός</i>	<i>Πληθυντικός</i>
α'	ἐθυμόμουν	ἐθυμόμαστε
β'	ἐθυμόσουν	ἐθυμόσατε
γ'	ἐθυμόταν	ἐθυμόνταν

Ἄοριστος.

Ὅριστική.

<i>Πρόσωπα</i>	<i>Ἐνικός</i>	<i>Πληθυντικός</i>
α'	ἐθυμήθηκα	ἐθυμηθήκαμε
β'	ἐθυμήθηκες	ἐθυμηθήκατε
γ'	ἐθυμήθηκε	ἐθυμήθηκαν

Προστακτική.

<i>Πρόσωπα</i>	<i>Ἐνικός</i>	<i>Πληθυντικός</i>
α'	—	—
β'	νά θυμηθῆς	νά θυμηθῆτε
γ'	ἄς θυμηθῆ	ἄς θυμηθοῦν.

Οἱ ἄλλοι χρόνοι κλίνονται ὅπως τὸ ἀγαπιέμαι.

Πίνακες ρημάτων
 Παροξύτονα
 *Ενεργητικά

Ο ρ ε σ τ ι κ ή

Προστακτική

*Ενεστώτας		Παρατατικός	*Αόριστος	Παρακείμενος	Μέλ. Στιγμιαίος	Μέλ. Διαρκής	*Ενεστώτας	*Αόριστος
παίζω	παίζεις	έπαιζα	έπαιξα	έχω παίξει	θα παίξω	θα παίζω	παίζεις	παίξε
παίζεσαι	παίζεσθε	έπαιζεσθε	έπαιξάτε	έχετε παίξει	θα παίξεις	θα παίζεις	παίζεσθε	παίξετε
παίζεται	παίζομαι	έπαιζομαι	έπαιξθηκα	έχεις παίξει	θα παίξω	θα παίζω	παίζεται	παίζεσθε
παίζομαι	παίζεσθε	έπαιζεσθε	έπαιχθηκα	έχειτε παίξει	θα παίξεις	θα παίζεις	παίζομαι	παίζεσθε
παίζονται	παίζονται	έπαιζονταν	έπαιχθησαν	έχουν παίξει	θα παίξουν	θα παίζονται	παίζονται	παίζονται

Παθητικά

παίζομαι	παίζεσαι	παίζομαι	παίζομαι	παίζομαι	θα παίζομαι	θα παίζομαι	να παίζομαι	να παίζομαι
παίζεσαι	παίζεσθε	παίζεσθε	παίζεσθε	παίζεσαι	θα παίζεσαι	θα παίζεσαι	να παίζεσαι	να παίζεσαι
παίζομαι	παίζεσθε	παίζομαι	παίζομαι	παίζομαι	θα παίζομαι	θα παίζομαι	να παίζομαι	να παίζομαι
παίζονται	παίζονται	παίζονται	παίζονται	παίζονται	θα παίζονται	θα παίζονται	να παίζονται	να παίζονται

Περισπωμένα

Ἑνεργητικά

Ὀ ρ ι σ τ ι κ ῆ						Π ρ ο σ τ α κ τ ι κ ῆ	
Ἑνεστώτας	Παρατατικός	Ἀόριστος	Παρακείμενος	Μέλ. στιγμιαίος	Μέλ. διαρκῆς	Ἑνεστώτας	Ἀόριστος
τιμῶ τιμᾶς τιμᾶ τιμῶμε τιμᾶτε τιμοῦν	ἐτιμοῦσα ἐτιμοῦσαι ἐτιμοῦσε ἐτιμοῦσαμε ἐτιμοῦσατε ἐτιμοῦσαν	ἐτίμησα ἐτίμησαι ἐτίμησε ἐτίμησαμε ἐτίμησατε ἐτίμησαν	ἔχω τιμήσει ἔχεις τιμήσει ἔχει τιμήσει ἔχομε τιμήσει ἔχετε τιμήσει ἔχουν τιμήσει	θα τιμῶ θα τιμήσῃς θα τιμήσῃ θα τιμήσωμε θα τιμήσατε θα τιμήσουν	θα τιμῶ θα τιμᾶς θα τιμᾶ θα τιμῶμε θα τιμᾶτε θα τιμοῦν	τίμα ἄς τιμᾶ τιμᾶτε ἄς τιμοῦν	τίμησε ἄς τιμήσῃ τιμήσατε ἄς τιμήσουν

Π α θ η τ ι κ ῆ

τιμοῦμαι τιμοῦσαι τιμᾶται τιμοῦμεθα τιμᾶσθε τιμοῦνται	ἐτιμῶμουν ἐτιμᾶσο ἐτιμᾶτο ἐτιμῶμασθε ἐτιμᾶσατε ἐτιμῶνταν	ἐτιμήθηκα ἐτιμήθηκες ἐτιμήθηκε ἐτιμήθηκαμε ἐτιμήθηκατε ἐτιμήθηκαν	ἔχω τιμηθῆ ἔχεις τιμηθῆ ἔχει τιμηθῆ ἔχομε τιμηθῆ ἔχετε τιμηθῆ ἔχουν τιμηθῆ	θα τιμηθῶ θα τιμηθῆς θα τιμηθῆ θα τιμηθῶμε θα τιμηθῆτε θα τιμηθοῦν	θα τιμοῦμαι θα τιμᾶσαι θα τιμᾶται θα τιμῶμεθα θα τιμᾶσθε θα τιμοῦνται	ἄς τιμᾶσαι ἄς τιμᾶται ἄς τιμῶσατε ἄς τιμοῦνται	ἄς τιμηθῆς ἄς τιμηθῆ ἄς τιμηθῆτε ἄς τιμηθοῦν
--	---	--	---	---	--	---	---

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στό *Αναγνωστικό*: Νά βρῆτε στό μάθημα καί νά κλίνετε τὰ ρήματα πού ἔχει.

Στό *τετράδιο*: Κλίνετε τὰ ρήματα: χωρίζω, χύνω, βρέχω, πλένω, χάνω, ψήνω, σπάζω, βράζω, πλέκω, γδύνω, παιδεύω, διαβαίνω, λούζω, χτίζω, έτοιμάζω, τρέφω, χάνω, βιάζω, λύνω.

Γελῶ, κρεμῶ, τολμῶ, πετῶ, μασῶ, πατῶ, ποιῶ, ἀφαιρῶ, τραβῶ, κερνῶ, πουλῶ, κρεμῶ, σκορπῶ, τρυγῶ, κεντῶ, βουτῶ, ὀδηγῶ, φυσῶ.

Προθέσεις.

α') — Ἀπό μακριά ἔρχεσαι, Γεῶργο, γιά νά εἶσαι τόσο κουρασμένος.

— Ἡμουν σέ μιὰ δουλειά καί ἄργησα, χωρίς νά καταλάβω, ὡς πού πέρασε ἡ ὥρα.

— Μὲ ποιόν ἦσουν;

— Πῆγα σέ εὐὸ τρεῖς κατὰ σειρὰ, γιά τοῦτο ἄργησα.

Βλέπομε πὼς τίς λέξεις: ἀπό, γιά, σέ, χωρίς, πού, σέ, κατά, τίς βάζομε μπροστά στά οὐσιαστικά καί ξεκαθαρίζομε (δείχομε) μὲ αὐτὲς τὴ σχέση, πού ἔχει ἕνα οὐσιαστικό μὲ τὸ ρῆμα ἢ μὲ ἄλλο οὐσιαστικό. Τίς λέξεις αὐτὲς τίς λέμε *προθέσεις*.

Τίς προθέσεις τίς μεταχειριζόμαστε γιά νά συμπληρώνομε τὰ νοήματα τῶν προτάσεων.

Οἱ προθέσεις εἶναι: μέ, σέ, ἀπό, γιά, κατά, ὡς, πού, δίχως, ἀντί, μετά, παρὰ.

β') Ἀπό τὸ χωριὸ = ἀπ' τὸ χωριό.

Γιά αὐτὸ = γι' αὐτό.

Σέ ἔβγαλα = σ' ἔβγαλα.

Μὲ ἄλλο = μ' ἄλλο.

Βλέπομε ὅτι:

Οἱ προθέσεις: ἀπό, γιά, μὲ καί σέ, παθαίνουν ἐκθλιψη.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στό *Αναγνωστικό*: Νά βρῆτε τίς προθέσεις.

Στό *τετράδιο*: Νά συμπληρώσετε τίς προτάσεις:

— τὸ πρωτὶ — τὸ βράδυ ἐργάζεται. Νά τρέξης — ὀλη σου τῆ δύναμη — γιαιτρὸ νά τοῦ πῆς νάρθη γρήγορα. — ἕνα μεγάλο φτυάρι ἔβγαλε τὸ χῶμα ὄλο μέσα — ἔξι ὥρες. Ἐνα χελιδονάκι μπῆκε — τὸ παράθυρο, — αὐτὸ ἔτρεξαν ὄλα τὰ παιδιὰ.

Ἐπιρρήματα.

- α') Ἐδῶ εἶναι τὸ καπέλλο.
Ἐχάρτης κρέμεται ἐκεῖ.
Ἐπατέρας ἦρθε μέσα.
Φύγε γρήγορα.
Τρέχω πολύ.
Ἐλα αὔριο.

Βλέπομε ὅτι οἱ λέξεις: ἐδῶ, ἐκεῖ, μέσα, γρήγορα, ποῦ, αὔριο, συμπληρώνουν τὶς προτάσεις καὶ φανερώνουν τὸν τόπο, τὸ χρόνο, τὸν τρόπο καὶ τὸ ποσό, πού γίνεται ἡ πράξη τοῦ ρήματος.

Ὡστε:

Οἱ λέξεις πὸν συμπληρώνουν τὸ ρῆμα, λέγονται ἐπιρρήματα.

β') (Βρίσκομαι) ἐδῶ, ἐκεῖ, ἐπάνω, κάτω, πέρα, μέσα, ἔξω, πλησίον, μακριά, κοντά, πίσω, μπροστά κλπ.

1. *Τὰ ἐπιρρήματα πὸν φανερώνουν τὸν τόπο, λέγονται τοπικά.*

(Ἐρχομαι) σήμερα, αὔριο, τώρα, μεθαύριο, ἐφέτος, πάντοτε, ἀμέσως (ἦρθα), προχθές, πέρυσι κλπ.

2. *Τὰ ἐπιρρήματα πὸν φανερώνουν, χρόνο, λέγονται χρονικά.*

(Πηγαίνω) γρήγορα, ἀργά, ἀμέσως, καλά, ἐπίτηδες, ἄριστα κλπ.

3. *Τὰ ἐπιρρήματα πὸν φανερώνουν τρόπο, λέγονται τροπικά.*

(Δουλεύω) ἀρκετά, τόσο, ὅσο πρέπει.

(Τρώει) πολύ, λίγο, πάρα πολύ, λιγώτερο, περισσότερο κλπ.

4. *Τὰ ἐπιρρήματα πὸν φανερώνουν ποσό, λέγονται ποσοτικά.*

Ἐπιρρήματα εἶναι καὶ οἱ λέξεις: ναί, μάλιστα, ἀλήθεια, βέβαια, βεβαιότατα, σωστά, καὶ τὰ ἀρνητικά: ὄχι, δέ(ν), μή, μὲ τὶς ὁποῖες βεβαιώνομε ἢ ἀρνούμαστε κάτι.

Ὄρθογραφικὲς παρατηρήσεις.

πλατιά, φαρδιά.

α') *Τὰ λήγοντα σὲ -ιὰ ἐπιρρήματα γράφονται μὲ (ι) γιῶτα.*

ἦρθε νωρίς, ἔγραψα ἀποβραδὶς.

β') *Τὰ σὲ -ις ἐπιρρήματα γράφονται μὲ (ι). (Ἐξαιροῦνται καὶ γράφονται μὲ (η): καταγῆς, ἀπαρχῆς, ἐξαρχῆς, καιαμεσῆς).*

Αύριο έρχεσθε μαζί. Καθήστε σταυροπόδι.

γ') Τά σέ - ι επιρρήματα γράφονται με (ι). Γράφονται με η τά: άκόμη, είδεμή, μή. Με - υ τά: άντικρύ, μεταξύ, πολύ. Με - ει τά: έκει, παμψηφεί).

"Επεσε καταγής. Εύτυχώς διέφυγε τόν κίνδυνο.

"Η μακρά λήγουσα τών έπιρρημάτων παίρνει περισπωμένη. ("Εξαιρούνται τά: πώς, καθώς, μή, παμψηφεί).

Γράφεις ώραϊα. Όμιλείς σπουδαϊα.

Τò - α στό τέλος τών επιρρημάτων είναι βραχύ.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στό 'Αναγνωστικό: Νά βρήτε τά έπιρρήματα.

Στό τετράδιο: Νά συμπληρώσετε τίς παρακάτω προτάσεις:

"Ο Γεώργιος νά μείνη — και ό Νίκος.— Πήγα — στό σχολείο. Στάθηκα — στην έδρα. "Ο Δημήτρης κάθεται — στόν Κώστα και στό Γιάννη.

Σύνδεσμοι.

— Παίζομε μονά ή ζυγά;

— Θάπαιζα, αλλά έχω δουλειά.

— Δέν παίζεις, γιατί θά σέ κερδίσω.

— "Όχι, καλέ, μά ούτε έγραψα, ούτε διάβασα άκόμα και δέν είναι σωστό νά παίζω.

Βλέπομε ότι οι λέξεις: ή, αλλά, γιατί, μά, ούτε, και, μπλέκουν (συνδέουν) λέξεις ή προτάσεις μεταξύ των (π. χ. ή λέξη ή συνδέει τό μονά με τό ζυγά, ή λέξη αλλά συνδέει τό θάπαιζα με τό έχω δουλειά).

Οί προτάσεις λοιπόν και οι λέξεις συνδέονται με μικρές λέξεις.

Οί μικρές λέξεις που συνδέουν λέξη με λέξη ή πρόταση με πρόταση, λέγονται σύνδεσμοι.

Οί συχνότεροι σύνδεσμοι είναι οι έξης: και (κι'), αλλά, όμως, ώστε, είτε, ή, ούτε, μήτε, λοιπόν, επειδή, άφοϋ, όταν, ώσπου, άν, νά, γιά, νά, πώς, πού, μήπως, άς, θά.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στό 'Αναγνωστικό: Νά βρήτε στό σημερινό μάθημα τούς συνδέσμους.

Στό τετράδιο: Νά συμπληρώσετε τίς προτάσεις:

"Εφαγα — πεινώ άκόμα. "Εγώ — σϋ είμαστε φίλοι. "Ελα λοιπόν, — θά παίξωμε — θά γράψωμε —. Σϋ κάθεται καλά — έγώ όχι. Δέν έρχομαι, — έχω δουλειά.

Ἐπιφωνήματα.

Ἐ! Γιώργη.

Ἔχ! Ἔχ! τί ἔπαθα.

Μακάρι νά προβιβαστῆς!

Ἄλιμονο! σέ μένα.

Ἄ! Ἄ! ἔρχεσαι.

Βλέπομε ὅτι οἱ λέξεις: ἔ!, ὦχ! μακάρι! ἀλίμονο ἄ!
φανερόνουν χαρά, λύπη ἢ θαυμασμό.

Οἱ μονοσύλλαβες λέξεις, πὸν φανερόνουν χαρά, λύπη, θαυμασμό, ἀπορία ἢ συμπάθεια, λέγονται ἐπιφωνήματα.

Τὰ ἐπιφωνήματα εἶναι τὰ ἑξῆς: ἄ!, ἄχ!, πωπώ!, ἀλίμονο!, μακάρι!, ζητώ!.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στὸ Ἀναγνωστικόν: Νά βρῆτε τὰ ἐπιφωνήματα.

Στὸ τετραδίον: Νά συμπληρώσετε τὶς προτάσεις:

— τί ἔπαθα! Ἄν κάνης κακόν, — σου. — καὶ νά τώζερα, τί θά γινόταν! — νά προβιβασθῆς. Ὁ Νίκος, σάν περνοῦσε ὁ στρατός, φώναζε — .

Ἀνακεφαλαίωση.

Τὰ μέρη τοῦ λόγου.

Κάθε λόγος, κάθε ὀμιλία γίνεται μὲ λέξεις.

Οἱ λέξεις εἶναι πολλές, πάρα πολλές χιλιάδες.

Ἀνάλογα ὅμως μὲ τὴ σημασία τους, τὶς χωρίζομε στὴ γραμματικὴ σὲ δέκα μέρη (ὀμάδες).

Τὰ δέκα αὐτὰ μέρη τοῦ λόγου εἶναι:

1. Ἄρθρον. — 2. Ὄνομα οὐσιαστικόν. — 3. Ἐπίθετον. — 4. Ἀντωνυμία. — 5. Ρῆμα. — 6. Μετοχή. — 7. Πρόθεση. — 8. Ἐπίρρημα. — 9. Σύνδεσμος. — 10. Ἐπιφώνημα.

Ἀπὸ τὰ 10 μέρη τοῦ λόγου εἶδαμε ὅτι τὰ ἑξ πρῶτα κλίνονται καὶ τὰ ἄλλα τέσσερα δὲν κλίνονται, γι' αὐτὸ τὰ πρῶτα λέγονται κλιτὰ μέρη τοῦ λόγου καὶ τὰ ἄλλα ἄκλιτα.

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟ

Πρῶτες καὶ παράγωγες λέξεις.

Παιδί=παίζω παιγνίδι

παιδί=παιδεύω, παιδεμα, παιδεία

ἕνας=ένώνω, ἔνωση, ἔνωτικός

δίκαιος=δικαιώνω, δικαιοσύνη, δικαίωμα, δικαιωμα-
τικῶς.

Ἀπὸ μιὰ λέξη μῖορεῖ νὰ γίνουν κι' ἄλλες λέξεις, ἂν προσθέσωμε σ' αὐτὲς διάφορες καταλήξεις. Ὅλες αὐτὲς οἱ λέξεις πού ἔγιναν ἀπὸ τὴν πρώτη, μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι ἀποτελοῦν μιὰ οἰκογένεια.

*Ἡ λέξη ἀπὸ τὴν ὁποία ἔγιναν ἄλλες λέξεις λέγεται πρωτό-
τυπη καὶ οἱ ἄλλες πὸν γίνηκαν ἀπ' αὐτὴ λέγονται παράγωγες.*

Ἡ πρώτη λέξη μῖορεῖ νὰ εἶναι οὐσιαστικό, ρῆμα, ἐπίθετο, ἐπίρρημα.

Καὶ οἱ παράγωγες μῖορεῖ νὰ εἶναι τὸ ἴδιο: οὐσια-
στικά, ρήματα, ἐπίθετα, ἐπίρρηματα. Οἱ παράγωγες λέ-
ξεις διακρίνονται ἀπὸ τὶς καταλήξεις των.

Α') Παράγωγα οὐσιαστικά.

Αὐτὰ γίνονται ἀπὸ ρήματα, ἀπὸ ἐπίθετα καὶ ἀπὸ οὐσιαστικά.

α') Οὐσιαστικά ἀπὸ ρήματα.

Αὐτὰ ἔχουν τὶς παρακάτω καταλήξεις:
μα, μο, σιμο, ψιμο, ξιμο, ση, ξη, ψη, ιά, εἶα, εἶά, σιά,
ψιά, ξιά, τῆς, στής, τήρι, τήριο, εἶο, εἶό, τρα, θρα (π. χ.
πήδημα, φέριμο, γράψιμο, τρέξιμο, μάθηση, πράξη, παί-
δεψη, μιλιά, βασιλεία, δουλιά, πατησιά, κλειψιά, ρουφη-
ξιά, γανωτής, ἄλωνιστής, ποτήρι, δικαστήριο, γραφεῖο,
μαγειρείο, ποτίστρα, κολυμπήθρα).

β') Οὐσιαστικά ἀπὸ ἐπίθετα.

Αὐτὰ ἔχουν τὶς παρακάτω καταλήξεις:
-ίλα, -άδα, -οσύνη, -ία, -ιά, -εἶα, -ότη (ότητα), -ύτητα

(π. χ. μαυρίλα, νοστιμάδα, δικαιοσύνη, κακία, άπονια, άλήθεια, νεότη, γεναιότητα, ταχύτητα).

γ') Ούσιαστικά από ούσιαστικά.

1) Εΐναι διαφόρων ειδών και τελειώνουν σέ: άκι, άκος, άκης, ούλης, ούλα, οπούλα, όπουλο, ούδα, ούδι, ουδάκι, ίτσα (π. χ. γατάκι, γιατράκος, Γιαννάκης, Άφεντούλης, μητερούλα, σακούλι, βασιλοπούλα, άρχοντόπουλο, κοπελούδα, άγγελούδι, μυτίτσα).

Σέ: αρος, αρα, α (π. χ. σκύλαρος, ποδάρα, κεφάλα).

Σέ: όπουλος, άδης, ίδης, άκης, άκος, (π. χ. Μιχαλόπουλος, Βασιλειάδης, Θεοδωρίδης, Δημάκης, Δημητράκος).

Σέ: ιος (είος, αίος), ώτης, ίτης, άτης, νος (ανός, ηνός) (π. χ. Κορίνθιος, Άργεϊος, Άθηναϊος, Ήπειρώτης, Πολίτης, Σπαρτιάτης, Άσιανός, Μαρκενός, Σαρακηνός).

Σέ: άς, άρης, ιάρης (π. χ. άλευράς, άσβεστάς, γελαδάρης, καρβουνιάρης).

Β') Παράγωγα επίθετα.

Ήπίθετα παράγονται από ρήματα, ούσιαστικά και άλλα επίθετα.

Ήχουν καταλήξεις σέ: τός, στός, σιμος, άρης, ιάρης, ωπός, ούλης, ούτσικος, ερός, ένιος, ινος, ικός, ίσιος, λός, ρός, λέος, ιος, ειος, αίος, ίσικος, άτικός, άς, ράς, ανος, ωτός (π. χ. γεννητός, καπνιστός, φαγώσιμος, πεισματάρης, καυχησιάρης, άγριωπός, μικρούλης, καλούτσικος, δροσερός, σιδερένιος, πέτρινος, μαγικός, βουνίσιος, νερούλος, πονηρός, γηραλέος, νότιος, βόρειος, σπουδαϊος, κοριτσιόσικος, χωριάτικος, φαγάς, ύπναράς, χνουδάτος, μεταξωτός).

Γ') Παράγωγα ρήματα.

Ρήματα παράγονται από ούσιαστικά και επίθετα, με τις παρακάτω καταλήξεις: ιάζω, άζω, εύω, ώνω, ω, αίνω, ύνω (π. χ. Ισιάζω, δικάζω, πρασινίζω, δουλεύω, σιμώνω, λευκαίνω, βαρύνω).

Δ') Παράγωγα έπιρρήματα.

Αυτά παράγονται από επίθετα και τών τριών βαθμών με τις παρακάτω καταλήξεις: -α ή -ως για τα επίθετα του θετικού βαθμού και -α για τα επίθετα του συγκριτικού και υπερθετικού βαθμού (π. χ. καλώς, δικαίως, άργά, βιαστικά, σύντομα, καλύτερα. μάλιστα, κάλλιστα, άριστα, χειρότερα, βεβαιότατα).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στὸ Ἀναγνωστικό: Ξεχωρίστε τις παράγωγες λέξεις τοῦ σημερινοῦ μαθήματος, βάζοντας χωριστὰ τὰ οὐσιαστικά, χωριστὰ τὰ ρήματα, χωριστὰ τὰ ἐπίθετα καὶ χωριστὰ τὰ ἐπιρρήματα.

Στὸ τετράδιο: α') Γράψετε 5 ρήματα παράγωγα ἀπὸ ὀνόματα, 5 ἀπὸ ἐπίθετα.

β') Νὰ βρῆτε 5 οὐσιαστικά παράγωγα ἀπὸ ρήματα καὶ 5 ἀπὸ οὐσιαστικά.

γ') Νὰ γράψετε 5 ἐπίθετα παράγωγα ἀπὸ ρήματα καὶ 5 ἀπὸ οὐσιαστικά.

δ') Νὰ γράψετε 5 ρήματα παράγωγα ἀπὸ οὐσιαστικά καὶ 5 ἀπὸ ἐπίθετα.

ε') Νὰ γράψετε 5 ἐπιρρήματα θετικοῦ βαθμοῦ, 5 συγκριτικοῦ καὶ 5 ὑπερθετικοῦ.

Ε') Σύνθετες λέξεις.

μελανο-δοχεῖο	κατα-στρέφω
παντο-πωλεῖο	προσ-έχω
άνω-κάτω	μετα-φέρω
κατα-γῆς	ξε-γράφω.

Σύνθετες λέγονται οἱ λέξεις ποὺ γίνονται ἀπὸ τὴν ἔνωση δύο ἢ περισσοτέρων λέξεων. Ἡ λέξη ποὺ εἶναι πρώτη λέγεται *πρῶτο συνθετικό* καὶ ἡ λέξη ποὺ εἶναι δεύτερη λέγεται *δεύτερο συνθετικό*.

Τὸ πρῶτο συνθετικό μπορεῖ νὰ εἶναι:

Οὐσιαστικό (μελάνη - δοχεῖο = μελανοδοχεῖο).

Ἐπίθετο (πολύ - κατοικία = πολυκατοικία).

Ρῆμα (γράφω - μηχανή = γραφομηχανή).

Ἄκλιτη λέξη (δια - βαίνω = διαβαίνω).

Τὸ δεύτερο συνθετικό μπορεῖ νὰ εἶναι ἐπίσης: *οὐσιαστικό* (καλλή - τύχη = καλότυχος), *ἐπίθετο* (ὄλος - καθαρὸς = ὀλοκάθαρος), *ρῆμα* (παρὰ - τηρῶ = παρατηρῶ), *ἄκλιτη λέξη* (παρὰ - ἐκεῖ = παρεκεῖ).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Στὸ Ἀναγνωστικό: Σημειώστε τις σύνθετες λέξεις τοῦ σημερινοῦ σας μαθήματος.

Στὸ τετράδιο: Γράψτε 5 σύνθετες λέξεις.

Ὄμωνυμες ἢ ὁμόηχες λέξεις.

ψηλὴ λεύκα ψιλὴ βροχὴ ψιλὸ χαρτί.

Μερικὲς λέξεις προφέρονται τὸ ἴδιο καὶ γράφονται διαφορετικά.

Οι λέξεις αὐτὲς λέγονται *ὁμώνυμες* ἢ *ὁμόηχες*. Π. χ.

ὄμως	ὄμος
ἔλα πιὰ	ποιὰ εἶναι;
λέγω ὅτι πρέπει κλπ.	φέρτε ὅ,τι θέλετε
ἐτοιμάζομαι γιὰ τὸ σχολεῖο	γεία, γεία σας
τὸ κλίμα ἐνὸς τόπου	τὸ κλήμα τ' ἀμπελιοῦ
στίχος = μιὰ σειρά βιβλίου	στοῖχος = σειρά στρα-
	[τιωτῶν ἢ μαθητῶν
κλίνω τὸ ρῆμα	κλείνω τὴν πόρτα
ὕλη	ἴλη
τρώ(γ)ω ἓνα σῦκο	σῆκω καὶ φεύγα
ὁ τοῖχος τοῦ σπιτιοῦ	τὸ τεῖχος τοῦ φρουρίου.

Συνώνυμες λέξεις.

Ραβδί, ματσούκα, βέργα, γκλίτσα, μπαστούνι, πατε-
ρίτσα.

Βελόνι, βελόνα, σακοράφα, πρόκα, καρφί, καρφίτσα.

Πέθανε, τελείωσε, ξεψύχησε, ἔσβησε, μᾶς ἄφησε γεία,
μᾶς ἄφησε χρόνια.

Ξυπνός, ξεφτέρι, φωστήρας, τετραπέρατος, ἀλεπού,
σπίθα.

Πέτρα, πετρίτσα, πετράδι, λιθάρι, ἀμάδα, κοτρόνι,
βράχος.

— *Συνώνυμες λέγονται λέξεις διαφορετικῆς μεταξὺ των ποὺ
ἔχουν περίπου τὴν ἴδια σημασία.*

Ταυτόσημες λέξεις.

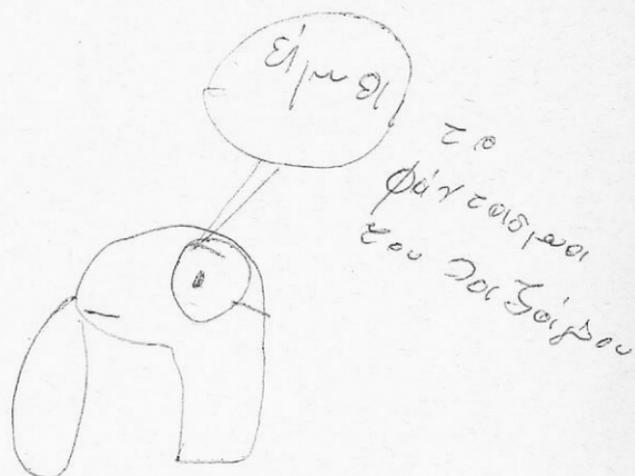
Γιαγιά, νονά, κυρούλα, βάβω, μανιά, νενέ κλπ.

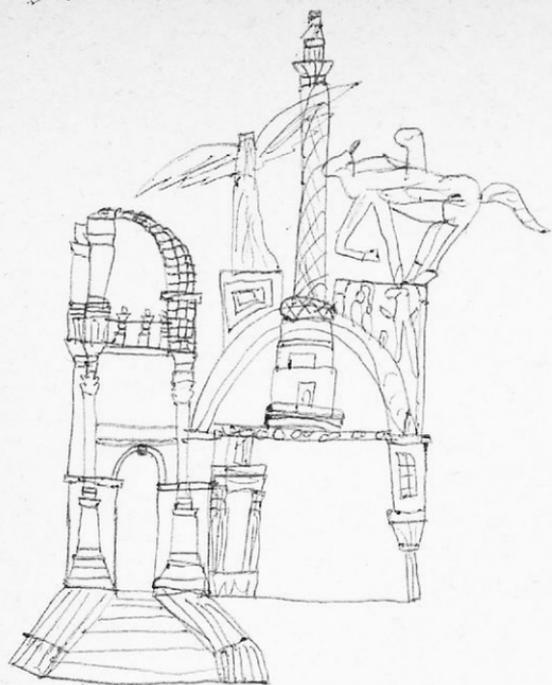
πετεινός
ὄρνιθα, ὄρνιθώνας
ἀχλάδι
γίδα
ἀραποσίτι
στέγη

κόκορας
κότα, κοτέτσι
ἀπίδι
κατσίκα
καλαμπόκι
σκεπή.

Οἱ λέξεις ποὺ ἢ σημασία τους εἶναι ἐντελῶς ἢ ἴδια λέγον-
ται ταυτόσημες.

024000025334

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΚΛΑΔΟΣ "ΔΕΤΟΥ," & "ΦΟΙΒΟΥ,"

ΑΘΗΝΑΙ • ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ 35 • ΤΗΛ. 22 686

ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Α'. ΕΛΕΥΘΕΡΩΣ ΕΙΣΑΓΟΜΕΝΑ

1. ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ, για την Γ' τάξι.
2. ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ, για την Δ' τάξι.
3. ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ, για την Ε' τάξι.
4. ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ, για την ΣΤ' τάξι.
5. ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΜΥΘΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ, για την Γ' τάξι.
6. ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, για την Δ' τάξι.
7. ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ, για την Δ' τάξι.
8. ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, για την ΣΤ' τάξι.
9. ΠΑΤΡΙΔΟΓΡΑΦΙΑ - ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ, για την Β' και Γ' τάξι.
10. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, για την Δ' τάξι.
11. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΝ, για την Ε' τάξι.
12. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ, για την ΣΤ' τάξι.
13. ΦΥΤΟΛΟΓΙΑ - ΖΩΟΛΟΓΙΑ, για την Γ' τάξι.
14. ΦΥΤΟΛΟΓΙΑ - ΖΩΟΛΟΓΙΑ, για την Δ' τάξι.
15. ΦΥΤΟΛΟΓΙΑ, για την Ε' τάξι.
16. ΖΩΟΛΟΓΙΑ - ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ, για την ΣΤ' τάξι.
17. ΦΥΣΙΚΗ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ, για την Ε' και ΣΤ' τάξι.
18. ΧΗΜΕΙΑ, για την Ε' και ΣΤ' τάξι.
19. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ, για την Γ' τάξι.
20. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ, για την Δ' τάξι.
21. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ, για την Ε' τάξι.
22. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ, για την ΣΤ' τάξι.
23. ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ, για την Ε' και ΣΤ' τάξι.
24. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΗΣ, για την Ε' και ΣΤ' τάξι.
25. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ, για την Α' έως Δ' τάξι.

Β'. ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ

26. ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, για την ΣΤ' τάξι.
27. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΝ, για την Ε' τάξι.
28. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΠΛΗΣ ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΗΣ, για την Ε' και ΣΤ' τάξι (υπό Π. Πολίτη).

Γραμμένα σύμφωνα με το αναλυτικόν πρόγραμμα υπό των κ. κ.
Θ. ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ, Β. ΠΑΠΑΕΥΘΥΜΙΟΥ, Π. ΠΟ-
ΛΙΤΗ, Γ. ΣΑΝΤΙΚΟΥ και ΧΡΗΣΤΟΥ ΣΟΥΛΙΩΤΗ